

DIES ACADEMICUS VIII.

Sociálny rozvoj v regionálnej politike

Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie,
Trenčín, 12.júna 2018

Zostavovatelia zborníka a resumé:

Dr.h.c. mult. doc. PhDr. PaedDr. ThLic. György Herdics, PhD, MBA, LL.M –
professor extraordinarius

doc.JUDr. Jana Vallová, PhD

doc. ThLic. Mgr. Pavol Zemko, Th. D., Ph. D. h. c., EMBA, LL.M, O.C.H. – associate professor

Vydavateľstvo Ivona Matúšová,

Trnava 2018

Elektronická publikácia

ISBN 978-80-89979-04-2

Usporiadatelia konferencie:

- VŠZaSP sv. Alžbety Bratislava, Detašované pracovisko bl. Ladislava Batthyány – Strattmanna Gabčíkovo
- Haulikov inštitút Trnava

Spoluorganizátori konferencie:

- Moravsko – slezská kresťanská akademie Brno – Česká republika
- Wyższa szkoła menedżerska, Warszawa – Poľská republika

Dátum a miesto konania konferencie:

- Trenčín, 12.júna 2018

Vedecký výbor konferencie:

- J.Exc. Mons. ThDr. Balázs Bábel, arcibiskup – metropolita Kalocsa – Kecskemét, Maďarsko
- doc. Ing. Ján Bitter, CSc
- prof. Ing. Miriam Bitterová, PhD
- Dr.h.c. prof. dr hab inż Paweł Stanisław Czarnecki, MBA – Warszawa, Poľská republika
- prof. MUDr. Mária Czellariková
- Dr.h.c. mult. doc. PhDr. PaedDr. ThLic. György Herdics, PhD, MBA, LL. M. – prof. extraord.
- Dr.h.c. doc. Ing. Ján Jasovský, PhD
- doc. Dr. Jan Popelka, CSc – Hradčovice, Česká republika
- prof. Mgr.art. Božidara Turzonovová, PhD
- doc. JUDr. Jana Vallová, PhD
- doc. ThLic. Mgr. Pavol Zemko, Th. D., Ph. D. h. c., EMBA, LL.M, O.C.H. – assoc. prof.

Organizačný výbor konferencie:

- PhDr. Beáta Áčová, PhD, MBA, LL. M.
- PaedDr. PhDr. Mgr. Martin Klement, Ph. D. h.c., MBA, LL. M.
- Ing. Jana Černá, PhD
- PhDr. Mgr. László Parák, MBA
- PhDr. Mgr. et. Mgr. Ágnes Paráková
- PhDr. et Bc. Erik Javorský, MBA, LL.M.
- Mgr. Viktor Valla

- **Recenzentky zborníka:**

- prof. Mgr. art. Božidara Turzonovová, PhD
- doc. PhDr. Marta Vaverčáková, PhD, MPH

Moderátor konferencie:**Technická spolupráca na zborníku:**

- Ivona Matúšová, O.C.H.

Autori:

- Zodpovedajú za obsah príspevkov.

Text:

- Neprešiel jazykovou úpravou.

- **Program konferencie:**

9.30 *Prezentácia*

10.00 *Privítanie:* HERDICS, GY. – VALLOVÁ, J. – ZEMKO, P. *K sociálnej spoločnosti nám pápež František pripomína*

10.30 *Prednášky:*

BARTOŠOVÁ, M. *Možnosti ďalšieho hospodárskeho a sociálneho rozvoja bobotskej doliny*

PAULOVÍČ, P. *Kategória dlhodobo nezamestnaných v reflexiách sociálnej práce – otázky kompetencie*

12.30 *Diskusia*

13.00 *Záver:* Ivona Matúšová, O.C.H. – podpredsedníčka, Haulikov inštitút Trnava

**K SOCIÁLNEJ SPOLOČNOSTI NÁM PÁPEŽ FRANTIŠEK
PRIPOMÍNA**

To the society company pope Francis the society welcomes

Gy. Herdics – J. Vallová – P. Zemko

A to v *Evangelii gaudium* pripomína dialóg so spoločnosťou, ktorá sa musí usilovať o sociálnu spravodlivosť – a k nej všetkých povzbudzujeme: *Evanjelizácia vedie aj k dialógu. Pre Cirkev v dnešných časoch existujú tri konkrétne oblasti dialógu, v ktorých by mala byť prítomná, aby stála v službe úplného rozvoja ľudskej bytosti a aby podporovala spoločné dobro: je to dialóg so štátmi, dialóg so spoločnosťou – ktorého súčasťou je aj dialóg s kultúrami a vedami – a dialóg s inými veriacimi, ktorí nepatria do Katolíckej cirkvi. V každom prípade „Cirkev hovorí, vychádzajúc z toho svetla, ktoré jej ponúka viera“, dáva k dispozícii svoju dvetisícročnú skúsenosť a neustále uchováva v pamäti života i trápenia ľudských bytostí. Toto prekračuje ľudský rozum, ale obsahuje aj význam schopný obohatiť neveriacich, a pozýva rozum, aby rozšíril svoje perspektívy. Cirkev hlása „evanjelium pokoja“ (Ef 6, 15) a je otvorená spolupráci s národnými i medzinárodnými vládnymi inštitúciami, aby sa starala o toto veľké univerzálne dobro. V ohlasovaní Ježiša Krista, ktorý je zosobnením pokoja (porov. Ef 2, 14), nová evanjelizácia podnecuje každého pokrsteného, aby sa stal nástrojom zmierenia a vierohodného svedectva o zmierenom živote. V kultúre, ktorá privileguje dialóg ako formu stretnutia, už nastal čas vedieť, ako naplánovať snahu o uzatváranie dohôd a dohovorov bez toho, aby tejto kultúre prestalo záležať na spravodlivej spoločnosti, ktorá nestráca pamäť a nikoho nevylučuje. Hlavným protagonistom a historickým subjektom tohto procesu je ľud a jeho kultúra, nie nejaká trieda, frakcia, skupina či elita. Nepotrebuje projekt niekoľkých zameraný na niekoľkých alebo projekt osvietenej či zástupnej menšiny, ktorá sa zmocňuje kolektívneho cítenia. Ide tu o dohodu pre spoločný život, o sociálny a kultúrny pakt. Štátu prináleží kompetencia starať sa o spoločné dobro celej spoločnosti a podporovať ho. Na základe princípov subsidiarity i solidarity a s vážnou snahou o politický dialóg i vytváranie konsenzu štát zastáva veľmi dôležitú úlohu, ktorú v snahe o integrálny rozvoj všetkých nemožno delegovať. Táto úloha si však v súčasných podmienkach vyžaduje hlbokú sociálnu pokoru. V dialógu so štátom a so spoločnosťou Cirkev nemá k dispozícii riešenia na všetky jednotlivé otázky. Spolu s rozličnými silami v spoločnosti však sprevádza také návrhy, ktoré čo najlepšie zodpovedajú dôstojnosti ľudskej osoby a spoločnému dobru. V tejto snahe vždy jasne predkladá základné hodnoty ľudskej existencie, aby odovzdala presvedčenie, ktoré sa potom môže preniesť do politických rozhodnutí.*¹

Kiež každý politický dialóg berie vždy ohľad na princípy subsidiarity a solidarity.

Kontaktné údaje

¹ *Evangelii gaudium*, 238 – 241.

Dr.h.c.mult. doc. PhDr. PaedDr. ThLic. Herdics György, PhD, MBA, LL.M – professor
extraordinarius
VŠZaSP sv. Alžbety Bratislava
Detašované pracovisko bl. Ladislava Batthyány – Strattmanna Dunajská Streda - riaditeľ
P. O. Box 58
930 05 Gabčíkovo
SLOVENSKÁ REPUBLIKA
herdics@unids.sk

a

Moravsko – slezská kresťanská akademie
Smetanova 14
602 00 Brno

a

doc. JUDr. Jana Vallová, PhD
VŠZaSP sv. Alžbety Bratislava
Detašované pracovisko bl. Ladislava Batthyány – Strattmanna Dunajská Streda
P.O. BOX 58
930 05 Gabčíkovo
a
Ministerstvo vnútra SR
Odbor všeobecnej vnútornej správy
Drieňová 22
826 86 Bratislava 29
SLOVENSKÁ REPUBLIKA
Jana.Vallova2@minv.sk

a

doc. ThLic. Mgr. Pavol Zemko, Th. D., Ph. D. h. c., EMBA, LL. M., O.C.H. – associate professor
VŠZaSP sv. Alžbety Bratislava
Detašované pracovisko bl. Ladislava Batthyány – Strattmanna Dunajská Streda
P. O. Box 58
930 05 Gabčíkovo
a
Moravsko – slezská kresťanská akademie
Smetanova 14
602 00 Brno
a
Haulikov inštitút
Tehelná 6/B
917 01 Trnava
SLOVENSKÁ REPUBLIKA
pavolzemko@gmail.com

**MOŽNOSTI ĎALŠIEHO HOSPODÁRSKEHO A SOCIÁLNEHO
ROZVOJA BOBOTSKEJ DOLINY**

**POSSIBILITIES FOR THE FURTHER ECONOMIC AND SOCIAL
DEVELOPMENT OF THE BOBOT VALLEY**

Abstrakt

S prenosom mnohých kompetencií z orgánov štátnej správy na mestá, obce a vyššie územné celky získali obce a mestá nové možnosti regionálneho rozvoja, ale aj problémy s tým spojené. Vznikla potreba vzájomnej pomoci, spolupráce medzi obcami a začali vznikať samostatne mikroregióny. Možnosti ďalšieho sociálneho a hospodárskeho regionálneho rozvoja sú dôležité pre ľudí, ich kvalitu života a životnú úroveň. Aké podmienky a rozvoj si budú v rámci mikroregiónu vytvárať a ďalej rozvíjať záleží od ľudského potenciálu občanov - verejnosti, miestnych samospráv, ich hlavných predstaviteľov, podnikateľských aktivít, kultúrneho a spoločenského života v danom regióne. Regióny sa musia prispôbovať štrukturálnym zmenám a záleží na ich schopnostiach v organizácií, inštitúcií a samospráve prispôbovať sa stále meniacim sa podmienkam, ďalej od demografie, urbanizácie, prírodných zdrojov, kultúrneho a sociálneho prostredia, technickej vybavenosti a iných ukazovateľov, ktoré ovplyvňujú ďalší regionálny rozvoj obcí. Skúmanou oblasťou mikroregiónu sú obce Motešice, Bobot, Hornáňy a Dežerice.

Kľúčové slová

Regionálna politika, regionálna ekonomika, regionálny rozvoj, hospodársky a sociálny rozvoj, regionalizácia, urbanizácia, trvalo udržateľný rozvoj, kvalita života, demografia

ABSTRACT

By transferring a number of competencies from the state administrative bodies to the municipalities, villages, towns and cities gained new opportunities for the regional development, but also the problems associated with it. This created the need for mutual help and cooperation between villages, and at the same time it allowed for the formation of separate microregions. Possibilities for the further social and economic development of a particular region are extremely important for people, their quality of life, and standard of living. What development and conditions will be created within a region depends on the potential of its citizens - the public, local self-governments, their main representatives, business activities, cultural and social life in a particular region. Regions have to adapt to certain structural changes and how they adapt to these constantly changing conditions depends on their skills (organizational, institutional, self-governing), demography, urbanization, natural resources, and cultural and social environment, technical infrastructure, and other factors that affect the further regional development of villages. The

territory examined in this thesis is the Bobot valley microregion comprising the villages of Motešice, Bobot, Hornáňany and Dežerice.

Key words

Regional policy, regional economy, regional development, economic and social development, regionalization, urbanization, sustainable development, quality of life, demography

ÚVOD

V neustálom meniacom sa prostredí a neustálych zmien v trhovej ekonomike sa každý z nás, ale aj miestne samosprávy - obce musia prispôbovať novým zmenám, zavádzaniu inovácií, čo sa odzrkadľuje aj na regionálnom rozvoji obcí.

O problematike regionálnej politiky a regionálneho rozvoja regiónov, mikroregiónov sa začalo hovoriť a napredovať na území Slovenskej republiky po roku 1989. Podrobnejšia charakteristika regionálneho rozvoja je citovaná v zákone NR SR č.539/2008 Z. z o podpore regionálneho rozvoja, ktorý definuje regionálny rozvoj ako súbor sociálnych, hospodárskych, kultúrnych a enviromentálnych procesov a vzťahov, ktoré prebiehajú v danom regióne a prispievajú k zvyšovaniu jeho trvalému hospodárskemu, sociálnemu, územnému rozvoju a konkurencieschopnosti, k vyrovnávaniu hospodárskych, sociálnych rozdielov medzi regiónmi. V rámci regionálneho rozvoja vznikla potreba vzájomnej pomoci medzi Vyššími územnými celkami, zahraničná spolupráca a hlavne spolupráce medzi obcami, čím začali vznikať samostatne mikroregióny. Mikroregión je dobrovoľné zoskupenie obcí sídelným a priestorovým, je geograficky ohraničením územím z väčšieho celku - regiónu. Má určité spoločné znaky - demografické, urbanistické, prírodné, kultúrne, sociálne, hospodárske, technickú a občiansku vybavenosť.

ZÁKLADNÉ VÝCHODISKÁ

„Možnosti ďalšieho hospodárskeho a sociálneho rozvoja Bobotskej doliny" si ozrejníme a vysvetlíme najskôr základné pojmy týkajúce sa danej problematiky, verejný sektor, verejná správa, región a mikroregión, regionálna politika, regionálna ekonomika, regionálny rozvoj, faktory regionálneho rozvoja - demografia, urbanizácia, sociálne, ekonomické a kultúrne hľadisko rozvoja, ľudské zdroje, kvalita života.

Verejná správa a verejný sektor

Pojem verejná správa je v odbornej literatúre definovaná viacerými a rôznymi definíciami, podľa Klierovej, Kútika (2013) ju chápeme ako službu občanovi vykonávanú množstvom činností a ich úhrnom, ktorá je vykonávaná orgánmi jej jednotlivých zložiek a to štátnou správou a samosprávou, spravuje veci verejné vo verejnom záujme.

Kosorín (2003,s.3) uvádza „Verejná správa je usporiadaná sústava rozhodovacích procesov, politických, právnych, organizačných, rozpočtových a iných vzťahov a činností, ktorými verejnoprávne orgány ako právnické osoby na základe zákonom pridelených kompetencií transformujú, aplikujú a implementujú zákony štátu do konkrétnych práv a povinností jednotlivých fyzických a právnických osôb“.

Verejná správa má za hlavnú úlohu spravovať verejné záležitosti a realizuje sa ako prejav výkonnej moci v štáte, výkonná moc je charakteristická tým, že ide predovšetkým o verejnú moc, ktorou nenarába len štát, ale aj ďalšie iné subjekty, ktoré vykonávajú, realizujú a spravujú verejné záležitosti.

V zmysle Potúčka a kol. (2005) rozdiel medzi verejnou politikou a verejnou správou, jeho praktickými činnosťami charakterizujeme tak, že verejná správa zahŕňa zabehnuté, bežné, rutinné opakujúce činnosti v rámci vopred daných noriem a predpisov, zatiaľ čo verejná politika je tvorbou čohosi nového, prekračujúceho existujúcu prax uplatňovania verejného záujmu.

Verejná správa musí byť vykonávaná v súlade so zákonmi, legislatívou a ústavnými princípmi a v rámci platných predpisov a pravidiel, resp. je viazaná právom. Je správou vecí verejných vo verejnom záujme, v prospech nás všetkých občanov Slovenskej republiky, je hradená z verejných prostriedkov a všetky subjekty, ktoré ju vykonávajú, zabezpečujú a realizujú všetku agendu súvisiacu s verejnou správou, ktorú má danú ako zákonom uloženú povinnosť.

Verejná správa sa člení respektíve nositeľmi výkonu verejnej správy sú:

- štátna správa (ústredná štátna správa a miestna štátna správa)
- samospráva (územná samosprávu, záujmovú samosprávu, špecializovaný druh samosprávy)

Objektmi verejnej správy sú hlavne spoločenské vzťahy – individuálne aj skupinové a vzťahy sa fyzických a právnických osôb k veciam verejným. Hlavným a najpodstatnejším cieľom celospoločenského verejného záujmu by mala byť maximálna spokojnosť všetkých občanov nášho demokratického štátu.

Ochrana (2001) uvádza, verejný sektor je oblasť spoločenskej skutočnosti resp. podsystem jednotlivých oblastí spoločenského života, ktorá je vlastníctvom verejným, v ktorej sa z politického aspektu rozhoduje prostredníctvom verejnej voľby a uplatňuje sa na nej verejná kontrola, pričom cieľom fungovania verejného sektora je napĺňovanie verejného záujmu a spravovanie vecí verejných, verejný sektor je produktom verejnej politiky štátu.

Verejný sektor sa podobá pojmu verejná správa ale nie je celkom totožná, podľa Potúčka (2005,s.15,16) „Podstatnou charakteristikou verejnej politiky je, že sa sústreďuje na analýzu fungovania verejného sektora. Možno si položiť otázku, či existujú kritériá, ktoré by sme mohli použiť pre špecifikáciu rozdielov medzi verejným a súkromným sektorom. Jednou z odpovedí je špecifikácia verejného sektora ako sektora financovaného z verejných rozpočtov. Toto kritérium však prehliada regulačnú rolu legislatívy. Verejný sektor môžeme tiež stotožniť s politickými a legislatívnymi aktivitami vlády (štátu) a ich dôsledkami, prípadne s tým, vláda poskytuje občanom. Toto vymedzenie by však redukovalo verejný sektor na sektor štátnej administratívy, vylúčilo by samosprávu a verejnoprospešné občianske združenie ."

Región a mikroregión

Región môžeme definovať a chápať ako geograficky vyčlenenú oblasť, ktorá je súborom kvantitatívnych a kvalitatívnych daností a predností, kde každý región narába a disponuje s vnútornými a vonkajšími zdrojmi, ktoré vedú daný región k predpokladu jeho ďalšieho rozvoja. Definícia regiónu závisí od účelu, na ktorý má región slúžiť – na rôzne analýzy, administratívu, plánovanie i iné.

Podľa Habánika, Koišovej (2011,s. 108), „Vo všeobecnosti možno konštatovať, že región predstavuje územnosprávny alebo politicko-administratívny celok a presne vymedzenou kompetenciou správnych orgánov v území, hranicou môže byť kraj, obvod, okres, mesto, obec alebo združenie a obcí, miest a podobne.“

Pod slovom, pojmom región v širšom ponímaní rozumieme územnú jednotku, ktorá je identifikovaná pomocou nejakých podstatných znakov a kritérií, čím sa región predstavuje vzájomnými sociálnymi a hospodárskymi prepojeniami a väzbami a vnútornými štruktúrami, ktoré tvoria súhrn resp. komplex vzťahov - základňu regiónu.

Podľa zákona č.539/2008 Z. z o podpore regionálneho rozvoja je definovaný región ako územný celok, ktorý je vymedzený podľa klasifikácie štatistických územných jednotiek (NUTS).

V knihe Ivaničku, Ivaničková (2007,s.11) „Regionálny rozvoj a regionálna politika patria ku kľúčovým aktivitám každého národa. Lokalita, región, štát, národná identita sa vždy úzko viažu s konkrétnym územím. Časopriestor, v ktorom sa formovala konkrétna historická realita má svoj osobitný fyzický i spoločenský obsah“

Región je územie, v ktorom funguje určitý princíp usporiadaných vzájomných aktivít a väzieb medzi podnikmi, ľudským a prírodným potenciálom a infraštruktúrou. Región predstavuje zoskupenie základných priestorových jednotiek do väčšieho územného celku.

Rozlišujeme viacero typov regiónov -geografický región (ohraničený prírodnými hranicami), urbanistický región (systém štruktúrovaných sídel), sociálny región (územné

spoločenstvo ľudí), ekonomický región (územie prepojené sociálnymi, urbanistickými a ekonomickými väzbami).

Prirodzené regióny sa vytvárali na základe prirodzených dlhodobo utváraných vzťahov v súlade s postupne sa vytvárajúcou regionálnou identifikáciou obyvateľstva. Na vytváranie regionálnej identity pôsobí história, osídlenie regiónu, životná úroveň, kultúra, stupeň urbanizácie, hospodársky rozvoj. Prirodzené regióny na území Slovenskej republiky sú Spiš, Zemplín, Šariš, Orava, Kysuce, Liptov a pod.

Administratívne regióny slúžia štátnej správe a územnej administratíve, vznikajú zhora, rozčleňovaním krajiny na menšie územné celky.

Podľa zákona č. 221/1996 Z. z. o novom územnom a správnom usporiadaní SR sú správnymi celkami kraje (8) a okresy (79). Kraje sa členia na okresy samosprávnymi celkami sú aj obce a vyššie územné celky. Územný obvod VÚC (Vyššie územné celky) je zhodný s územným obvodom kraja. Rozdelenie SR na 8 krajov však nerešpektuje hranice prirodzených regiónov.

Pojem „mikroregión“ nie je dodnes presne definovaný, čiže nemá zákonnú definíciu. Mikroregión môžeme chápať a najčastejšie ho vysvetľujeme, že je to ohraničené konkrétne geografické územie (časť) a toto územie má spoločné charakteristiky ako v oblasti demografie, histórie, prírody, kultúry, sociálne, ekologické a iné. Iní autori chápu pojem mikroregión ako združenie miest a obcí, ktoré je založené na báze dobrovoľnosti a zakladá sa za účelom riešenia spoločných problémov danej lokality a hľadania spoločných cieľov k dosiahnutiu rozvoja konkrétneho územia regiónu.

Pojem mikroregión spájame aj s názvom združenia obcí a miest a súvisí so združovaním obcí, ktoré svojou spoluprácou upozorňujú a zvyrazňujú príslušnosť k danému geograficky vymedzenému územiu.

V deväťdesiatich rokoch 20. storočia bola nestabilná, ištucionálna a administratívna štruktúra, začali vznikať rôzne iniciatívy miest a obcí na regionálnej úrovni, ktoré dostali názov mikroregión. Založili sa na rôznych organizačných modeloch vo forme občianskych združení alebo združení obcí, ktoré zastupovali nie len obce a mestá ale aj fyzické a právnické osoby.

V zmysle Copláka (2007) mikroregión a ich rozvojové aktivity sú podnetmi vychádzajúcimi zdola, ktoré zoskupujú vnútorné zdroje regiónu, ich vznik si vysvetľujeme ako reakciu na spomínané deficity a sú prejavom úsilia o kompenzáciu značnej roztrieštenosti sídelného systému Slovenskej republiky.

Slovo mikroregión nie je zákonom a legislatívne presne vymedzený a definovaný, ale v zákone č.369/1990 Zb. o obecnom zriadení paragraf 20 sú presne definované základné informácie čo sa týka spolupráce medzi obcami.

Hlavným cieľom spolupráce obcí je hlavne uspokojovanie všetkých potrieb občanov obce v ich fázach života na úrovni sociálnej, kultúrnej, ekonomickej, ekologickej a inej. Podnetom pre vznik spolupráce medzi obcami, územiami, združovanie sa do mikroregiónov, motivuje ich, spája

ich spoločný záujem v nejakej konkrétnej oblasti či už je to miestny rozvoj, plánovanie, zlepšenie životného prostredia, technická infraštruktúra, turistika.

Združovanie sídiel podľa Sopirovej (2000) je postavené na základe, prírodných daností, historických predností (hospodárskych kultúrnych, sociálnych, dopravných) na danom území, súčasných potrieb sídel (posilnenie sociálno-demografickej základne v území, podpora sociálno-kultúrneho rozvoja, rozvoj hospodárstva a zamestnanosti, dobudovanie technickej infraštruktúry, programy na ochranu životného prostredia a ekológie)

Autori ako sú Hegedusová (2003) a Krnáč (2007) spracovali vo svojich prácach najdôležitejšie a najzákladnejšie úlohy mikroregiónov ku ktorým patria predovšetkým:

- vytvorenie vhodných podmienok na všestranný rozvoj mikroregiónu
- dobre zabezpečená spolupráca medzi samostatnými občanmi, podnikateľmi, orgánmi štátnej správy a samosprávou
- podporovanie, chránenie, koordinovanie všetkých spoločných záujmov členov združenia, plánovanie a realizácia rozvojových programov, výmena informácií medzi členmi
- zabezpečenie vysokej úrovne poskytovaných služieb a podporovanie a vznik nových pracovných miest v mikroregióne
- tvorba novej koncepcie ďalšieho rozvoja mikroregiónu, získavanie finančných prostriedkov pre rozvoj, zabezpečovanie spoločnej propagácie
- rozvíjanie spolupráce s ostatnými združeniami v rámci SR a ale aj s partnermi v zahraničí

Cieľom obcí a ich spolupráce mikroregiónu je hlavne zabezpečiť vyššiu životnú úroveň obyvateľov obce, uspokojiť ich ekonomické, sociálne, kultúrne, ekologické potreby na všetkých úrovniach a fázach ich života a kvalitu života.

Regionálna politika

Regionálna politika je súbor opatrení a nástrojov, rozvojových a podporných aktívnych činností, programov a trendov realizovaných vládou daného štátu, územnou samosprávou, záujmovými združeniami z rôznych sektorov - súkromných, verejných na lokálnej a regionálnej úrovni s cieľom dosiahnuť hospodársky rozvoj.

Habánik a kol. (2014, 95 s.) charakterizuje regionálnu politiku „ako politiku zameranú na rozvoj regiónov a zmiernenie rozdielov medzi nimi. Nevyhnutným predpokladom nutnosti uskutočňovania regionálnej politiky sú regionálne rozdiely, ktoré vznikajú v dôsledku pôsobenia komplexu vnútorných a vonkajších faktorov"

Regionálne diferencie vyplývajú, z rozdielneho primárneho potenciálu jednotlivých regiónov (prírodné podmienky, poloha územia), z rôznych rozvojových možností (cestovný ruch, prírodné zdroje), z ekonomickej štruktúry lokalizované činnosti a odvetia, z demografických diferencií a úrovne infraštruktúry, zo spoločensko-ekonomický vývoj, historický vývoj a politický vývoj v určitom časovom horizonte

Regionálna politika predstavuje súbor cieľov, nástrojov a činností na zlepšenie ekonomických činností, na znižovanie regionálnych rozdielov a zabezpečenie ekonomického, sociálneho a územného rozvoja regiónov. Regionálna politika je súčasťou hospodárskej politiky štátu, zameriava sa na cieľavedomé ovplyvňovanie štruktúry a dynamiky rozvoja národného hospodárstva. Uskutočňuje sa v úzkej súčinnosti s ostatnými politikami – so sociálnou, bytovou, fiškálnou, ekologickou, ale aj s priemyselnou, poľnohospodárskou, dopravnou a pod.

Podľa Wokouna (2008, s.30) „ Na základe skúseností z jednotlivých členských štátov a celej Európskej únie možno regionálnu politiku charakterizovať ako určitú koncepčnú a cieľavedomú činnosť istej autority, miestnych a regionálnych orgánov, vlád, riadiacich orgánov Európskej únie usilujúcich o elimináciu negatívnych dôsledkov teritoriálne nerovnomenného ekonomického rozvoja a prebiehajúcich štrukturálnych zmien“

Objektom regionálnej politiky je región a jeho jednotlivé časti a objektom národnej regionálnej politiky sú vymedzené administratívne regióny alebo aj účelové regióny (t. j. subnacionálne regióny).

Regionálna politika je expertmi OECD definovaná ako „ komplex s meniacim sa kontextom v závislosti od nasledujúcich podmienok: ekonomiky, technológie, verejné financie, demografie, politika administratívy, preto akákoľvek analýza uvedených oblastí“ autori Buček, Rehák, Tvrdoň (2010)

Existencia regionálnej politiky vyplýva najmä z existencie medziregionálnych rozdielov. Výrazné rozdiely v sociálno- ekonomickej úrovni jednotlivých regiónov môžu mať výrazný vplyv na celkový ekonomický rozvoj krajiny. Aby sa zabezpečil rovnomerný rozvoj regiónov, je potrebný aj zásah štátnych orgánov v týchto oblastiach:

- podpora investícií v regióne s vysokou nezamestnanosťou,
- stimulácia regiónu s vysokou nezamestnanosťou, aby dosiahli vlastný ekonomický rast (podpora malých a stredných podnikov, podpora nových technológií)
- regenerácia týchto regiónov prostredníctvom verejných investícií do sociálno-ekonomickej infraštruktúry s cieľom zvýšiť ich konkurencieschopnosť.

Sociálne ciele regionálnej politiky vyplývajú z potreby zabezpečiť kvalitu života obyvateľov v regiónoch, t. j. práca, vzdelávanie, bývanie, doprava, zdravotná starostlivosť, zásobovanie, rekreácia.

Ekologické ciele - ovplyvňujú životné prostredie v jednotlivých regiónoch (výstavba diaľnic, malých vodných elektrární - obnoviteľné zdroje energie, podpora lokalizácie firiem a pod.)

V hospodársky silných regiónoch dochádza k prílišnej koncentrácii obyvateľom a ekonomických aktivít, čo vedie k znečisťovaniu životného prostredia - nárast dopravy, znečisťovanie ovzdušia a vodných zdrojov, zvýšenie produkcie odpadu. Zachovanie prírodného a kultúrneho prostredia je dôležitým cieľom regionálnej politiky.

Regionálna politika Slovenskej republiky

Podľa Výrostkovej (2010) regionálnu politiku realizovali a vykonávali na území Slovenskej republiky krajské a okresné výbory, konkrétne odbory oblastného a územného plánovania, a na úrovni obcí a miest mestské a miestne národné výbory.

Regionálna politika v podmienkach SR sa realizovala v dvoch odlišných systémoch:

- od roku 1918 - 1990 - obdobie centrálne plánovanej ekonomiky,
- od roku 1990 - súčasnosť, proces transformácie ekonomiky a spoločnosti na trhovú systém hospodárenia.

V období do roku 1990 boli rozhodujúce národohospodárske záujmy, tým sa podriaďovali regionálne problémy. Regionálne rozdiely sa riešili direktívne, na základe centrálnych národohospodárskych plánov. Prevládali administratívne opatrenia (regulácia podľa plánu), ktorým boli podriadené jednotlivé nástroje regionálnej politiky. Rozvoj regiónov sa riešil na základe rozmiestnenia podnikov centrálne plánovaného rozvoja technickej i sociálnej infraštruktúry.

Technická a sociálna infraštruktúra (bytová výstavba, školy, kultúra, zdravotníctvo) bola centrálne plánovaná aj financovaná. Zámery regionálneho rozvoja boli riešené centrálne. Regionálna politika a územný rozvoj riešili vlády ČSSR, SSR, štátna plánovacia komisia, Slovenská plánovacia komisia, ministerstvá a vykonávali ju krajské a okresné národné výbory. Mnohým problémom sa odstránili veľké ekonomické rozdiely na úrovni okresov, zabezpečila sa zamestnanosť pre obyvateľov. Vrástla energetická náročnosť produkcie, dochádzalo k poškodzovaniu životného prostredia. Urbanizácia neprebíhala prirodzene, došlo k narušeniu historicky vyvinutej regionálnej identity zmenami územno-správneho členenia (kraje a okresy).

Habánik (2014) uvádza, že vývoj regionálnej politiky na území SR prešiel viacerými etapami, pričom každá z nich sa vyznačovala určitými špecifikami v závislosti od príslušnej historickej etapy.

Regionálna politika v priebehu 20 rokov od roku 1990 prešla mnohými zmenami. Dochádza k transportu ekonomiky SR na trhovú ekonomiku, transformáciu poľnohospodárstva, mení sa politická a ekonomická orientácia SR (z orientácie na Sovietsky zväz a krajiny RVHP na orientáciu na EU) rast podielu súkromného sektora, rast počtu malých a stredných podnikov, prílev zahraničných investícií z EU .

V roku 1996 nastáva zmena v územnom a správnom usporiadaní SR, bolo utvorených 8 krajov a 79 okresov. Obce získali samosprávne postavenie a kompetencie. Utvárajú sa samosprávy na úrovni obcí s možnosťou rozhodovania o správe rozvoja svojho územia. Základnou úlohou obce

pri výkone samosprávy je starostlivosť o všestranný rozvoj jej územia a o potreby jej obyvateľov. Regionálna politika sa v tomto období sústreďovala na aktiváciu miestnych a regionálnych aktérov.

V roku 1997 prišlo k značnému posunu v oblasti regionálnej politiky, v tomto roku bola schválená vládou SR „Koncepcia štátnej regionálnej politiky " a v roku 1999 uznesením vlády SR č. 923/1999 bol schválený Integrovaný plán regionálneho a sociálneho rozvoja Slovenskej republiky. Tento dokument vytipoval 29 problémových okresov a slúžil ako podklad, ktorý mal slúžiť pre rozhodovania v oblasti regionálneho rozvoja a zároveň bol aj dobrým predpokladom na využívanie finančných prostriedkov z predvstupových fondov EÚ.

V roku 2002 získali obce a VÚC originálne kompetencie v oblasti regionálneho rozvoja. Týkali sa najmä vypracovávania programového hospodárstva a sociálneho rozvoja, vykonávania stratégie regionálneho rozvoja a koordinovania úloh. Medzi jednotlivými oblasťami SR však naďalej pretrvávajú výrazné regionálne disparity (východ – západ SR). Možnosť využitia pomoci zo zdrojov EU na ich riešenie vedie k zvýšenému záujmu o regionálny rozvoj a regionálnu politiku.

K rozvoju regiónov môže prispievať aj štát formou štátnej pomoci. Táto pomoc môže byť poskytnutá vo forme dotácie, úhrady časti úveru, úhrady časti úrokov z úveru poskytnutého podnikateľovi, návratnej finančnej výpomoci, poskytnutia úľavy na dani, bezplatného poradenstva služieb apod.

K rozvoju regiónu začali prispievať štátne fondy – štátny fond rozvoja bývania, enviromentálny fond, rozvoj regiónov sa môže financovať aj zo zdrojov VÚC.

Základnou úlohou obce a miestnej samosprávy je starostlivosť o všestranný rozvoj územia obce. Na plnenie tejto úlohy sa využívajú finančné prostriedky z rozpočtu obce. Pretože týchto finančných prostriedkov je málo, využívajú sa aj úvery z komerčných bánk, prostriedky fyzických a právnických osôb alebo príspevky medzinárodných organizácií. Starostlivosť o všestranný rozvoj územia obce je základnou úlohou obce. Obec zabezpečuje trvalo udržateľný hospodársky a sociálny, územný rozvoj obce, zabezpečuje a koordinuje vypracovanie, realizáciu programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce, monitoruje ho a pravidelne každoročne vyhodnocuje jeho plnenie, spolupracuje s VUC, spolupracuje s ďalšími obcami a regiónmi, podporuje rozvoj podnikateľských aktivít potrebných pre rozvoj obce.

Medzi najdôležitejšie dokumenty vo vývoji regionálnej politiky, ktoré boli prijaté vládou SR v oblasti regionálnej politiky a regionálneho rozvoja patria: Zásady regionálnej hospodárskej politiky (1991), Koncepcia štátnej regionálnej politiky (1997), Zásady regionálnej politiky (2000), Zákon č.503/2001 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja (2001), Národný plán regionálneho rozvoja, Zákon č. 539/2008. o podpore regionálneho rozvoja (2008), Národná stratégia regionálneho rozvoja (2010), Pozičný dokument Komisie k vypracovaniu Partnerskej dohody a programov na Slovensku na roky 2014 - 2020 (2012), Partnerská dohoda SR na roky 2014 - 2020 - "Stratégia Európa 2020"(2014)

Regionálna politika, ciele, nástroje

Obsahom, cieľmi a nástrojmi regionálna politika podľa Habánika (2011) spadá pod oblasť záujmu hospodárskej politiky, a to najmä rozmiestnením a rozdeľovaním finančných prostriedkov, podporou udržateľnosti hospodárskeho rastu a zamestnanosti

V súlade s Bučekom, Rehákom, Tvrdoňom (2010,s.117), ktorý vysvetľujú „regionálnu politiku ako cieľavedomé verejné intervencie, ktoré vedú k zvýšeniu atraktivity jednotlivých regiónov a lokalít a k zmenám priestorového usporiadania ekonomiky a ich výsledkom je dosiahnutie vzájomne previazaných cieľov dlhodobého ekonomického rastu, ktoré sa prejavujú v raste kvality života a v odstraňovaní neopodstatnených rozdielov medzi jednotlivými regiónmi".

Cieľom je znižovanie disparít resp. rozdielov medzi jednotlivými časťami regiónu, podporovať hospodársky a sociálny rozvoj, zabezpečiť rast kvality života a zabezpečiť udržateľný rozvoj regiónu.

Pod pojmom regionálne disparity rozumieme merateľné rozdiely vo vývoji ohraničených regiónov charakterizovaných súborom vopred alebo neskôr určených indikátorov rôznych typov, pričom je možné disponovať údajmi za dlhšie časové obdobie. Rozlišujeme nasledovné typy regionálnych disparít - sociálne, ekonomické, ekologické.

Rastúce disparity medzi regiónmi sú dôvodom na uskutočňovanie regionálnej politiky. Regionálna politika je úzko previazaná na regionálny rozvoj, pretože jej nástroje pomáhajú zaostávajúcim regiónom dosiahnuť priemernú úroveň rozvinutých regiónov. Predstavuje rámec na základe, ktorého sa stanovujú pravidlá pre riešenie územných, sociálnych a hospodárskych nerovnováh.

Regionálna politika je čiastočne založená na prístupe verejných intervencií za účelom zlepšenia sociálnych a ekonomických efektov. Verejné intervencie - vstupy zahrňujú zdroje transferované z verejných rozpočtov. Tieto finančné zdroje sú rozmiestňované prostredníctvom Európskej únie, štátneho rozpočtu, rozpočtu Vyšších územných celkov, rozpočtov miest a obcí, verejných fondov. V oblasti regionálnej politiky vláda deklaruje, že cieľom je znižovanie miery nezamestnanosti, reštrukturalizácie hospodárskej sféry, prílev nových investícií, medziregionálna spolupráca, presun nových poznatkov a technológií, zmiernenie sociálnych rozdielov

Podľa Lacinu (2008) medzi základné ciele regionálnej politiky patrí - snaha o prispievanie k zosúladeniu a vyváženému rozvoju jednotlivých regiónov, znižovanie rozdielov medzi úrovňami rozvoja jednotlivých regiónov, podpora hospodárskeho a sociálneho rozvoja regiónov s najväčším dôrazom na využívanie sociálneho a ekonomického potenciálu.

Cieľ regionálnej politiky Výrostková (2010) vysvetľuje ako znižovanie ekonomických a sociálnych rozdielností, čo znamená zmiernenie rôznych neúmerných rozdielov v rozvoji regiónov a k cieľom regionálnej politiky zahrňuje dosiahnutie vyššej ekonomickej výkonnosti, zvyšovanie životnej úrovne obyvateľstva, pri zabezpečení trvalo udržateľného rozvoja, zvyšovanie zamestnanosti, konkurencieschopnosť regiónov, ale aj prispenie národných cieľov, ekonomický

rast, trvalo udržateľný rozvoj, sociálna apolitická stabilita, rovnosť šanci obyvateľov a rozdeľovanie príjmov spravodlivo a ekonomicky stimulujúci

Regionálna politika obsahom, cieľmi a nástrojmi spadá pod oblasť hospodárskej politiky, a to najmä rozmiestnením finančných zdrojov, podporou rastu zamestnanosti a hospodárskeho rozvoja.

Podľa Habánika (2011, str. 90) pod pojmom „nástroje regionálnej politiky rozumie praktické, konkrétne, alebo všeobecné politiky a prostriedky, ktorých aktívne využitie pomáha naplniť respektíve dosiahnuť ciele regionálnej politiky "

Nástrojmi regionálnej politiky sú praktické a konkrétne prostriedky, ktorých aktívne využívanie pomáha dosiahnuť stanovené ciele regionálnej politiky. Môžeme ich rozdeliť na základné skupiny - makroekonomické a mikroekonomické.

Nástroje na mikroekonomickej úrovni majú podobu finančných transakcií na vopred určený účel v štátnom rozpočte, v rozpočtoch území a regionálnych samospráv s cieľom zabezpečiť rovnováhu na trhu práce v regiónoch. Nástroje regionálnej politiky na mikroekonomickej úrovni sú rekvalifikácia pracovnej sily, podpora investičného a podnikateľského prostredia, pomoc pri riešení otázok ubytovania, kompenzácia nákladov pri dochádzaní za prácou a iné. Za nástroje na makroekonomickej úrovni považujeme dane a poplatky, prístup k úverom, protekcionizmus. Pomocou využitia makroekonomických a mikroekonomických nástrojov, schopnosti vlády a samospráv tieto nástroje využívať pri zabezpečení sociálneho a ekonomického rozvoja regiónov sa regionálnou politikou zmierňujú odlišnosti a posilňuje konkurencieschopnosť daného regiónu.

Regionálna politika má usmerňovať negatívne dôsledky fungovania zmiešanej ekonomiky, ktoré sú spoločnosťou vnímané ako nežiaduce, sociálne, hospodársky a ekologicky neprijateľné. Politika na regionálnej úrovni predstavuje syntetizujúci proces, v ktorom sa presadzuje pôsobenie mikroekonomických a makroekonomických faktorov rozvoja regionálnej politiky.

Regionálna politika Európskej únie

1. mája 2004 sa Slovenská republika stala členom Európskej únie a musí si plniť práva a povinnosti, ktoré jej z členstva EU vyplývajú vrátane aktivít v rámci európskych, spoločenských, koordinovaných politík, do ktorej patrí aj európska regionálna politika.

V súlade s Habánikom (2014) je regionálna politika investičnou politikou, ktorá podporuje vytváranie pracovných miest a pracovných príležitostí, hospodársky rast, konkurencieschopnosť, zvyšovanie kvality života a udržateľný rozvoj, regionálna politika je výrazom súdržnosti a zosúladenia EÚ s menej rozvinutými krajinami a regiónmi.

Hlavným cieľom a úlohou regionálnej politiky EÚ je vyrovňavanie disproporcií v dosiahnutej úrovni sociálneho, hospodárskeho, ekonomického rozvoja jednotlivých regiónov Európskej únie.

Podľa Lipkovej (2006) je jej najpodstatnejším cieľom vytvoriť kvalitné podmienky na rovnomerné osídlenie jednotlivých regiónov a rovnomerný rozvoj hospodárskych aktivít v menej rozvinutých oblastiach a regiónoch.

Európska regionálna politika je spoločnou politikou založenou na finančnej solidarite. Je politikou štrukturálnou, časť príspevkov členských štátov do rozpočtu spoločenstva smeruje do zaostávajúcich regiónov z hľadiska HDP na jedného obyvateľa.

Belajová (2005) uvádza, že Európska regionálna politika je spoločnou a originálnou politikou, ktorá je založená na finančnej súdržnosti a solidarite resp., že časť príspevkov členských štátov do rozpočtu spoločenstva sa poskytuje menej prosperujúcim a menej rozvinutým regiónom a slabším skupinám.

Regionálny rozvoj a regionálna politika patria medzi najdôležitejšie aktivity Európskej únie. V súvislosti s regionálnym rozvojom bude kľúčovou úlohou dosiahnuť efektívnosť a účinnosť čerpania prostriedkov zo štrukturálnych fondov EU na vopred definované priority a zámery. Regionálna politika EU sa formuje na pozadí solidárnosti sociálnych a ekonomicky silnejších regiónov, fiškálnych dotácií, stimulov a grantov.

Medzi hlavné znaky regionálnej politiky EU radíme:

- spoločné viacročné programovanie - v súčasnosti je programové obdobie 2014- 2020 pod názvom „EUROPA 2020“
- štruktúru diferencovaných priamych a nepriamych nástrojov podpory regionálneho rozvoja
- investície dopravnej infraštruktúry

V Európskej únii sa používa pre regionálnu klasifikáciu Nomenklatura územných štatistických jednotiek skrátené NUTS, ktorá je systematickým nástrojom pre ekonomickú a sociálnu analýzu v daných regiónoch, pre monitorovanie, pre potreby prípravy, realizácie a hodnotenie regionálnej politiky.

Klasifikácia regiónov z pohľadu geografického a štatistického je výsledkom štruktúry ohodnotenia disparít v rámci Európskej únie. Tieto štatistické územné jednotky Európskej únie NUTS, ktoré slúžia Eurostatu na porovnávanie ekonomických, hospodárskych a sociálnych ukazovateľov ekonomík daného regiónu a jednotlivých regiónov Európskej únie. Pre určenie a upresnenie miery porovnávania jednotlivých štatistických, geografických a územných celkov sú vymedzené intervaly počtu obyvateľov na prislúchajúce úrovne. Nomenklatura územných štatistických jednotiek NUTS má nasledovné úrovne:

- NUTS I. - územie celej Slovenskej republiky
- NUTS II. - oblasti Slovenskej republiky, SR má štyri oblasti - Bratislavský kraj, Západné Slovensko, Stredné Slovensko a Východné Slovensko
- NUTS III. - jednotlivé kraje Slovenskej republiky - 8 krajov SR
- NUTS IV(LAU 1) a NUTS V (LAU 2) - lokálne úrovne (okresy, obce)

Medzi najvýznamnejšie politiky Európskej únie radia najmä nové členské štáty Európskej únie kohéznú politiku, prostredníctvom ktorej sa vytvárajú podmienky na redukovanie, zmierňovanie rozdielov v úrovni rozvinutosti ich regiónov. Štrukturálne fondy a kohézny fond sú nástrojmi regionálnej a štrukturálnej politiky. Ich poslaním je vyrovňovanie regionálnych rozdielov v rámci zjednotenej Európy.

Regionálna politika ako súčasť hospodárskej politiky

Hospodárska politika má svoje komponenty (zložky) a regionálna politika sa zaraďuje medzi tieto komponenty, za predmet hospodárskej politiky považujeme pôsobenie všetkých orgánov štátu v oblasti ekonomickej.

Výrostková (2010, s. 211) uvádza, že „regionálna politika je súčasť hospodárskej politiky štátu a jej cieľom je ovplyvňovanie štruktúry a dynamiky rozvoja národného hospodárstva avšak dopĺňa definíciu, že regionálnu politiku je potrebné uskutočňovať v úzkej spolupráci s ostatnými politikami, ktoré majú priestorové dopady - odvetvové politiky (priemyselná, dopravná, poľnohospodárska) a ja bytová politika, sociálna a fiškálna."

Hospodárska politika sa zaoberá činnosťou spoločnosti a štátu, jednotlivca, ktoré súvisia s tvorbou a spotrebou hospodárskych tovarov a služieb určených k uspokojovaniu potrieb resp. na konečné použitie a hospodárska politika sa zameriava na ekonomické správanie všetkých subjektov trhovej ekonomiky ako sú domácnosti, firmy a vládne inštitúcie a organizácie tak, aby zistila, pochopila a vysvetlila ekonomické dianie. (Lukáčik a kol., 2013)

Hospodárska politika prezentuje ucelenú sústavu poznatkov o fungovaní ekonomiky, na základe ktorých štát súborom opatrení a nástrojov pôsobí na vývoj hospodárskej sféry. Je procesom zveľaďujúci ekonomické záujmy jednotlivcov a štátu ako celku. Regionálna politika je súčasťou hospodárskej politiky, ktorá predstavuje nástroj vlády na regulovanie procesov v ekonomickej a sociálnej sfére.

Úlohou vlády je koordinovať vzťahy vo vnútri ekonomiky v záujme racionálneho vývoja ekonomiky a spoločnosti. Hlavnou úlohou regionálnej ekonomiky je zmierňovať prehlbujúce sa regionálne disparity efektívnou kombináciou centrálnych zdrojov a politik územnej samosprávy v záujme udržateľného rozvoja. Vyrovňovanie regionálnych rozdielov nemôže byť dostatočne riešené iba prostriedkami štrukturálnych fondov Európskej únie bez koordinácie účinnej fiškálnej politiky. Regionálna politika je nástrojom vlády a samospráv, ktorá zodpovedá celkovým cieľom ekonomiky a vhodne kombinuje rôznorodo alokované zdroje v zmysle premenných a originálnych kompetencií.

V súlade s Tvrdoňom (1995) sa regionálna politika uskutočňuje v úzkej spolupráci s politikami v určitých odvetviach (urbanistickou, štrukturálnou), pričom sama ich dopĺňa o regionálny rozvoj.

Regionálna politika a politika súdržnosti Európskej únie

Regionálna politika EU má vplyv na uskutočnenie regionálnej politiky na úrovniach národnej a regionálnej. Má posilniť hospodársku, sociálnu a územnú súdržnosť znižovaním rozdielov medzi úrovňami rozvoja jednotlivých regiónov a krajín EU. Týmto spôsobom politika pozitívne prispieva k celkovej hospodárskej výkonnosti EU. Aby sa znižovali regionálne disparity je potrebné uplatňovanie politickej súdržnosti, ktorá podporuje ustavičné zlepšovanie konkurencieschopnosti a zamestnanosti. (Buček, 2008)

Jedným z hlavných cieľov EÚ v rámci jednotného európskeho aktu je hospodárska a sociálna súdržnosť spolu s jednotným trhom a menovou úniou. Cieľom je vyvážený harmonický udržateľný rozvoj, pri ktorom dochádza k znižovaniu disparít ak podpore rovnakých príležitostí. O sociálnej súdržnosti hovoríme vtedy, ak sociálne disparity sú politicky udržateľné. Sociálna súdržnosť sa zameriava na nezamestnanosť, úroveň vzdelania, sociálne vylúčenie.

Existencia ekonomických, sociálnych a územných disparít v EÚ si vyžaduje ich riešenie prostredníctvom regionálnej politiky. Je otázne, či ju majú realizovať jednotlivé štáty, alebo ju má realizovať EU. Medzi dôvody pre spoločnú regionálnu politiku EU patrí:

- pomoc štátom, ktoré nie sú schopné sami znášať náklady realizácie regionálnej politiky, aby sa dosiahli ciele EU. Ide o to, aby sa pomohlo krajinám, ktoré nemajú dostatočné finančné zdroje na riešenie regionálnych problémov.
- lepšia koordinácia regionálnej politiky. Zdôrazňuje sa potreba koordinácie medzi EÚ, členskými krajinami a regiónmi, ale aj koordinácia medzi regionálnou politikou EÚ a inými politikami, ktoré majú regionálne dopady, napr. spoločná poľnohospodárska politika.
- politické dôvody – rozdelenie Európy na centrálnu a okrajovú by ohrozovalo súdržnosť EÚ
- potreba koordinácie verejných intervencií s cieľom riešiť disparity, ktorý by ovplyvňovali fungovanie hospodárskej a menovej únie.
- požiadavky niektorých členských štátov na kompenzáciu regionálnych dopadov iných politík EU.

V súčasnosti sa uplatňuje rozdelenie moci v oblasti regionálnej politiky medzi EÚ a členské štáty EÚ zabezpečuje finančné presuny (transfery) pre členské krajiny s najväčšími regionálnymi problémami z rozpočtu EU a koordináciu regionálnej politiky medzi členskými štátmi. Členské krajiny majú hlavnú úlohu vo financovaní a presadzovaní svojich regionálnych politík. Zdroje EÚ sa považujú za doplnkové finančné zdroje.

Regionálny rozvoj

Pre pojem regionálny rozvoj existuje viacero rôznych definícií. Podľa Habánika, Koišovej (2011) je regionálny rozvoj rast ekonomického, hospodárskeho a sociálneho potenciálu regiónu a v zmysle zabezpečenia rastu, konkurencieschopnosti, kvality života a životnej úrovne jeho obyvateľov, regionálny rozvoj tým prispieva k udržateľnému rozvoju súčasnej ekonomiky.

Autor Benčo (2005,s.57) uvádza že, „Všeobecne môžeme konštatovať, že regionálny rozvoj je dlhodobý systematický proces pozitívnych zmien v regionálnej ekonomike, ktorý zahŕňa všetkých jeho účastníkov (aktérov), teda podniky, firmy, inštitúcie, orgány, verejnej správy, domácnosti a jednotlivci, a ktorý sa odvíja jednak od individuálnej schopnosti regiónov produkovať s komparatívnymi výhodami tovary a služby, požadované národnými a medzinárodnými trhmi, ako aj schopnosti regiónu udržať dynamický primárnu úroveň v delbe práce, a to prostredníctvom efektívneho a tvorivého využívania zdrojov, ktorými daný región disponuje a ktorými je vybavený „

Regionálny rozvoj má prispievať k znižovaniu ekonomických a sociálnych rozdielov, má prispievať k zvyšovaniu konkurencieschopnosti a viesť k ekonomickému, sociálnemu a územnému rozvoju.

Beares a Vaughan (1981,s.309) charakterizovali vo všeobecnosti pojem rozvoj ako „Rozvoj je kvalitatívna zmena, ktorá je spojená so zmenami v štruktúre ekonomiky vrátane inovácií v inštitúciách, správani a technológiách“

Regionálny rozvoj je systematický proces pozitívnych zmien, ktoré sa odvíjajú od individuálnych schopností regiónov produkovať komparatívne výhody a využívať zdroje, ktorými daných región disponuje a je vybavený. Pojmom regionálny rozvoj sa chápu predovšetkým ekonomicko-sociálne procesy prebiehajúce v prírodnom a spoločenskom prostredí regiónu, ktorý by mali využívať podmienky a osobitosti tohto prostredia.

Cieľom ekonomického rozvoja je rast kvality života obyvateľov a cieľom sociálneho rozvoja je zlepšovanie životných a pracovných podmienok obyvateľstva. Predpokladom sociálneho rozvoja je rozvoj ekonomiky, preto sa často hovorí o hospodárskom a sociálnom rozvoji.

Podľa legislatívy a zákona č. 539/2008 Z. z o podpore regionálneho rozvoja vymedzený ako „súbor sociálnych, hospodárskych, kultúrnych a environmentálnych procesov a vzťahov, ktoré prebiehajú v regióne, a ktoré prispievajú k zvyšovaniu jeho konkurencieschopnosti, trvalému hospodárskemu rozvoju, sociálnemu rozvoju a územnému rozvoju a vyrovnávaniu hospodárskych rozdielov a sociálnych rozdielov medzi regiónmi "

Regionálna ekonomika

Regionálna ekonomika kompletizuje systémy regionálneho rozvoja s cieľom zabezpečiť rast životnej úrovne vo vymedzenom priestore na vymedzenom území trhoch. Nevyhnutným predpokladom rozvoja je konkurencieschopnosť, znižovania regionálnych rozdielov, spolupráca regionálnej samosprávy s podnikateľskou sférou, rozvoj služieb a vidieka.

V rámci ekonómie verejného sektora sa určujúcimi tendenciami ekonomickej teórie stali myšlienky a práce J. Stigitzu „Ekonómie verejného sektora“ a J. Buchanana „Teórie verejnej voľby“

Podľa Ochranu (2001) „verejný sektor je produktom hospodárskej politiky štátu. V ekonomickom slova zmysle je subjektom verejného sektora štát, je nositeľom hospodárskej politiky, integruje záujmy ostatných sektorov do systému národného hospodárstva. Zladenosť a koordinovanosť politík, nástrojov a postupov na národnej a regionálnej úrovni sú hlavnými prvkami verejnej ekonomiky. Pre svoje fungovanie musí mať vytvorené právne, legislatívne, sociálne a ekonomické podmienky, organizačnú a inštitucionálnu štruktúru, ktorú označujeme ako verejná ekonomika“

Regionálna ekonomika je úzko prepojená s verejnou ekonomikou. Mala by byť zameraná na nasledovné tézy:

- prepojenie vlády a samosprávy (vzťahy medzi hospodárskymi subjektmi)
- posilňovanie funkčnosti regiónov ako relatívne samostatných celkov
- medzinárodné vzťahy a vnútroregionálne vzťahy

Rozvoj vnútorného potenciálu determinujú prírodné zdroje, ľudské zdroje, sociálna a technická vybavenosť, fungovanie inštitúcií územnej samosprávy. Regionálna ekonomika predstavuje komplexný, dynamický systém, v ktorom na seba vzájomne pôsobia subjekty, faktory, zdroje a nástroje autonómne, ale zároveň koordinovane s postupným neustálym vývojom.

Regionálna ekonomika a sociálny rozvoj

Podľa Benča (2005) sociálny rozvoj je systém spoločenského rozvoja, ktorého prvky sú spojené s prácou a životom ľudí, uspokojovaním reprodukčnosti a rozvoj potrieb človeka. Sociálna politika vychádza zo zabezpečovania životných podmienok obyvateľov. Chápeme ju ako súbor opatrení, nástrojov, aktivít a činností, ktoré smerujú k zvýšeniu kvality života človeka. Sociálna sféra je súčasťou činností regionálnej samosprávy, je určená legislatívou a prenosom kompetencií spojených so sociálnymi službami ako sú opatrovateľské služby, verejné stravovanie a sociálne zariadenia. Súčasný demografický vývoj, starnutie obyvateľstva, vyčerpanosť pracovnej sily ľudí klásť zvýšené nároky na tvorbu kapacít sociálnych zariadení, spolupráca regionálnych samospráv s neziskovými organizáciami, cirkvami, vyššími územnými celkami a pod.

Hlavným a najpodstatnejším cieľom v oblasti rozvoja a podpory regionálneho rozvoja by mala byť stimulácia a koordinácia potrebných opatrení a preto cieľ by mal byť uskutočňovaný, národnou vládou, ako aj regionálnymi a lokálnymi vládami (Buček, Rehák, Tvrdoň, 2010)

Regionálna politika a regionálny rozvoj

Regionálna politika má za cieľ posilňovať hospodársky a sociálny rozvoj, znižovať rozdiely medzi regiónmi a posilňovať ich konkurencieschopnosť. Dôležitými aktérmi tohto procesu sú vláda, územné a regionálne samosprávy a ich partnerské inštitúcie. Všeobecne sa regionálna politika interpretuje ako koncepčná a cieľavedomá činnosť usilujúca o elimináciu negatívnych dôsledkov v teritoriálne nerovnomernom rozvoji a nerovnomerne prebiehajúcich štrukturálnych zmien.

Regionálna politika sa čoraz viac posúva z vládnej úrovne na regionálnu samosprávu, čo umožňuje riešiť konkrétne problémy na základe poznania špecifik a rozdielnosti. Tento presun na jednej strane oslabuje koordináciu parciálnych politík, ale na druhej strane posilňuje budovanie sietí a partnerstvo medzi hlavnými subjektmi v regióne.

Regionálna politika sa rozvinula ako nástroj na udržanie územnej dynamiky a prosperity, prípadne redukovanie územnej disparity, regulovanie migrácie a zabezpečenie udržateľnosti regiónov, miest a obcí. Medzi základné dokumenty regionálnej politiky radíme regionálne stratégie, plány a programy, napr. Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja, ktorý radíme medzi strednodobé plánovacie dokumenty.

Podľa Rajčakovej (2005) je regionálna politika predovšetkým riadiaca činnosť štátu a inštitúcií, organizácií územnej pôsobnosti, ktorá smeruje k vytváraniu čo najvhodnejších podmienok pre dynamický rozvoj regiónu pri využití geografického, ekonomického a ľudského kapitálu. Úlohou regionálnej politiky je v strednodobom období zabezpečovať a upevňovať sociálne, ekonomické, politické a iné procesy vznikajúce na území regiónu alebo mimo územia, ktoré však ovplyvňujú a pôsobia na región, hľadať východiská, metódy, nástroje a zdroje na vyrovnávanie prípadných nerovnováh.

Plánovanie regionálneho rozvoja a regionálne analýzy

Plánovanie je súčasťou života každého z nás, či už je to v súkromnom sektore, v podnikateľskej sfére alebo verejnej a štátnej správe.

Regionálne plánovanie podľa Adamkovičovej (2013) má byť, demokratické, ktoré je uskutočňované a zabezpečované politickými predstaviteľmi, hlavne ich účasťou, súhrnné, ktoré by malo poskytovať zosúladenie odvetvových politík, ich integráciu do celkového rozvojového zámeru a cieľu, účelné, ktoré by malo mať východiskové hľadisko také, že v regióne existuje povedomie

záujmov a kultúr, spoločenských hodnôt, ktoré mnohokrát presahujú správne a štátne hranice, treba brať do úvahy osobitosti každej krajiny, výhľadové, ktoré by malo analyzovať, uplatňovať dlhodobé trendy vo sfére sociálnej, ekonomickej, ekologickej, kultúrnej ale aj v oblasti ochrany a tvorby životného prostredia, najdôležitejšou a veľmi významnou úlohou v plánovaní regionálneho rozvoja je strategické plánovanie a regionálne stratégie.

Regionálne plánovanie je množstvo rozhodnutí subjektívnych ale aj inštitucionálnych, ktoré vyplývajú z prognóz, analýz, sociálno-ekonomických vzťahov, z vonkajších a vnútorných podmienok, z administratívnej a správnej štruktúry, ktoré sa navzájom ovplyvňujú a usilujú sa o harmóniu medzi sebou. Strategické plánovanie už pristupuje k samostatnému rozvoju obce, mesta kde sa navrhujú a schvaľujú ciele, určujú postupy ako dosiahnuť čo najefektívnejšie cieľ v rámci regiónu alebo miest a obcí.

Adamkovičová (2013,s. 96) píše, že „V súčasnosti sa strategické plánovanie označuje ako systematický proces, ktorý v sebe zahŕňa výber cieľov, úloh a aktivít potrebných na ich dosiahnutie
„

Danou problematikou sa na lokálnej ale aj regionálnej úrovni vyhotovujú dokumenty, územnoplánovacie dokumenty (územný plán obce alebo regiónu, územný plán zóny - obec alebo územnoplánovacie dokumentácie zasahujúce do územia dvoch regiónov - región) a regionálne plány (Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja „PHSR" alebo Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja regiónu), hlavným cieľom regionálnych analýz je zhodnotiť, aký je rozvojový potenciál regiónu ako je využitý. Zistiť akými zdrojmi disponuje región, ako sú tieto zdroje využité, ale zistiť aj problémové oblasti, ktoré je potrebné riešiť. Tematikou regionálnych analýz sa zaoberali viacerí odborníci.

Dôsledná analýza dokáže zistiť problémové oblasti, pomenovať špecifiká jednotlivých regiónov a zistené poznatky zhrnú do komplexného zhodnotenia situácie v regióne. Analýza nie je cieľom, ale prostriedkom vyúsťujúcim do formovania odporúčaní, usmernení a tvorby rozvojovej politiky regiónov.

Hlavným cieľom regionálnych analýz je zhodnotiť, aký je rozvojový potenciál regiónu a ako je využitý. Zistiť akými zdrojmi disponuje región a ako sú tieto zdroje využité, ale zistiť aj problémové oblasti, ktoré je potrebné riešiť.

Řezník (1997) nazýva regionálnu analýzu ako analýzu priestorovej imobility faktorov rozvoja. Významný americký odborník na regionálne analýzy Wildavský (1985) charakterizuje regionálnu analýzu nasledovne - nie je založená iba na jednej možnosti, ale ponúka a súčasne porovnáva rôzne alternatívy, orientuje sa aj na východiská, je možné robiť súdy a aj závery, navrhuje hypotézy, pracuje s historickými skutočnosťami, čím umožňuje vyhnúť sa chybám, podporuje ďalšie vzdelávanie cestou identifikácie vzniknutých omylov, nemáme sa na ňu pozerat' ako na niečo čo poznáme alebo čo sme už robili. Mala by odpovedať na otázky „Kde by sme chceli byť?", „Ako by mala analýza vyzerat'"

Rozvoj regiónov treba zosúladiť s rozvojom národného hospodárstva. V národnej ekonomike existujú regióny, ktoré sú rozvinuté a dynamické, ktoré vytvárajú predpoklady pre

hospodársky rast a rozvoj, naplňajú rastúce potreby a sociálne istoty obyvateľov. Existujú však aj problémové regióny, ktoré sa vyznačujú nepriaznivými tendenciami vo vývoji. Dôsledná analýza dokáže zistiť problémové oblasti, pomenovať špecifiká jednotlivých regiónov a zistené poznatky zhrnúť do komplexného zhodnotenia situácie v regióne.

Analýza nie je cieľom, ale prostriedkom vyúsťujúcim do formovania odporúčaní, usmernení a tvorby rozvojovej politiky regiónu, mikroregiónu.

Poznávací proces v regionalistike má svoju logickú postupnosť:

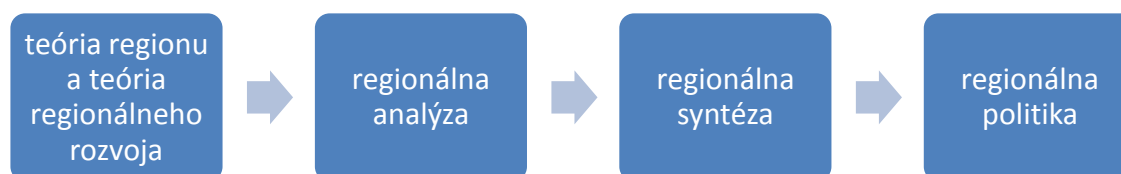
- poznať teóriu o regióne a regionálnom rozvoji (vzťahy medzi regiónmi, ktoré ovplyvňujú rozvoj regionálnych analýz spôsobom poznať koncepciu rozvoja regiónu a pod.)
- uskutočniť analýzu rozvoja regiónu (poznať skutkový stav, príčiny a možnosti rozvoja)
- stanovenie stratégie a politiky ďalšieho rozvoja riešiť problémy, aby sa región stal konkurencieschopným)

Regionálny rozvoj má určité špecifiká a objektom rozhodovacích procesov je administratívne vymedzený priestor (kraj, okres, mikroregión) z obyvateľov, hospodárstva, ktoré vytvárajú podnikatelia s ponukou služieb, sociálnou infraštruktúrou a s prírodným potenciálom.

Proces rozhodovania o regionálnom rozvoji je demokratickým procesom, do ktorého sú zapojení volení predstavitelia územných samospráv (starostovia, poslanci) a nájsť konsenzus nie je jednoduché. Do rozvojového procesu v regióne vstupujú rôzni aktéri s rôznymi cieľmi. Podnikatelia majú záujem vytvoriť zisk, samosprávy uspokojovať záujmy občanov obce, kraja a neziskové organizácie zabezpečiť verejné služby. Zladiť tieto záujmy majú predovšetkým samosprávne kraje. Aktéri, ktorí sa zapájajú do riadiaceho a rozhodovacieho procesu a regionálneho rozvoja sú podľa Adamkovičovej (2013) na národnej úrovni - štát (štátna sprava), prostredníctvom dlhodobých a strednodobých plánov regionálneho rozvoja, štátne agentúry, výskumné a odborné inštitúcie, profesijné záujmové združenia a na regionálnej úrovni - inštitúcie územnej samosprávy, podnikatelia, nevládne organizácie a samostatní občania

Robiť správnu regionálnu politiku nie je možné na základe verejnej mienky občanov, odhadov, verejnej mienky a skúseností manažérov. Sú dôležité, ale vždy sa treba opierať o zistené fakty z regionálnej analýzy. Regionálna analýza slúži ako postup na poznanie faktorov v regióne, ich využívanie v rozvoji regiónu, mikroregiónu.

Schéma č. 1 Postupnosť na poznanie regionálnych faktorov rozvoja :

Zdroj: Adamkovičová (2013), vlastné spracovanie

Hlavným cieľom a zmyslom regionálnej analýzy je zistiť potenciál územia (zdroje), identifikovať obmedzenia a limitujúce skutočnosti, pomenovať špecifiká, ktoré by zabezpečili rozvoj regiónu a zhodnotiť mieru využitia pretrvávajúcu sa v sociálno-ekonomickom rozvoji regiónu

Výsledkom regionálnej analýzy by mal vyústiť do výstižného zhodnotenia situácie v regióne, mal by byť východiskom pre rozvojovú politiku regiónu. Regionálna analýza predstavuje určitý systém prejavujúci sa v uplatňovaných postupov za účelom získavania vedeckých poznatkov, ktorým hovoríme technika regionálnej analýzy.

Existujú rôzne typy členenie regionálnych analýz, ktoré sú založené na odlišných kritériách hodnotenia, ale z vecného hľadiska je analýzy členiť na - analýza prírodných a ekologických podmienok, analýza obyvateľstva, osídlenia a sociálnych podmienok, analýza ekonomických podmienok, analýza technickej infraštruktúry, analýza regionálnych väzieb a procesov

O vecnom analytickom členení rozhodujúci účel analýzy je odborná úroveň a zručnosti analytika, v oblasti regiónov a mikroregiónov sú to odborníci, ktorí sa zaoberajú vypracovaním Programu sociálneho a hospodárskeho rozvoja regiónu alebo obce.

Program sociálneho a hospodárskeho rozvoja

PHSR slúži na usmerňovanie a koordináciu konkrétnych projektov, je komplexným dokumentom, ktorý zastrešuje ostatné plánovacie dokumenty, napr. program rozvoja bývania, program odpadového hospodárstva. Potrebná je koordinácia s územným plánom a rozpočtom.

Adamkovičová (2013, s.113) uvádza, že „Cieľom PHRS je sformovať takú predstavu o smerovaní obce, ktorá vyjadruje ekonomické a sociálne záujmy jej občanov a zároveň musí byť v súlade s prijatými koncepciami štátu, vyššieho územného celku, stratégiou rozvoja príslušného mikroregiónu, prípadne rezortnými stratégiami, záujmami ochrany životného prostredia, kultúrneho dedičstva a pod.“

Vypracovanie PHSR obce zabezpečuje obec a schvaľuje ho obecné zastupiteľstvo v zmysle zákona č.369/1990 Zb. o obecnom zriadení a podľa zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja obec, mesto na obdobie päť rokov:

- zabezpečuje vypracovanie PHSR, jeho realizáciu a pravidelne monitoruje, vyhodnocuje jeho plnenie
- PHRS koordinuje udržateľný sociálny, hospodársky a územný rozvoj daného regiónu
- obec spolupracuje na PHSR s Vyšším územným celkom „VUC“ na ktorom území sa nachádza
- podporuje podnikateľské aktivity, ktoré sú nevyhnutné pre rozvoj obce či mesta

- vytvára podmienky pre vznik a ďalší rozvoj partnerstiev, či už vnútro-obecné (intrakomunálne) alebo medzi-obecné (interkomunálne) a ďalší rozvoj územnej spolupráce v rámci mikroregiónov

Podľa Habánika (2014) cieľom PHSR je vytvoriť takú predstavu, víziu o smerovaní a jeho stratégiách obce, ktorá vyjadruje ekonomické záujmy, sociálne záujmy jej občanov a zároveň musí zosúladiť s prijatými koncepciami štátu, vyššieho územného celku, stratégiou rozvoja príslušného mikroregiónu, prípadne rezortnými stratégiami, záujmami ochrany životného prostredia, kultúrneho dedičstva a pod. Vypracovaním PHSR splní obec, samospráva princíp programovania, ktorý je jeden so základných, dôležitých a hlavných princípov regionálnej politiky Európskej únie.

PHSR je nástrojom pre riadenie rozvoja a iniciovanie potrebných zmien, identifikuje problémy rozvoja, ale aj priority, definuje spôsob dosiahnutia stanovených cieľov, inštitucionálne, organizačné aj finančné zabezpečenie. Uplatňovaním princípu participácie pri tvorbe PHSR podnecuje záujem obyvateľov o rozvoj územia, vytvára u nich pocit spolupatričnosti a základ pre spoločenskú komunikáciu.

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja je strednodobý plánovací dokument a jeho východiskom je realizovaná aktuálna analýza obsahujúca komplexné hodnotenie, analýzu východiskovej situácie obce, odhad jej budúceho vývoja, rizika, ohrozenia vo väzbe už na existujúce stratégie a koncepcie, využívanie vnútorného potenciálu daného územia. Ďalej definuje podmienky udržateľného rozvoja obce hospodárskeho, sociálneho, kultúrneho a environmentálneho rozvoja obce.

PHSR by mal obsahovať základné časti - analytická časť - situačná analýza, strategická časť - formovanie vízie a cieľov (strategické, špecifické) a implementačná časť - časový harmonogram = akčný plán, návrhy organizačného zabezpečenia, návrhy finančného zabezpečenia

Faktory regionálneho rozvoja

Základom regionálneho rozvoja je ekonomický rast. Ovpływujú ho rôzne faktory, medzi najdôležitejšie patria práca, kapitál, technický pokrok, ktorý umožňuje zvyšovanie produktivity. Dôležitým faktorom rastu môžu byť aj pôda a prírodné zdroje, ale nie sú najdôležitejšie, lebo rast nie je limitovaný obmedzenosťou surovín. Ďalším dôležitým faktorom rozvoja sú ľudské zdroje, najmä ich kvalifikačná úroveň a produktivita práce, ovpływujú rozvoj výroby, služieb, sociálnej infraštruktúry a pod.

Za faktory regionálneho rozvoja považujeme všetky danosti, predpoklady, zdroje, ktoré môžu vyvolávať očakávaný jav, zdroje musia byť činné, a ak sú zdroje činné menia sa na faktory rozvoja, nevznikajú problémy a bariéry k ďalšiemu rozvoju.

Adamkovičová (2013) uvádza, že vedecký prístup má k regionálnemu rozvoju svoju vlastnú štruktúru, opiera sa o teóriu priestorového, urbanistického rozvoja berie do úvahy väzby medzi

rozvojovými faktormi a regiónmi, uplatňuje metódy, techniky, vychádza z určitých hypotéz, čiže praktický prístup by mal predstavovať proces, postup využívania odborných skúseností a vedomostí o regionálnom rozvoji a ich tvorivé zhodnocovanie.

Endogénne faktory - vnútorné faktory rozvoja, prírodný potenciál, ľudský a sociálny potenciál, ekonomický - technický potenciál, urbanistický potenciál, finančné zdroje, kapitál, poznatky, technológie. V poslednom období sa zdôrazňujú najmä regionálna konkurencieschopnosť, inovačné stratégie, aktivity územnej samosprávy, poradenstvo, vzdelávacie inštitúcie, medzi sektorové partnerstvá. Dôležitým faktorom rozvoja regiónu je aj zainteresovanosť obyvateľstva na rozvoj programov obce, k čomu prispieva pozitívny vzťah občanov k obci.

Exogénne faktory - vonkajšie, rozvoj celej krajiny, hospodárskej a sociálnej politiky, otvorenosť voči zahraničiu, politický systém, dopyt po tovaroch a službách regiónu.

Podľa Belajovej, Fázikovej (2005) efekty regionálneho rozvoja môžeme rozdeliť na merateľné - hrubý domáci produkt HDP, miera nezamestnanosti, priemerná mzda v danom regióne a na ťažko merateľné úžitky- efekty z priestorového usporiadania v regióne, efekty z urbanizácie, efekty z racionálneho využívania všetkých zdrojov, efekty z kvalitnejšieho životného prostredia.

Konkurencieschopnosť regiónu – schopnosť produkovať tovary a služby, ktoré sa uplatnia na medzinárodných trhoch, a súčasne udržiavať vysokú úroveň príjmov a zamestnanosti. Medzi dôležité faktory konkurencieschopnosti patria:

- štruktúra ekonomických aktivít v regióne – miestne a regionálne firmy, ktoré majú väzby na okolie, inovujú, ich aktivity sú umiestnené v regióne
- priame zahraničné investície – ich prínos spočíva vo vytváraní pracovných miest, zvyšovaní kvality ľudských zdrojov, zvýšenie exportu, transfer technológií, príležitosti pre subdodávateľov
- schopnosť vytvárať inovácie procesov – nové znalosti, patenty, transfer nových technológií
- hlavným zdrojom nových znalostí je veda a výskum, podpora univerzít a regionálnych výskumných ústavov
- ľudské zdroje – dôležitá je najmä kvalifikačná úroveň pracovnej sily, podpora a rozvoj vzdelávacieho systému, zvyšovanie vzdelania obyvateľov regiónu.
- infraštruktúra – rozvinutá infraštruktúra umožňuje dodávať tovary a služby na trh, spája vyspelejšie regióny s menej vyspelými, umožňuje mobilitu pracovnej sily za prácou. V súčasnosti sa zvyšuje význam telekomunikačnej infraštruktúry, najmä rozvoj moderných informačno-komunikačných technológií
- efektívnosť verejnej správy – moderná verejná správa prostredníctvom informačno-komunikačných technológií by mala zabezpečiť približovanie jednotlivých správnych

agend verejnosti – občanom, podnikateľským subjektom a tým zrýchliť a zefektívniť svoju činnosť.

- k ďalším faktorom možno priradiť podnikateľské prostredie, prírodné zdroje, atraktivnosť regiónu, poloha regiónu a jeho dostupnosť, kultúra, dostupnosť finančného kapitálu

Podľa Habánika (2014) hlavné ciele rozvoja regiónov sú - zmierňovanie disparít (rozdielností) medzi ekonomicky nevyváženými a rozdielnymi regiónmi a zvyšovanie odolnosti regiónov voči vonkajším zmenám.

Urbanizácia, regionalizácia

Podľa S. Konečný, B. Konečný (2009) sú regióny brané v troch dimenziách v priestorovej, ekonomickej, sociálnej. Tieto dimenzie môžu byť tou jedinečnou a nezameniteľnou entitou len vtedy, keď bude nezameniteľnou aj priestorovo, ekonomicky aj sociálne. Celá verejná správa sa radí princípom tzv. územný princíp, ktorý vymedzuje pôsobnosť orgánov verejnej správy vo vzťahu k danému územiu, teritóriu.

Priestorový aspekt nemôžeme chápať mechanicky, ale hlavne v spojitosti na sociálny aspekt, citujem Kusý (2003, s. 5) „Priestor môže existovať sám osebe (ako taký), teda ľudoprázdny, nespojený s odohrávaním sa určitých sociálnych dejov a procesov“ ale k zdôrazneniu tejto väzby upozornila a prispela chicagska škola sociálnej ekológie, ktorá publikovala autorom Wirhom (2005,s.43) že „usídľovanie sa ľudí, úroveň prejavovania sa sociálnych problémov a jemná sieť sociálnych vzťahov nezodpovedajú – s výnimkou jednotlivých prípadov, svojvoľne vymedzeným areálom, pričom administratívne areáli sa len zriedka zhodujú s ekologickým čiže prirodzenými areálmi"

Pre ekonomickú regionalizáciu je veľmi dôležitá urbanistická štruktúra a stavba daného regiónu, pretože ekonómovia považujú mestá a či obce za strediská, ktoré sú podstatné v hospodárskom raste.

Urbanizácia je chápaná vo veľa významov a to geografickom, sociálnom, ekonomickom, ekologickom, historickom, legislatívnom, preto neexistuje jednoznačná definícia urbanizácie.

Podľa Pouša (2013) medzi najdôraznejšie a najdôležitejšie však môžeme považovať aspekty: ekonomický, demografický, priestorový, sociálny a enviromentálny aspekt. Urbanizáciu môžeme chápať z pozície dvoch pohľadov v užšom význame a v širšom význame. Mnohí autori sa prikláňajú k názoru a považujú za dôležité odlišovať užšie a širšie chápanie urbanizácie, pretože obidva spôsoby nie sú rovnaké a vo vývoji chápania na seba nadväzujú a následne sa navzájom podmieňujú.

Pod pojmom „Urbanizácia v užšom význame“, ktorý je pôvodom starší rozumieme podľa Pouša (2013) tradičné vnímanie urbanizácie v geografickom zmysle, vzťahuje sa na priestor a jeho vlastnosti, v tomto význame je urbanizácia chápaná ako rast počtu a rozlohy miest, obcí, ako rast podielu mestského, obecného obyvateľstva, ako pohyb obyvateľstva z vidieckych, alebo redšie osídlených oblastí do miest, ako rast rozdielov v hustote zaľudnenia priestoru, v ktorom urbanizované územia predstavujú miesta najväčšej koncentrácie obyvateľstva

Pod pojmom „Urbanizácia v širšom význame“ podľa Pouša (2013) sa vzťahuje na ľudí a ich spoločenstva, je chápaný bližšie z pozície sociológie, vyjadruje odlišný štýl života mestského a vidieckeho obyvateľstva a s tým súvisiace odlišné životné hodnoty, odlišné formovanie životného prostredia, odlišné zamestnania, odlišné funkcie priestoru a s nimi spojený odlišný výzor krajiny, naznačuje, že urbanizácia je viac ako len jednoduchý rast počtu obyvateľstva.

Urbanizácia je to zložitý sociálny a kultúrny proces na mnohých úrovniach, ktorý zasahuje všetky oblasti života spoločnosti v obciach, na vidieku a v mestách a preto v rôznych geografických a aj historických podmienkach má rôzny význam.

Musil (2002) vysvetľuje proces urbanizácie ako zmenu sociálnych a priestorových foriem spoločnosti, ktorá vzniká v dôsledku spoločenskej modernizácie.

V súčasnosti môžeme urbanizáciu chápať, že je procesom, ktorý nám pomáha - našej krajine a jej obyvateľstvu nadobúdať mestský charakter .

Regionalizáciu môžeme charakterizovať ako proces vymedzovania, vyčleňovania regiónov, je jednou z hlavných a tradičných metód regionálnej geografie. Počet regiónov závisí od veľkosti krajiny, jej účelu, na ktorý ich vymedzujeme. Môže sa realizovať na účely analýzy, poznávania, výskumu, môže ísť o praktickú regionalizáciu s cieľom riešenia rozvojových potrieb, pre realizáciu regionálnej politiky, ochrany životného prostredia, kvality života alebo územné a správne členenie krajiny .

Habánik (2011) regionalizáciu poníma ako proces oddelenia územných častí, ktoré majú určité znaky od území a častí, ktoré tieto znaky nemajú. Vo všeobecnosti sa za základné považuje rozlišovať individuálnu a typologickú regionalizáciu. Pri individuálnej (vlastnej) regionalizácií oddeľuje osobitné, originálne a neopakovateľné regióny, pričom pri typologickej sa vyčleňujú typy regiónov .

Urbanistická štruktúra regiónu tvorí dôležitý rámec pre ekonomickú regionalizáciu, ekonómovia považujú mestá za strediská za póly hospodárskeho rastu. Ide o hierarchicky štruktúrovaný systém sídel, v ktorom s ohľadom na svoje postavenie v hierarchii, najmä mestá plnia rozmanité sídelné, regionálne funkcie - napríklad funkcie pracovné, obytné, administratívne, riadiace, rekreačné (Samson, Š. a kol, 2001)

Ekonomický aspekt

Ekonomický aspekt chápeme ako vzťah urbanizácie a ako sa vyvíja ekonomika, to znamená, že čím je dnes ktorékoľvek územie, región ekonomicky vyspelejšie, tým je viac urbanizované a naopak.

Ekonomický región Belajová, Fáziková (2005, s. 66) definuje, že je "priestorovým podsystémom krajiny, ktorý charakterizuje určitá priestorová štruktúra a úroveň ekonomického a sociálneho rozvoja. Ide o územie, v ktorom funguje určitý princíp usporiadania vzájomných aktivít a väzieb medzi podnikmi, ľudským a prírodným potenciálom, ako aj infraštruktúrou"

V zmysle filozofie trvalo udržateľného rozvoja TUR ekonomické ukazovatele sú zamerané na hodnotenie ekonomických predpokladov rozvoja t. j. pracovné príležitosti, zamestnanosť, nezamestnanosť, doprava, technická infraštruktúra, ekonomický potenciál, hospodárska základňa .

Z ekonomického aspektu musíme a je dôležité vymedziť verejný záujem pre určenie postupov a princípov definovania ekonomických-finančných zdrojov. Finančné zdroje by mali určiť a zabezpečiť finančné prostriedky na realizáciu verejného záujmu.

Z pohľadu ekonomického najdôležitejšiu úlohu v rozvoji zohrávajú parametre životnej úrovne, ktoré sa merajú prostredníctvom ekonomických indikátorov (príjmy, výdavky, spotreba domácností).

Demografický, priestorový aspekt

Demografický aspekt je hlavne spojený so sledovaním sociálneho, ekonomického a mechanického pohybu obyvateľstva, migrácie a dochádzky do miest, ktoré priamo súvisia so zmenami spôsobu obživy obyvateľov.

Znamená to podľa klasickej definície presun obyvateľov z malých do veľkých hustejšie osídlených oblastí, ale v súčasnosti demografická urbanizácia je spojená s odlivom ľudí z miest, čo je následkom kvantitatívnych zmien v populácií, ktoré sú nasledované zmenami kvalitatívnymi. V súčasnosti sa mení demografické správanie občanov, zaostáva model veľkej rodiny, ktorý bol typický pre vidiek (Pouš, 2013)

V súčasnosti sú štandardom, že sa neustále mení veková, zamestnanecká štruktúra obyvateľov, znižuje sa pôrodnosť, uprednostňuje sa kariéra pred založením rodiny a pod. Podstatou demografie je skúmanie počtu, štruktúry a pohybu obyvateľstva, najmä zmien v jeho vekovej, sociálnej a ekonomickej skladbe. Veľkosť populácie sa mení pod vplyvom demografických udalostí, ako sú pôrodnosť, úmrtnosť, sobášnosť, rozvodovosť, potratovosť, migrácia a ďalšie. Slovo „demografia“ znamená reprodukciu obyvateľstva v širšom zmysle slova, t. j. reprodukcia spoločenská, ktorej súčasťou je vzdelanostná, kvalifikačná a kultúrna reprodukcia postojov, životného štýlu ďalších stránok života.

Demografický vývoj významne ovplyvňuje fungovanie spoločnosti, preto sa štúdiu demografických procesov venuje veľká pozornosť. Význam demografických informácií zvyšuje súčasná spoločenská situácia, keď súčasťou spoločenských zmien sú aj zásadné zmeny v reprodukčnom správaní obyvateľstva. Dôsledkom týchto zmien sú zmeny v prírastkoch a štruktúre obyvateľstva, mení sa aj štruktúra rodín a domácností. Okrem informácií o minulom a súčasnom populačnom vývoji sú pre rozhodovacie procesy potrebné aj informácie o očakávanom vývoji. Demografické prognózy sú základom pri uvažovaní o budúcej sociálnej skupiny vo vývoji spoločnosti danej krajiny, regiónu či mikroregiónu.

Priestorový aspekt je spojený s existenciou čím ďalej väčších častí krajiny ktoré sú typické pre mestský výzor a spôsobom využívania vrátane vidieka. Priestorový aspekt súvisí s vzhľadom krajiny a so zmenou jej funkcií, nazývame ho aj ako morfológicko- funkčný aspekt, priestorovo - architektonickým alebo inak povedané krajobrazovým. K najdôležitejším patrí hustota a výška zástavby, aké sú použité stavebné materiály. Premena krajiny vo väčších mestách a v jej okolí postupuje rýchlejšie ako na vidieku.

Technickú infraštruktúru v regiónoch treba rozvíjať a investície technickej infraštruktúry sa už dlhodobo považujú za príčinu aj následok ekonomického rozvoja, patria medzi hlavné stimulatory ekonomického rastu daného územia. Ak je nedostatočná technická vybavenosť je považovaná ako bariéra rastu produktivity miestnych firiem, podnikov a prísunu investícií.

Enviromentálny, ekologický aspekt a trvalo udržateľný rozvoj

Prostredia sa v súčasnosti stáva dominantným životným prostredím pre stále väčšiu časť populácie a obyvatelia kladú väčší dôraz na ochranu životného prostredia.

Environmentálne ukazovatele sa zameriavajú na hodnotenie prírodných zdrojov, potenciálu regiónu hlavne ich kvantity, využívania kvality vrátane pôsobenia negatívnych faktorov.

Regionálny rozvoj, ktorý je dobre nepremyslený a neuvážený môže spôsobiť veľmi veľa negatívnych a rozsiahlych zmien v krajine, pretože zahŕňa mnohé činnosti, ktoré smerujú k jeho kvalitatívnemu rastu. Preto je dôležité vyčleniť základné oblasti, kde môže dochádzať k poškodzovaniu životného prostredia pod vplyvom rozvoja regiónu. V roku 2001 prijala vláda SR dokument pod názvom „Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja SR, ktorá bola schválená uznesením vlády SR č. 978/2001, ktoré definuje trvalo udržateľný rozvoj ako „cieľený, dlhodobý,

komplexný a synergický proces ovplyvňujúci podmienky a všetky aspekty života na všetkých úrovniach a smerujúci k takému funkčnému modelu určitého spoločenstva, ktorý kvalitne uspokojuje biologické, materiálne, duchovné a sociálne potreby ľudí, pričom eliminuje alebo výrazne obmedzuje zásahy ohrozujúce, poškodzujúce alebo ničiace podmienky a formy života. Nezaťažuje krajinu nad únosnú mieru, rozumne využíva jej zdroje a chráni kultúrne a prírodné dedičstvo.“

Trvalo udržateľný rozvoj je rozvojom obce, ktorého cieľom je vytvárania a skvalitňovanie životných podmienok, znižovanie znečisťovania životného prostredia, zlepšovanie hospodárenia so zdrojmi. Patrí sem napr. obnova kultúrnych pamiatok, obecné hody, budovanie čističiek odpadových vôd, kanalizácie, zveľaďovanie a údržba verejnej zelene, čistota obcí.

Naša spoločná budúcnosť (WCED, 1987) definuje „trvalo udržateľný rozvoj je rozvoj, ktorý uspokojuje potreby súčasnosti bez obetovania schopností budúcich generácií uspokojovať ich vlastné potreby.“

Obce a mestá v rámci trvalo udržateľného rozvoja majú viac možností ako zveľaďovať a chrániť životné prostredia, kultúrne pamiatky a to využívaním čerpania dotácií zo štátneho rozpočtu cez Enviromentálne projekty, Program obnova dediny, Fond rozvoja bývania a pod

Ľudské zdroje a sociálny aspekt

Ľudské zdroje respektíve človek v oblasti regionálneho rozvoja sú čoraz viac dôležité a pre regióny podstatné. Ľudský a sociálny kapitál jeho spôsoby organizovania, rozvíjania a zdokonaľovania je podstatnou súčasťou pri rozvoji daného regiónu.

Podľa OECD (2001) sa za ľudský kapitál považuje kompetencie a zručnosti jednotlivcov, ktorí pomáhajú vytvárať sociálnu, ekonomickú a osobnú prosperitu a rozvoj. Rozvíja sa prostredníctvom vzdelávania, v rodine, účasťou v každodennom a občianskom živote, neformálnym vzdelávaním a oficiálnym tréningom ako aj účasť v rôznych profesionálnych a záujmových skupinách.

Vojtovič (2015, 91, 92 s.) uvádza, že „Ľudský kapitál je schopnosť človeka vytvárať nové poznatky (inovácie). Je neoddeliteľná od samotného človeka. Nemá vecnú podobu a spája sa s fyzickou podobu ľudskej bytosti. Nedá sa skladovať alebo chrániť na účte v banke. Ľudský kapitál patrí do skupiny obnoviteľných výrobných zdrojov, čo má pre ekonomiku veľký význam“

Človek „ľudský zdroj“ má svoje schopnosti už čiastočne dané geneticky, tieto schopnosti formuluje svojou výchovou, dopĺňaním vzdelania a svojimi skúsenosťami počas svojho života.

Vzdelaný a kreatívny človek je pre našu spoločnosť veľkým prínosom a v oblasti regionálneho rozvoja podstatným zdrojom pre šírenie inovácií v danej problematike v danom regióne.

Sociálny kapitál podľa Westlunda (2006) je chápaný ako sociálne, neformálne siete vytvorené, udržiavané a používané nositeľmi a aktérmi na zdieľanie preferencií, noriem a hodnôt.

Sociálny aspekt je chápaný ak proces kde sa väčšia časť obyvateľstva začína osvojovať mestský štýl života, ktorý je spojený s postojmi, hodnotami, a správaním. Mestský a vidiecky štýl života ovplyvňujú faktory - početnosť, hustota zaľudnenia, heterogenita sociálnej skupiny. Sociálne ukazovatele zahŕňajú kvalitu ľudských zdrojov a ich hodnotenie hlavne demografický potenciál, obyvateľstvo, vzdelanostná štruktúra, reálny príjem obyvateľov, sociálna infraštruktúra.

V sociálnom zmysle vystupuje región podľa Samson, Š. a kol.(2001, str. 11) ako „územné spoločenstvo ľudí, ktoré má emocionálny vzťah k územiu, v ktorom žijú ľudia resp. ide o vzťah k obývanému územiu. Spravidla sa vytvára pod vplyvom historického vývoja, etnografickej jednotky, ale aj spoločných záujmov pri všestrannom využívaní územia".

Marginalizácia na pracovnom trhu znamená výsledok zmien v rozdelení pracovných príležitostí a nedostatku pracovných miest, ktoré boli vhodné aj pre ľudí s nižším vzdelaním. Jej dôsledkom je odsunutie veľkej skupiny ľudí na neistý sekundárny pracovný trh, prípadne do pozície nezamestnaných.

Podľa Radičovej (2001) je proces marginalizácie definovaný ako „proces odsúvania jedincov, skupín, sociálnych vrstiev alebo spoločností do situácie bytia na okraji do menej významného postavenia.“

Hlavným problémom marginálnych oblastí je podľa Pašiak (1995, s. 135), že sa v nich priestorovo koncentrujú sociálne javy, akými sú: „vysoká miera nezamestnanosti, vysoký podiel dlhodobej nezamestnanosti, neúmerň vzrast sociálne odkázaných ľudí, nárast chudoby, vzrast sociálnych patologických javov vrátane kriminality a nebezpečenstva anómie.“

Marginalizácia znamená sociálno-ekonomickú degradáciu regiónu, či jednotlivca. Marginalizované skupiny obyvateľstva sa vyznačujú úplným sociálnym vylúčením zo spoločnosti, z dôvodu rôznych faktorov - dlhodobá nezamestnanosť, chudoba, závislosť na drogách a alkohole, strata bydliska a pod. Sociálnym vylúčením znamená pre občanov nepodieľať sa na kultúrnom, sociálnom, ekonomickom živote spoločnosti a tieto skupiny a jednotlivci nemajú prístup k základným zdrojom svojej existencie, ako sú zamestnanie, bývanie, vzdelanie, zdravotná starostlivosť, sociálna ochrana. Marginalizácia regiónov - rozdiely medzi regiónmi sú ovplyvňované úrovňou ekonomického, sociálneho rozvoja regiónu, slabou technickou infraštruktúrou, investíciami a kapitálovými vstupmi, mierou nezamestnanosti, polohou regiónov.

Kvalita života

Slovné spojenie kvalita života je v súčasnosti spájané s rôznymi vedeckými disciplínami - ekonómia, psychológia, sociológia, biológia, demografia, geografia a iných. Kvalita života je výsledkom pôsobenia medzi sebou podmienok sociálnych, zdravotných, ekonomických a životných, ktoré sa týkajú rozvoja spoločnosti.

Striženec (1999, 6 s.) charakterizuje kvalitu života ako „súhrn objektívne a subjektívne posúdiťelných stránok činností a vnemov človeka v jeho každodennom živote, v reálnom sociálnom priestore s konkrétnymi pravidlami vzájomného spolužitia, s reálnymi otázkami cieľa, zmyslu a údelu pozemského života "

Jednou z dôležitých úloh štátu je podporovať jednotlivcov, skupiny sociálnym zabezpečením, zabezpečiť verejné zariadenia napr. materské, základné, vysoké školy, domy sociálnych služieb, nemocnice, ústavy, zachovávanie, zlepšenie a skvalitňovanie životných podmienok všetkých občanov .

Tokárová (2002) uvádza, že kvalitou života by sa mohla chápať čo najlepšia, optimálna úroveň existencie života jednotlivcov a skupín, a je vyjadrená pomerom k štandardu, ktorý je vyjadrený v dokumentoch danej krajiny.

Z pohľadu sociálneho kvalitu života posudzujeme na základe atribútov sociálnej úspešnosti (vybavenie domácnosti, majetok, vzdelanie, rodinný stav, status, medziľudské vzťahy), kde sociálny charakter sa odzrkadľuje dôsledkami sociálnych faktorov na kvalitu života občanov, ktorý žijú na určitom mieste.

Životná úroveň je kategória, ktorou sa sledujú životné podmienky obyvateľov, miera uspokojovania životných potrieb, skúma sociálno- ekonomické postavenie obyvateľstva.

Podľa Sičáka (2002,s.157),, je životná úroveň určovaná reálnymi príjmami ľudí a vyjadruje predovšetkým materiálne a ekonomické podmienky alebo prostriedky uspokojovania základných životných potrieb človeka "

Na dobré dosiahnutie životnej úrovne vplyvajú hlavne ekonomické faktory (napr. miera nezamestnanosti) a neekonomické faktory (napr. demografia, sociálne podmienky). V súvislosti s regionálnym rozvojom, kvalita spôsobu života závisí od prostredia v ktorom žijeme, je vyjadrením priestorovej danosti spôsobu života, ktorá má svoje urbanistické, geografické, sociálne, ekonomické hľadiská, lokalita, okolie.

CIELE PRÁCE A PREDPOKLADY PRIESKUMU

Regionálny rozvoj v každej oblasti sociálnej, ekonomickej, kultúrne a v oblasti životného prostredia je veľmi dôležitý pre každého z nás, pretože každý obyvateľ mesta či obce prispieva k zlepšeniu kvality života a k rozvoju daného regiónu a okoliu, v ktorom žije, pracuje, vzdeláva sa a hľadá ďalšie možnosti na zlepšenie životnej úrovne obyvateľstva.

Podľa zákona č. 539/2008 Z. z o podpore regionálneho rozvoja par. 12 stanovuje pôsobnosť obce na účely podpory regionálneho rozvoja. Obce majú vo svojej pôsobnosti na účely podpory regionálneho rozvoja analyzovať a hodnotiť úroveň rozvoja svojho regiónu, zabezpečovať trvalo udržateľný rozvoj, sociálny a územný rozvoj, zabezpečiť a koordinovať spracovanie Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja - pravidelne ho monitorovať a každoročne vyhodnocovať jeho plnenie. Ďalej úlohou obcí je podieľať sa na plnení úloh, ktoré súvisia so zameraním podpory regionálneho rozvoja podľa par. 3 zákona, spolupracovať s Ministerstvom dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR a ostatnými sociálno - ekonomickými partnermi, ktorí sa nachádzajú na území obcí. Jednou z dôležitých úloh miestnych samospráv - obcí je vytvárať podmienky na vznik a rozvoj územnej spolupráce a partnerstiev, spolupracovať s ďalšími obcami, regiónmi a vyššími územnými celkami alebo orgánmi štátnej správy a orgánmi iných štátov, ktoré plnia funkciu územných samospráv a podporovať rozvoj podnikateľských aktivít potrebných na regionálny rozvoj obce.

Hlavným cieľom práce bolo zamerať sa na skutočný stav hospodárskeho a sociálneho rozvoja a jeho ďalšie možnosti v mikroregióne Bobotskej doliny, zistiť hospodársky a sociálny rozvoj mikroregionu Bobotskej doliny či je schopný a rozvíja sa, slúži v prospech obyvateľov obcí, vytvára kvalitné podmienky pre kvalitu života a životnú úroveň občanov.

Čiastkové ciele práce:

- zistiť, urbanistické a demografické aspekty mikroregiónu
- zistiť, sociálnu úroveň mikroregiónu a rozvoj obyvateľstva
- zistiť, podnikateľské aktivity mikroregiónu a ich úroveň
- odporučiť možnosti ďalšieho rozvoja mikroregiónu

Prieskumné otázky:

Má mikroregión vhodné urbanistické a priestorové členenie pre ďalší rozvoj?

Je vyhovujúci demografický vývoj obyvateľstva v mikroregióne?

Sú vytvorené vhodné podmienky pre podnikateľské aktivity?

Sociálny rozvoj mikroregiónu je na dobrej úrovni?

Metodika a metódy práce

Objektom nášho skúmania sú obce mikroregiónu Bobotská dolina obcí Motešice, Bobot, Horňany a Dežerice, nachádzajúce sa v okrese Trenčín a Bánovce nad Bebravou. Zamerali sme sa na analýzu súčasného stavu rozvoja v oblasti demografie, urbanizácie, obyvateľstva, sociálnej úrovne, podnikateľských aktivít, technickej infraštruktúry.

Informácie primárne aj sekundárne k práci sme získali zo štatistických zdrojov SR, regionálnych štatistík, zo strategických dokumentov obcí Programov hospodárskeho a sociálneho rozvoja "PHSR", obecných štatistík a z dostupnej literatúry.

Použili sme metódy práce : analýza, syntéza, porovnávanie (komparácia)

Analýza je metóda, ktorá znamená rozklad, rozoberanie celku, javu na jednotlivé časti, zložky a je opakom syntézy. Využili sme ju pri hodnotení informácií, údajov, štatistík, ktoré sme prostredníctvom nej ich interpretovali.

Syntéza je metóda, ktorá je charakteristická a založená na spájaní jednotlivých častí a zložiek do jedného celku a umožňuje spoznávať jav, ktorý skúmame ako celok. Táto metóda bola využitá pri sumarizovaní hlavných zistení, ktoré vychádzali z analýz a sformulovali sme ich do záverov.

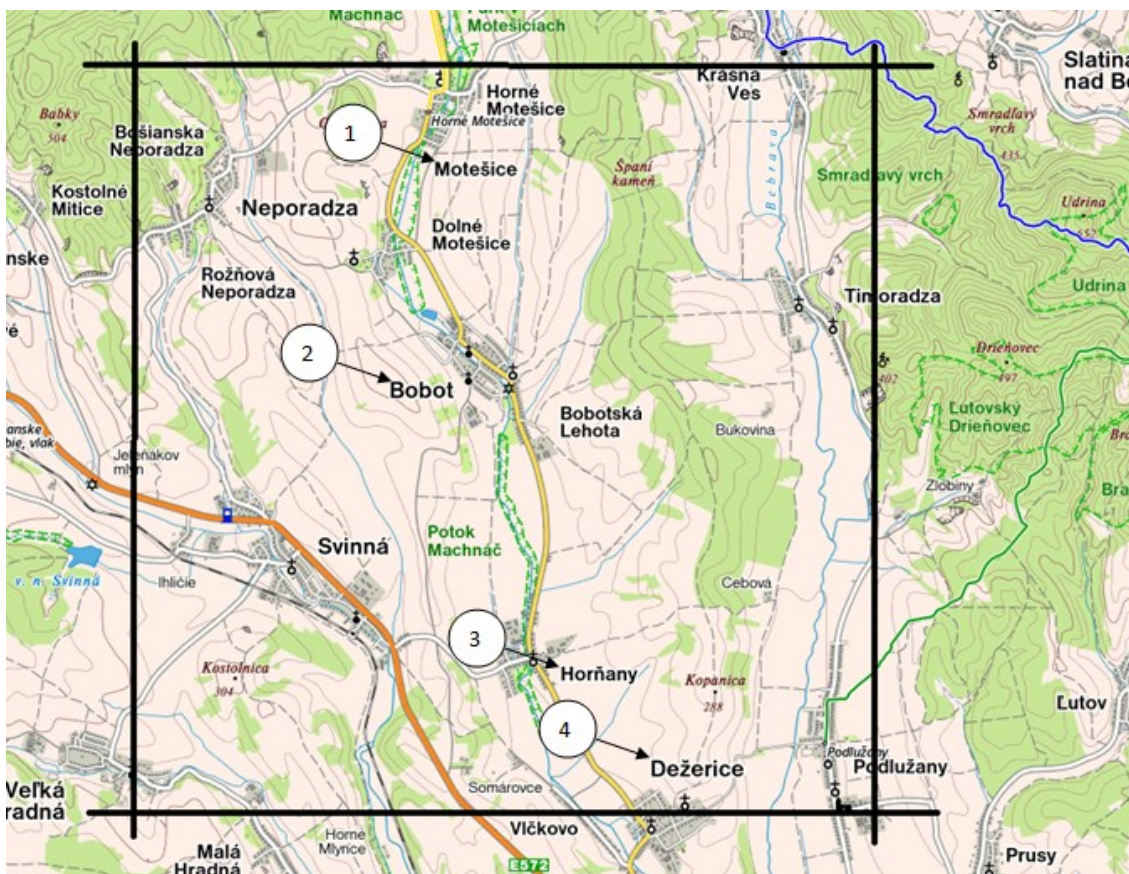
Porovnávanie (komparácia) je vyhľadávanie objektov alebo javov, ktoré majú spoločnú črtu alebo črty. Je to metóda zisťovania zhodných alebo rozdielných vlastností pozorovaných entít, je jedna zo základných myšlienkových operácií. Porovnávanie je všeobecná metóda poznávania a je všeobecná operácia myslenia, ktorá vyúsťuje do zistenia, či sú dva predmety alebo javy rovnaké (totožné), podobné alebo odlišné.

Charakteristika skúmaného teritória obcí Bobotskej doliny

Teritórium Bobotskej doliny sú obce Motešice, Bobot, Hornáň, Dežerice resp. Bobotská dolina. Obce sú súčasťou Trenčianskej pahorkatiny a obklopujú ich pohoria Strážovských vrchov a Považského Inovca, patria Podunajskej nížiny a do regiónu Hornej Nitry.

Sú súčasťou Trenčianskeho kraja, cez obce vedie cesta II/516, smer Trenčianske Teplice - Bánovce nad Bebravou, ktorá sa napája na medzinárodnú cestu I/50 (E572), ktorá je spojovníkom východu Slovenska so západom Slovenska a pokračuje na územie Českej republiky.

Obrázok č.1 - Mapa teritória Bobotskej doliny

zdroj: mapy. sk - turistická mapa

Cez obce preteká tok Machnáč, ktorý je na území podunajskej pahorkatiny chráneným tokom, je prírodnou pamiatkou vyhlásenou v roku 1983 pre ochranu vzácných brehových porastov, samostatného toku so zachovaným korytom a jeho zachovalou samočistiacou schopnosťou o celkovej výmere 8,89 ha. Pramení v Strážovských vrchoch a jeho dĺžka je 21,50 km. Po celom území od obce Motešice až do Dežeríc priberá niekoľko tokov a prítokov. Prvým prítokom je potok pretekajúci Havránkovou dolinou v katastrálnom území Horných Motešíc, ktorého koryto je chránením územím, ďalej sa napája na vodnú nádrž v obci Bobot, kde priberá dva vodné ľavostranné prítoky. V obci Horňany priberá ďalšie dva prítoky a pokračuje do obce Dežerice, kde sa jeho koryto rozširuje.

Bobotská dolina prevažne vykazuje charakter pahorkatiny s prelínaním rovín, menšieho hornatého charakteru je Považský Inovec (1 041,6 m.n.m) - región Stredného Považia a Strážovské vrchy, ktoré sú geografickými dominantami a chránenou krajinou oblasťou.

Obce Bobot, Motešice a Horňany patria okresu Trenčín a sú členmi Združenia obcí mikroregiónu Machnáč- Inovec. Obec Dežerice je prvou obcou, ktorá je na hranici okresov Trenčín a Bánovce nad Bebravou a patrí už do okresu Bánovce n./Bebr., nakoľko je v druhom okrese ako sú ostatné obce patrí a je členom Združenia obcí mikroregiónu Podhorie.

História obcí

Obec Motešice - najstaršia písomná zmienka pochádza z roku 1208, v 16. storočí boli už Motešice rozdelené na Horné a Dolné Motešice. V roku 1338 boli Motešice vlastníctvom šľachtica Folkmana z rodu Diviackych, ktorí vetvou boli Motešickovci. Podľa tohto rodu dostala obec pomenovanie. Najstaršou časťou obce je Dobrašov, písomné pramene pochádzajú už z roku 1338. Obyvateľstvo sa zaoberalo poľnohospodárstvom, zachovali sa zmienky aj o pestovaní chmeľu, viniča a v blízkosti boli aj panské rybníky, rozšírený bol chov kôz, kráv, oviec a ošípaných. Popri poľnohospodárstve sa rozvíjali aj remeslá - tkáčstvo, pivovarníctvo, obuvníctvo, obchod. Obec Motešice je neodmysliteľne spojená s chovom koní. V roku 1927 bol vybudovaný vojenský žrebčín, v ktorom sa zameriavali na chov anglických plnokrvných a polokrvných koní. Bola tu postavená krytá jazdiareň s maštal'mi, ktorá patrí medzi najväčšie v Európe. Po novembri 1989 bol Plemenársky podnik Motešice postupne privatizovaný a jeho činnosť bola utlmovaná až do úplného krachu. V súčasnosti sa chov koní rozbieha zásluhou nových podnikateľských aktivít. Obec Motešice má tri katastrálne územia - Dolné Motešice, Horné Motešice a Peťovka. Významnými osobnosťami obce je rodák obce Motešíc Milan Peťovský (1931- 2000) kameraman a režisér trikovej kamery a animovaných filmov, Milan Mikuš (1926) popularizátor vedy a techniky a ochranca prírody, ktorý vydal množstvo článkov a publikácií v oblasti ochrany prírody, medzi najpredávanejšie patrí Biologický slovník prírodovedcov a lekárov Trenčianskeho kraja od najstarších čias po súčasnosť. Najstaršou osobnosťou obce Motešíc bol významný ovocinár a šľachtic Viktor Bucha (1892-1965). V obci sa nachádza archeologická zaujímavosť kaštieľ z roku 1620, ktorý spravuje vojenská správa, je to opevnený typ so štvorcovým pôdorysom a nárožnými vežami, súčasťou kaštieľa je baroková kúria z 18. storočia, ktorá slúži dodnes na bohoslužby miestnej farnosti.

Obec Bobot - prvé písomné zmienky sú od roku 1332, obec bola poddanskou obcou Trenčianskeho hradu a patrila Bánovskému panstvu. Významným činom bolo založenie papierne v roku 1755, ktorá zamestnávala obyvateľov obce. Továrňu sa postupne rozširovala, vyrábala papier a lepenku. Táto továrňu je v prevádzke až doposiaľ a naďalej sa v nej spracováva papier a lepenka. Ostatní obyvatelia obce sa zaoberali poľnohospodárstvom, v roku 1950 bolo založené Jednotné roľnícke družstvo JRD Bobot - Horňany. Výroba v tomto družstve je ešte aj v súčasnosti zameraná na rastlinnú a živočíšnu výrobu. Do roku 1971 boli dve obce Bobot a Bobotská Lehota, ktoré sa v tomto roku zlúčili na jednotnú obec Bobot, čo sa priaznivo odrazilo na ich rozvoji. Spojením vznikli dve katastrálne územia Bobot a Bobotská Lehota. Obec Bobot sa môže popýšiť historickou pamiatkou je to starobyľý, gotický rímskokatolícky kostol svätého Mikuláša z 12. storočia a kaplnkou Panny Márie Sedembolestnej z roku 1945. Kostol patrí medzi najstaršie gotické stavby. Rodákom obce Bobot a významnou osobnosťou bol populárny športový redaktor Rudolf Galo (1930- 2013) a slovenský pedagóg a matematik Ján Šumný (1901- 1981). V obci žili a pôsobili aj významní spisovatelia, editori, ktorí boli rímskokatolíckymi kňazmi v miestnej farnosti Pavol Gašparovič Hlbina (1908-1977) a Michal Rešetka (1794-1854), ktorí majú v obci osadené aj pamätné tabule.

Obec Horňany - prvá písomná zbierka o obci pochádza z roku 1352, obec patrila najprv panstvu Trenčín a Trenčianskemu hradu, potom Bánovskému panstvu a neskôr viacerým šľachtickým rodom. V roku 1634 - 1793 tu bol panský pivovar a úrodné chmeľnice, dobre prosperujúci majer a pila. Obyvateľstvo sa zaoberalo poľnohospodárstvom a povozníctvom. Štátne majetky vznikli na bývalých majeroch bohatých statkárov, dnes je na týchto majetkoch Poľnohospodárske družstvo Bobot - Horňany. V obci stojí empírový rímskokatolícky kostol nepoškvrneného počatia Panny Márie z roku 1742, ktorý je národnou kultúrnou pamiatkou a kaplnka Sedembolestnej Panny Márie z roku 1945. Obec Horňany uvádza medzi významné osobnosti rodáka obce Svetoslava Veigla (1915) - slovenského básnika, katolíckeho rehoľného kňaza františkána, reprezentanta Katolíckej moderny.

Obec Dežerice - obec sa spomína od roku 1208, jej názov pochádza z osobného mena Dezider. Obyvateľstvo sa zaoberalo poľnohospodárstvom, pracovalo na miestnych veľkostatkoch. V 19. storočí boli postavené dve pálenice a vodná pila. V roku 1964 sa k Dežericiam pripojila obec Vlčkov, predtým nazývaná ako Farkaška (fakasz - vlk). Pridružením k obci Dežerice vzniklo nové katastrálne územie Vlčkov. V obci je rímskokatolícky kostol sv. Martina biskupa z roku 1904 a kaplnka Sedembolestnej Panny Márie z roku 1944. Existencia pôvodného kostola je doložená už v roku 1332 zvláštnosťou je, že v 16. storočia sa obyvatelia pridali k reformácií a obec zostala dodnes evanjelická, ale pribudli aj katolíci. V súčasnosti je polovica obyvateľov rímskokatolíckeho vierovyznania a zvyšok evanjelicko-augsburského vyznania. Medzi významnú osobnosť obce patrí včelár Ján Kiss (1814 – 1888)

Tabuľka č.1 - Základné údaje teritória Bobotskej doliny

VYBRANÉ ÚDAJE	MOTEŠICE	BOBOT	HORŇANY	DEŽERICE
Prvá písomná zmienka	1208	1332	1352	1208
Nadmorská výška v stredeobce (m/m)	260	202	222	239
Počet obyvateľov (k 31.12.2015)	801	742	462	814
Rozloha (km ²)	17,39	16,07	6,70	13,04
Hustota (obyvateľ/ km ²)	45,91	46,61	68,06	60,49
Katastrálne územia (počet)	3	2	1	2

zdroj: PHSR obcí, Štatistický úrad SR, vlastné spracovanie

Najstaršími obcami sú obce Motešice a Dežerice, ktoré sa datujú v rovnakom roku 1208. Rozlohou je najväčšia obec Motešice, pravdepodobne z dôvodu troch katastrálnych území. Najpočetnejšou z pohľadu počtu obyvateľov je obec Dežerice a obec Horňany má najvyšší podiel hustoty obyvateľa na km². Každá obec je niečím špecifická a výnimočná.

Urbanistické charakteristiky teritória Bobotskej doliny

Všetky štatistiky, či už medzinárodné v rámci štátov EU, národné - územie SR regionálne - mestá alebo obce sú charakterizované vybranými ukazovateľmi. V našej diplomovej práci sa zameriame na ukazovatele, ktoré sa týkajú hlavne regionálneho rozvoja mikroregiónu. Jedným z najpodstatnejším ukazovateľom je urbanizácia. Urbanistické charakteristiky sa týkajú osídlenia a sú vyjadrené rozlohou územia a hustotou obyvateľstva. Pri týchto charakteristikách zisťujeme aj rozlohu poľnohospodárskej pôdy, rozlohu nepoľnohospodárskej pôdy a ich klasifikáciu.

Poľnohospodárska pôda - sú druhy pozemkov, ktoré slúžia bezprostredne poľnohospodárskej výrobe, z ktorej sa získava rastlinná produkcia. Poľnohospodárska pôda pozostáva z ornej pôdy, záhrad, chmeľníc, ovocných sádov a trvalých trávnatých porastov.

Orná pôda - pozemok, na ktorom sa pravidelne pestujú obilniny, okopaniny, krmoviny, technické plodiny.

Záhrady - pozemok, na ktorom sa pestujú záhradné plodiny, zelenina pre domácu potrebu a spotrebu obyvateľov.

Chmeľnice, ovocné sady - pozemok určený na pestovanie chmeľu, ovocných stromov

Trvalé trávnaté porasty TTP - pozemok, ktorý je dočasne zatravnovaný - viacročné plodiny na ornej pôde.

Nepoľnohospodárska pôda - pozostáva z lesných pozemkov, vodných tokov, zastavaných plôch, nádvorí a ostatných plôch.

Slovenská republika v rámci štatistických údajov uvádza takmer vyváženosť plôch medzi poľnohospodárskou a nepoľnohospodárskou pôdou. V skúmanom mikroregióne Bobotskej doliny obcí Motešice, Bobot, Horňany a Dežerice sme rozlohy poľnohospodárskej a nepoľnohospodárskej pôdy podľa klasifikácie zobrazili v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka č. 2 - Štruktúra pôdneho fondu na území obcí

VYBRANÉ UKAZOVATELE	MOTEŠICE km² / %	BOBOT km²/%	HORŇANY km²/%	DEŽERICE km²/%	ÚZEMIE SR km²/%
Rozloha	17,39	16,07	6,70	13,04	49 033
Poľnohospod.pôda	6,44	7,09	5,88	9,19	24 306
% vyjadrenie	37 %	44 %	88 %	70 %	50%

- orná pôda	4,32	6,40	5,63	8,08	14 273
- chmeľnice	0	0,19	0	0	5
- záhrady	0,25	0,20	0,13	0,29	768
- vinice	0	0	0	0	273
- ovocné sady	0,08	0	0,02	0,03	177
- TTP	1,80	0,30	0,10	0,79	8 808
Nepoľnohosp. pôda	10,95	8,98	0,82	3,85	24 727
% vyjadrenie	63%	56 %	12 %	30%	50%
- lesný pozemok	9,57	8,33	0,30	2,76	20 069
- vodná plocha	0,12	0,10	0,08	0,11	933
- zastavaná plocha a nádvoria	0,65	0,48	0,36	0,67	2 270
- ostatná plocha	0,57	0,05	0,08	0,31	1 453

zdroj: Štatistický úrad SR, DataCubes, PSHR obcí, vlastné spracovanie

Obce majú rôznu štruktúru pôdneho fondu, čo je zaujímavé, pretože sa nachádzajú na celkovej rozlohe 53,20 km² v podobnom pozemskom povrchu. Percentuálne vyjadrenie medzi poľnohospodárskou pôdou a nepoľnohospodárskou je v obciach nevyvážené v porovnaní so SR. V obci Motešice dominujú lesné pozemky 63 %, čo je v oblasti životného prostredia vyhovujúce, lesy sa dajú využiť na ďalší rozvoj obce. Naopak obce Horňany a Dežerice majú vysoké % poľnohospodárske pôdy, hlavne ornej pôdy, ktorú taktiež v prospech regionálneho rozvoja môžu občania využiť na poľnohospodársku produkciu na živočísnu, rastlinnú výrobu, prípadne pre samostatne hospodariacich roľníkov. Najvyváženejší stav poľnohospodárskej pôdy k nepoľnohospodárskej má obec Bobot 44% k 56% v porovnaní so SR. V štatistických údajoch sa pri obci Bobot a Horňany v klasifikácii pozemkov nachádzajú chmeľnice a ovocné sady, čo nie sú pravdepodobne už pravdivé údaje, z vlastných zdrojov vieme, že chmeľ sa na území už od roku 1996 nepestuje a ovocné sady sú záhrady s výsadbou ovocných stromov miestnych obyvateľov.

Demografické charakteristiky

Ďalším dôležitým ukazovateľom, ktorý pôsobí na regionálny hospodársky a sociálny rozvoj je obyvateľstvo. Obyvateľstvo neustále migruje, mechanicky sa pohybuje - sťahuje sa.

Obyvateľstvo zahŕňa vnútorné sťahovanie, čo znamená zmenu trvalého pobytu medzi obcami, mestami a krajinami a zahraničné sťahovanie, ktorým sa rozumie zmena krajiny trvalého pobytu.

Každých desať rokov sa spracováva SODB - sčítanie obyvateľov, domov a bytov (posledné v roku 2011). Údaje zo sčítania obyvateľov, domov a bytov poskytujú celistvý pohľad na obyvateľstvo, zobrazuje prepojenie údajov o obyvateľstve s údajmi o domoch, bytoch a domácnostiach. SODB je jediný zdroj informácií každých desať rokov, ktorý zisťuje štatistické údaje priamo u obyvateľstva formou vyčerpávajúceho zisťovania. Vďaka kombinácii početných ukazovateľov je možné nahromadiť údaje zo sčítania, ktoré slúžia ako podklad pre podrobné analýzy. Žiaden iný zdroj okrem SODB takéto údaje neposkytuje. Prepojené sú údaje demografických, urbanizačných, sociálnych a ekonomických charakteristík obyvateľstva s údajmi o rodine, bývaní a vybavenosti domácností, ktoré vo významnej miere ovplyvňujú proces reprodukcie, ďalší vývoj počtu obyvateľov, štruktúru obyvateľstva a pohyb obyvateľstva.

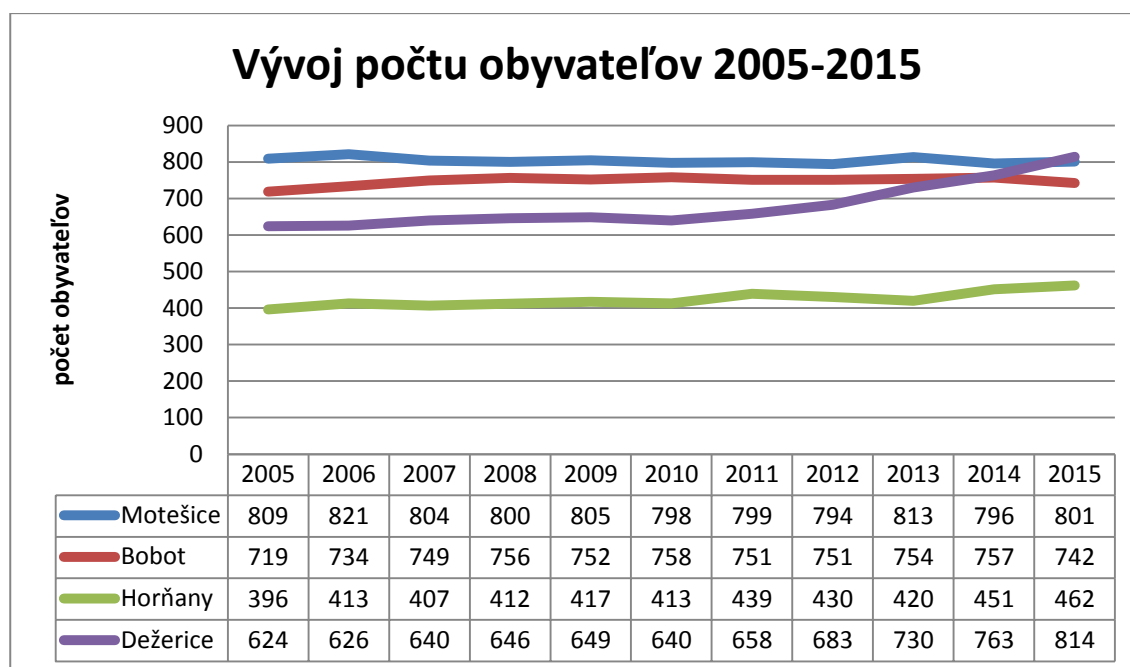
V spojitosti s obyvateľstvom a rozvojom obcí súvisí mnoho pojmov, ktoré posudzujeme a zisťujeme - sobáš, rozvody, potraty, živonarodené deti, saldo sťahovania, celkový prírastok a úbytok obyvateľstva, priemerný vek.

Priemerný vek - vážený aritmetický priemer počtu rokov, ktoré prežili príslušníci danej populácie do daného okamihu, ide o priemerný vek žijúcich obyvateľov. Rozlišujeme tri základné vekové skupiny obyvateľstva, ktoré sú definované podľa európskeho štandardu:

- obyvateľstvo v preproduktívnom veku 0-14 roční
- obyvateľstvo v produktívnom veku 15-64 roční
- obyvateľstvo v poproduktívnom veku 65 roční a viac.

Demografický vývoj obyvateľstva v našom skúmanom teritóriu Bobotskej doliny od roku 2005 do 2015 je vyjadrení graficky:

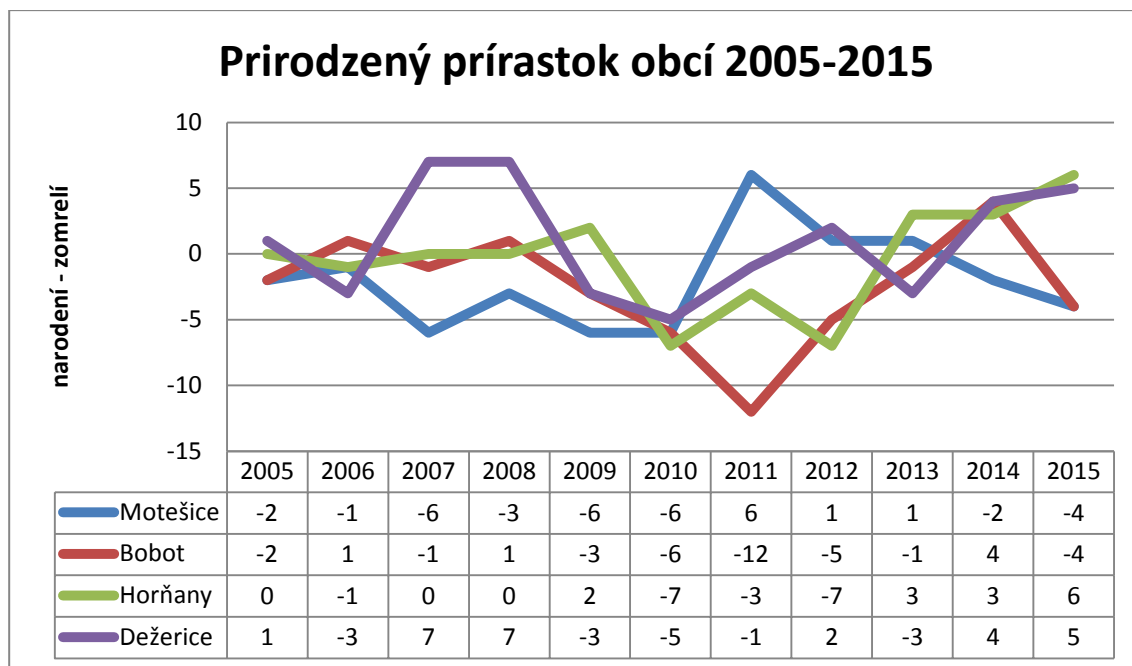
Graf č.1

zdroj: Štatistický úrad SR, DataCubes, vlastné spracovanie

Z hľadiska počtu obyvateľov patrí obec Horňany do skupiny malých obcí od 200 do 499 obyvateľov a obce Motešice, Bobot a Dežerice obce do skupiny stredných obcí od 500 do 999 obyvateľov. Vývoj počtu obyvateľov v obci malo počas sledovaného obdobia v rokoch 2005 – 2015 rastúcu ale aj klesajúcu tendenciu (graf č.1). Najviac stúpajúcu tendenciu má obec Dežerice, v ktorej ani jeden rok nepoklesol počet obyvateľov, ale sa zvyšoval, od roku 2005 sa počet obyvateľov zvýšil o 190 o 30 %. Obce Bobot, Horňany a Motešice mali kolísavú tendenciu a najviac klesajúcu tendenciu má obec Bobot, ktorá sa prejavuje znižovaním počtu obyvateľov. Najdôležitejším dôvodom pribúdania obyvateľov v obci Dežerice je hlavne bytová výstavba rodinných domov a bytových domov, ktorá sa v obci zvýšila a naopak v obci Bobot nie. Bytová výstavba v obciach aktívne ovplyvňuje prisťahovalectvo obyvateľov z okolitých miest a obcí, migrácia obyvateľstva sa prejavuje zvyšujúcim sa dopytom po novej výstavbe a nájomných bytov v tichom vidieckom prostredí.

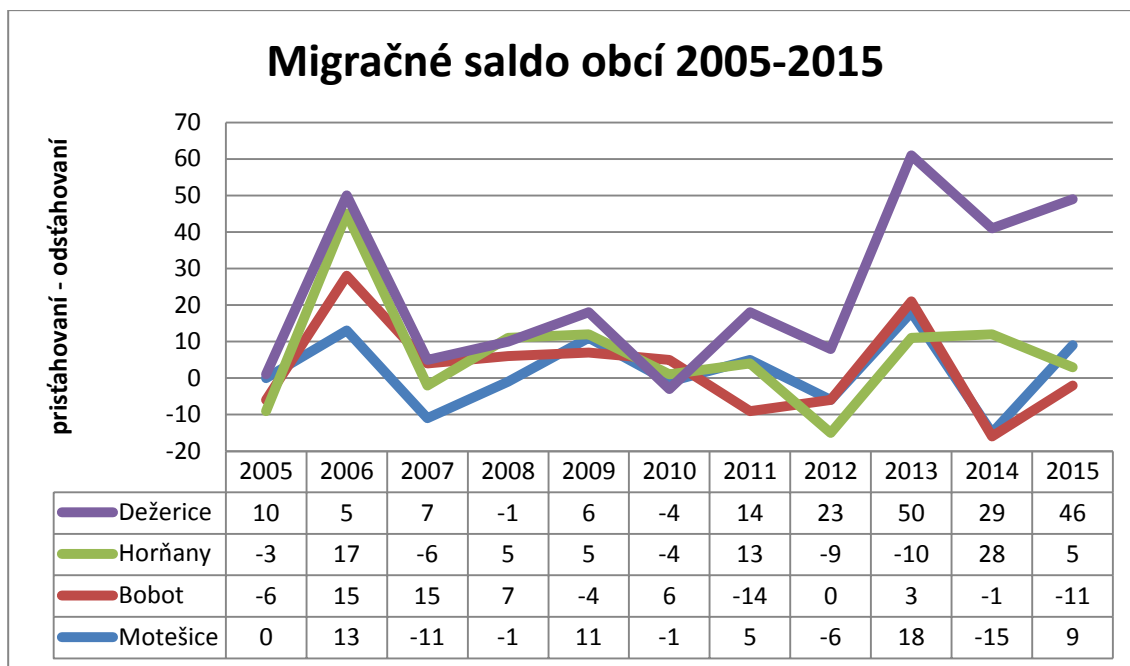
Graf č.2

zdroj: Štatistický úrad SR, DataCubes, vlastné spracovanie

Prirodzený prírastok obyvateľov vo všetkých obciach je negatívny a stagnujúci, je skôr v záporných hodnotách ako v kladných, viac občanov zomrie ako sa narodí. Najkritickejším rokom v teritóriu Bobotskej doliny obcí Motešice, Bobot, Horňany a Dežerice bol rok 2010, kde všetky hodnoty obcí vykazujú záporne údaje. Mladé rodiny už neuprednostňujú viac početné rodiny ako v minulosti, dve či tri deti sú v súčasnosti tak povediac prepych. S dobou klesá pôrodnosť a stúpa úmrtnosť. Všetko je následkom v mnohých prípadoch zlá životná situácia rodín, nedostatok finančných prostriedkov, nezamestnanosť, málo pracovných miest, finančné náročné bytové podmienky.

Graf č.3

Zdroj: Štatistický úrad SR, DataCubes, vlastné spracovanie

Migrácie obyvateľov znamená rozdiel medzi prisťahovanými obyvateľmi obce a odsťahovanými, v skúmaných obciach vykazuje pozitívny ale aj negatívny vývoj. V roku 2006 bol najpozitívnejší vývoj, je uvádzaný u všetkých obciach v kladných hodnotách. Obce Bobot, Horňany a Motešice majú vývoj migračného salda medzi sebou vyvážené, niektoré roky stúpajúci a iné klesajúci. Obec Dežerice od roku 2011 uvádza hodnoty len kladného charakteru, čo vidíme aj na grafickom znázornení, krivka je od ostatných obcí odchýlená v kladných hodnotách - stúpajúci trend, ktorý je výsledkom bytovej výstavby v obci Dežerice zaznamenaná v posledných rokoch.

Tabuľka č.3 Štruktúra obyvateľov podľa veku

VYBRANÉ UKAZOVATELE	MOTEŠICE	BOBOT	HORŇANY	DEŽERICE	SR
Počet obyvateľov k 31.12.2015	801	742	462	814	5426252
Muži (počet) - % vyjadrenie	408 51%	356 48%	215 47%	421 52%	2646082 48,76
Ženy (počet) % vyjadrenie	393 49%	386 52%	247 53%	393 48%	2780170 51,26
predpropukt. vek % vyjadrenie	113 14,10%	103 13,88	7 16,02	153 18,80	832043 15,33

produktívny vek	555	501	330	557	3810273
% vyjadrenie	69,30%	67,52	71,43	68,43	70,22
poproduktívny vek	133	138	58	104	783936
% vyjadrenie	16,60%	18,60	12,55	12,77	14,45

zdroj: Štatistický úrad SR, DataCubes, vlastné spracovanie

Veková štruktúra obyvateľstva z roku 2015 poukazuje na to, že najväčší podiel pripadá na obyvateľov v produktívnom veku vo všetkých obciach, je vyrovnaný v rozmedzí od 67,52 % do 71,43% čo sa je aj celoslovenské percento. V predproduktívnom veku je najvyššie % v obci Dežerice 18,80% čo je nad priemer územia SR, a v poproduktívnom veku najvyššie % uvádza obce Bobot 18,60, čo znamená že je obcou s najväčším počtom obyvateľov nad 65 rokov a pôrodnosť v obci je nízka. Podiel mužov a žien má vyvážený charakter.

Ekonomický rozvoj - podnikateľské aktivity

Na ekonomickom rozvoji sa v obci podieľajú hlavne podnikateľské subjekty pôsobiace v danom území, miestna samospráva, jej hlavný predstaviteľ starosta a poslanci obecného zastupiteľstva a nepriamo aj občania. Všetci obyvatelia obce, ktorí sú ekonomicky aktívni a aj obyvatelia, ktorí sa podieľajú na spoločenskom dianí obce.

Rozhodujúce pre ekonomický rozvoj obce sú podmienky pre rozvoj v oblasti podnikania v obci a všetky podnikateľské aktivity súkromného sektora. Podnikanie súkromné je hlavne podnikanie v oblasti výrobnnej činnosti, maloobchodu a veľkoobchodu, fyzické osoby podnikajúce v oblasti obchodu, reštauračných služieb a drobných služieb v obci pre obyvateľstvo.

Jedným zo sprievodným javov trhovej ekonomiky je zamestnanosť resp. nezamestnanosť, ktorá sa stáva čoraz viac ekonomickým a sociálnym problémom regiónov. Na základe posledného sčítania obyvateľstva v roku 2011 SODB môžeme konštatovať, že zmeny v ekonomike SR sa prejavujú poklesom zamestnanosti v priemysle ale aj v poľnohospodárstve a zvyšovaním zamestnanosti v oblasti služieb.

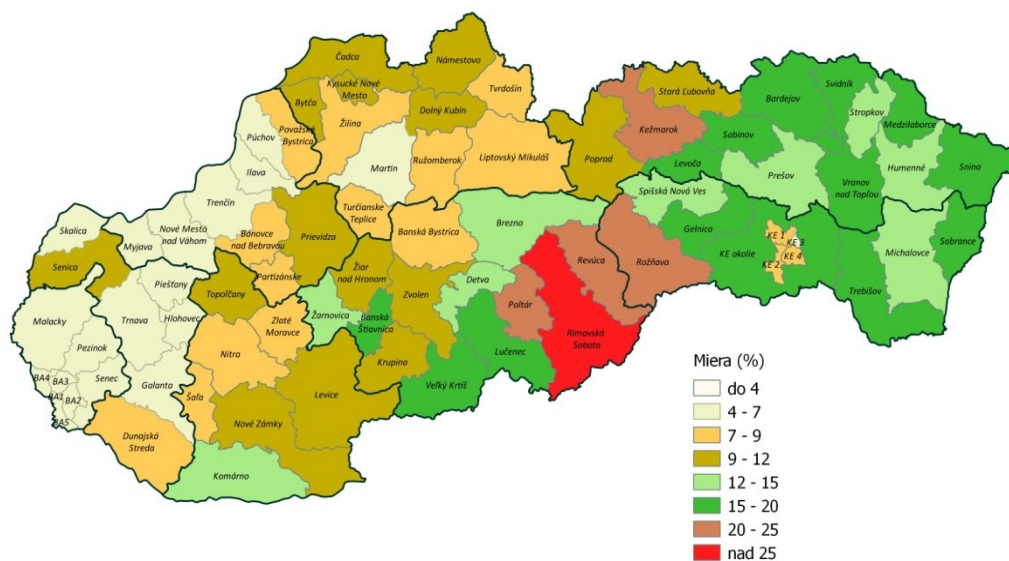
Graf č.4

Zdroj: PHSR obcí, Štatistický úrad SR, DataCubes, vlastné spracovanie

Uchádzačov o zamestnanie v mikroregióne Bobotskej doliny bolo do roku 2007 klesajúca a od roku 2007 má stúpajúcu tendenciu, najkritickejšim rokom je rok 2014 pre obce Bobot, Horňany a Dežerice a pre obec Motešice sú to roky 2012 a 2013. Okres Trenčín má evidovaných 7166 (rok 2014) uchádzačov a uchádzačiek o zamestnanie a obce Bobot (0,82%), Horňany (0,50 %) a Motešice (0,74 %) tvoria percento v súvislosti s okresom v rozmedzí od 0,50 do 0,82 %. Obce Dežerice patria do bánovského okresu a tvorí 2,42 % z uchádzačov a uchádzačiek o zamestnanie k počtu okresu Bánovce nad Bebravou-štatistika uvádza 3 054 (rok 2014) evidovaných uchádzačov o zamestnanie.

Miera evidovanej nezamestnanosti v okresoch SR k 31.01.2016

Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny Bratislava

Miera evidovanej nezamestnanosti vypočítaná na základe výberových zisťovaní ŠÚ SR a priemerného počtu uchádzačov o zamestnanie v roku 2015. Algoritmus výpočtu stanovilo MPSVR SR.

zdroj: UPSVaR Trenčín

Na mape vidíme vo farebnom rozlíšení, že v okrese Bánovce nad Bebravou je miera nezamestnanosti vyššia v rozmedzí 7- 9 % ako v okrese Trenčín, kde je 4- 7%. Vysoká miera nezamestnanosti závisí od celkovej podnikateľskej aktivity v regióne, mikroregióne, od podnikateľských subjektov - súkromných ale aj verejných subjektov, ktoré vytvárajú podmienky pre napĺňanie potrieb obyvateľov jednak ponukou služieb, tovarov ako aj možnosťou vytvárania nových pracovných miest a podporu zamestnania obyvateľov obce. V lokalite Bobotskej doliny nie sú vytvorené vhodné podmienky v oblasti zamestnávania - málo pracovných príležitostí, preto občania obcí dochádzajú do zamestnania do blízkych obcí miest. V okrese Trenčín je to mesto Trenčianske Teplice a hlavne Trenčín, v okrese Ilava - Dubnica nad Váhom a v okrese Bánovce nad Bebravou samotné okresné mesto Bánovce n./Bebr., nájdu sa aj takí, ktorí dochádzajú až do Partizánskeho alebo Topoľčian. V mestách je viac podnikateľských subjektov či už súkromných, štátnych, verejných ale aj zahraničných, kde občania hľadajú pracovné príležitosti. Najvzdialenejším mestom na dochádzku sú Topoľčany a Ilava do 40 km a najbližším mestom pre zamestnanie sú Bánovce nad Bebravou do 16 km. Najviac obyvateľom však dochádza do okresného mesta Trenčín, ktoré poskytujú najviac pracovných príležitostí a veľa podnikateľských subjektov (súkromné, verejné a štátne subjekty), vzdialenosť je do 25 km.

Tabuľka č.4 Počet podnikateľských subjektov na území teritória Bobotskej doliny

Podnikateľské subjekty	Motešice	Bobot	Horňany	Dežerice
Právnické osoby podľa právnych noriem k 31.12.2014	37	20	4	14
Fyzické osoby podľa právnych noriem k 31.12.2014	41	56	28	49
Samostatne hospodáriaci roľníci SHR k 31.12.2014	3	1	1	1
k 29.2.2016	4	1	2	3
Poľnohospodárske družstvo	0	1	1	0
Verejné subjekty - zriadené obcou	0	0	0	0

zdroj: Štatistický úrad SR, DtaCubes, vlastné spracovanie

Podniky s väčším počtom zamestnancov v regióne nie sú, okrem podniku Ludoprint a. s v obci Bobot, ktorá zamestnáva do 80 zamestnancov, ktorá sa zameriava na výrobu, spracovanie papiera a lepenky. Všetky ostatné podnikateľské subjekty sú menší podnikatelia, živnostníci v oblasti obchodu a služieb. Pracovné príležitosti v tomto regióne sú obmedzené až alarmujúce. V oblasti poľnohospodárstva, rastlinnej a živočíšnej výroby obce Bobot a Horňany poskytuje prácu Poľnohospodárske družstvo Bobot - Horňany, ktoré má ale nízky počet zamestnancov do 40. V obci Motešice bývalý plemenársky podnik Žrebčín Motešice a. s, ktorý prevzal do súkromného vlastníctva Slavomír Magál, do dnešného dňa sa zaoberá a pokračuje v tradícii chovu plnokrvných a polokrvných koní, čím poskytuje malému počtu obyvateľov prácu v oblasti chovu koní. V tabuľke vidíme aj záujem práce v oblasti samostatne hospodáriacich roľníkov SHR, kde v roku 2014 boli malý počet registrovaných a z vlastných informácií od starostov obce môžeme konštatovať, že počet SHR mierne stúpa, čo vidíme v tabuľke k dátumu 29.2.2016.

Technická infraštruktúra, vybavenosť

Technická infraštruktúra je jeden z dôležitých faktorov, ktorý pôsobí ekonomický rozvoj obce. Jej úlohou je vytvárať podmienky pre kvalitné bývanie obyvateľov, ovplyvňuje rozvoj podnikateľských aktivít v obci a okolí a poskytuje dôležité služby pre obyvateľov.

Tabuľka č.5 Technická vybavenosť

	MOTEŠICE	BOBOT	HORNĽANY	DEŽERICE
vybudovanie plynovodu /rok/	2000	1998	1998	1990
% napojených domácností	95%	90%	95%	96%

vybudovanie vodovodu / rok/	1973	1978	1978	1985
Kanalizácia	Nevybudovaná	Nevybudovaná	Nevybudovaná	Nevybudovaná
Čistiareň odpadových vôd	Nevybudovaná	Nevybudovaná	Nevybudovaná	Nevybudovaná

Zdroj: PHSR obcí Motešice, Bobot, Horňany, Dežerice, vlastné spracovanie

Energetické siete – zásobovanie elektrickou energiou, prevádzkovateľom v obciach je Západoslovenská distribučná a. s. Trenčín. Do obcí je distribuovaná elektrická elektrina, pre občiansku, bytovú a podnikateľskú vybavenosť a je využívaná z viacerých trafostaníc, ktoré sú rovnomerne rozložené po obciach.

Plynofikácia – všetky obce teritória Bobotskej doliny sú plynofikované, okrem jedného katastrálneho územia obce Motešice - Peťovka, lokalita je v nedostupnom a problémovom prostredí a je obývaná prevažne občanmi, ktorí využívajú domy len na rekreačné účely, len sezónne a zdroj vykurovania používajú pevné palivo.

Zásobovanie pitnou vodou - v každej obci je vybudovaný verejný vodovod a väčšina domácností využíva verejný vodovod ale nájdu sa aj také, ktoré ešte v súčasnosti využívajú lokálne studne na zásobovanie pitnou vodou a aj na úžitkovou vodou (k. ú Peťovka). Vlastníkom verejného vodovodu Bobotskej doliny je spoločnosť TVK a. s. Trenčín, ktorá je aj jeho prevádzkovateľom. V katastri Dolné Motešice sa nachádza zdroj pitnej vody „Prameň jazero“

Odpadové hospodárstvo – vývoz komunálneho odpadu a ostatného triedeného odpadu je zabezpečený spoločnosťou BORINA EKOS a s. so sídlom Livinské Opatovce v obciach Bobot, Motešice a Horňany a príležitostne využívajú spoločnosť Dežerická EKO s. r. o. V obci Dežerice zabezpečuje vývoz odpadu rôznych druhov spoločnosťou Dežerická EKO s. r. o, ktorá je na území katastrálneho územia obce Dežerice, obec ju zriadila spolu s investormi a dala do prevádzky v roku 2014. V súčasnosti sa zavádza do praxe nový zákon o odpadoch č.79/2015 Z. z, ktorý od 1.1.2016 obciam ukladá povinnosť zaviesť separáciu odpadu - triediť odpad podľa jednotlivých zložiek odpadov. Niektoré obce majú triedený odpad už zabezpečený a niektoré sú v procese riešenia.

Sociálna infraštruktúra, vybavenosť

Sociálne infraštruktúra vytvára v obciach podmienky pre lepšiu kvalitu života a životnú úroveň obyvateľstva. Cieľom každej samosprávy - obce je predovšetkým rozvoj sociálnej infraštruktúry, aby mohla vytvárať a rozvíjať podmienky pre podporu vzdelania, pre spoločenské, kultúrne, sociálne žitie v mikroregióne. Obce z pohľadu ďalšieho rozvoja obce vytvárajú nové podmienky na bývanie, pomoc slabším rodinám a starším občanom obce, vybudovanie sociálnych zariadení a zveľaďovanie materských a základných škôl. Možnosti bývania a stavania rodinných domov, vyčlenenie stavebných pozemkov sú kľúčové faktory, ktoré ovplyvňujú demografický vývoj obce, rozvoj obce. Tieto aktivity sú vyvíjané za účelom zvyšovania kvality a životnej úrovne bývajúceho obyvateľstva.

V súčasnosti sa obce snažia ešte viac podporiť rozvoj bytového fondu formou výstavby sociálnych bytov a nových obytných rodinných domov, čím sa chce priblížiť k cieľu udržať a prilákať mladých ľudí do obce. Bytová výstavba sa v posledných rokoch rozmáha v každej obci sú vybudované nové bytové domy a je záujem aj o stavebné pozemky, ale tu prichádzame na problém ohľadom vlastníctva pozemkov, ktoré sú v niektorých katastrálnych územiach obcí nevysporiadanými pozemkami, nie sú správne a zákonne zapísané na listoch vlastníctva občanov, ktorí ich vlastní a týka sa to aj pozemkov, ktoré užívajú aj samotné obce. Aj napriek nezrovnalostiach s pozemkami sa obce snažia využívať finančné prostriedky na vybudovanie nových bytových domov tzv. sociálne byty. V obciach Motešice, Bobot a Horňany využili možnosť dotácií z Eurofondov na bytovú výstavbu a vybudovali bytové domy:

Obec Motešice - v roku 2013 zrekonštruovali bývalú budovu pošty na bytový dom s počtom bytov 12

Obec Bobot - v roku 2015 skolaudovala bytový dom s počtom bytov 16 - do dnešného dňa nie je ešte obývaný z dôvodu čakania vyrozumenia žiadosti o finančné prostriedky z dotácií z Eurofondov

Obec Horňany- v roku 2010 vybudovala nový bytový dom s počtom bytov 12

Obec Dežerice - nevybudovala z vlastných zdrojov žiadny bytový dom, nakoľko v tejto obci sa bytová výstavba rieši súkromným sektorom

Tabuľka č. 6 Sociálna vybavenosť

Ukazovatele sociálne	Motešice	Bobot	Horňany	Dežerice
Predškolské zariadenie -MŠ	Áno	Áno	Nie	Áno
Školské zariadenie- ZŠ	Áno (1.- 9. roč.)	Áno (1.- 4. roč.)	Nie	Nie
Dom sociálnych služieb - DSS - terénna služba	Nie Nie	Nie Áno	Nie Nie	Nie Nie
Zdravotné stredisko - ZS	Áno	Áno	Nie	Nie
Pošta	Áno	Áno	Nie	Nie
PHSR obce	Áno 2015-2023	Áno 2015-2023	Áno 2015-2023	Áno 2016-2025
Územný plán obce	Nie	Nie	Nie	Áno rok 2013

Zdroj: PHSR obcí Motešice, Bobot, Horňany, Dežerice, vlastné spracovanie

Vzdelanie na území obcí Motešice a Bobot je zabezpečené deťom predškolského veku a školopovinných detí do 15 rokov. Zaujímavosťou v obci Bobot je, že funguje základná škola málotriedneho charakteru, vyučuje sa formou, že sú dve triedy spojené dokopy s jedným vyučujúcim učiteľom, z ročníkov 1. až 4. teda vznikajú dve triedy (súčasný počet detí v celej základnej škole je 19). V obci Dežerice je predškolské zariadenie MŠ, školopovinné deti

dochádzajú do okresného mesta Bánovce nad Bebravou a v obci Hornáky nie je žiadne školské zariadenie

Sociálne služby v obciach sa poskytujú podľa zákona NR SR č. 448/2008 o sociálnych službách z. z neskorších predpisov, sociálna starostlivosť je poskytovaná rôznymi sociálnymi dávkami, ktoré vypláca UPSVaR v Bánovciach nad Bebravou a UPSVaR v Trenčíne.

Ani jedna z obcí nemá na svojom území zriadení Dom sociálnych služieb - DSS, preto obce musia zabezpečovať a pomáhať umiestňovať svojich občanov prostredníctvom a za pomoci rodinných príslušníkov do najbližších DSS v okolí (Bánovce nad Bebravou, Partizánske, Trenčín, Myjava, Nová mesto nad Váhom a pod.) Obce zabezpečujú aspoň základné potreby pre starších občanov ako je napr. zabezpečenie stravy donáškou do domu. Obec Bobot má odborne spôsobilú opatrovateľku, ktorá zabezpečuje terénnu opatrovateľskú službu na určitý čas občanom, ktorý pomoc potrebujú a majú o terénnu opatrovateľskú službu záujem.

Zdravotná starostlivosť v obci Motešice a Bobot je zabezpečená samostatným zdravotným strediskom - všeobecný lekár a zubný lekár, odbornú starostlivosť zabezpečujú odborní lekári v Trenčíne. Obce Hornáky a Dežerice majú zabezpečenú zdravotnú starostlivosť v spádových oblastiach, či už v obci Svinná, Bobot alebo v Bánovciach nad Bebravou.

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja PHSR má spracovaný každá obec, tento strategický dokument je vypracovaný na základe zákona č. 539/2008 Z. z o regionálnom rozvoji v znení doplnujúceho zákona 309/2014 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja. Obsahuje podrobnú analýzu sociálneho a hospodárskeho rozvoja obcí, hlavné ciele, potreby, hlavné smery, vývoj vo všetkých oblastiach života obcí. PHSR je schválený obecným zastupiteľstvom obce, štatutári obcí musia zabezpečovať jeho plnenie a pravidelne ho vyhodnocovať, či plnia ciele, ktoré si stanovili. Územný plán obce má len obec Dežerice schválený v roku 2013.

Kultúra a spoločenský život v obciach

Nevyhnutnosťou a samozrejmosťou v každej obci pre sociálny rozvoj je vytváranie podmienok pre kultúrne a spoločenské vyžitie obyvateľov obcí. V obciach sa nachádzajú kultúrne domy, ktoré slúžia na rôzne kultúrne podujatia, či už organizované obcou alebo súkromnými osobami. Každá z obcí má zriadenú obecnú knižnicu, ktoré navštevujú hlavne školopovinné deti a ostatní občania obce.

Obce Bobot sa môže popísať ako jediná z obcí Bobotskej doliny dychovou hudbou „Bobotanka“, ktorá oslávila v tomto roku 2016 - 95 výročie založenia a reprezentuje obec Bobot po celom regióne v oblasti dychovej hudby a ľudového spevu.

Spoločenské podujatia v obciach mikroregiónu sú organizované na základe tradícií v obciach, zväčša sú to aktivity a podujatia, ktoré sa týkajú tradičných sviatkov Fašiangy - tradičný pochod fašiangových masiek, Stavenie mája, Hodové slávnosti, Deň matiek, Deň detí, Mesiac úcty

k starším, Mikuláš, tradičné zábavy - športový ples, majáles, fašiangová zábava. Z pohľadu športového každá obec má založené športový klub futbalistov, ktorí sa zapájajú do oblastných súťaží regiónu a reprezentujú obce podľa svojich možností.

Životné prostredie v teritóriu Bobotskej doliny

Životné prostredie a jeho kvalita v mikroregióne je na dobrej úrovni, nakoľko sa teritórium nachádza v krásnom a tichom prostredí Strážovských vrchov, ktoré sú chránenou oblasťou samosprávy, zachovávajú, chránia, udržiavajú, ošetrojú a zveľadujú verejnú zeleň (dreveniny, trávniky) a verejné priestranstvá (chodníky, miestne komunikácie) pravidelným čistením na území obcí. Snažia sa vytvárať zdravé prostredie a atraktívne prostredie, ktoré je v prospech všetkých občanov obce a aj jej návštevníkov. Bobotská dolina patrí do menej znečistených regiónov oproti iným regiónom, v ktorých sa nachádzajú podnikateľské subjekty, ktoré znečisťujú hlavne ovzdušie.

V obci Motešice a Hornáky nie sú žiadne veľké podnikateľské subjekty, ktoré by znehodnocovali a znečisťovali životné prostredia územia. V obci Bobot je čiastočným znečisťovateľom životného prostredia fabrika Ludoprint a. s, ktorá sa špecializuje na výrobu papiera a lepenky, zo skúsenosti vieme, že do vodného toku Machnáč sa dostáva menšie množstvo škodlivín a zvýšenou hlučnosťou výrobných liniek zhoršujú kvalitu života občanov v blízkom okolí. Pre obec Dežerice bola najväčšou environmentálnou záťažou skládka odpadu ENZO - VERONIKA - VES s. r. o, ktorú v roku 2009 uzatvorili a skončila prevádzku. Následne obec Dežerice prevzala nájomnou zmluvou všetky práva a povinnosti a založila obec spolu s investormi a ostatnými obcami mikroregiónu Podhorie spoločnosť Dežerická EKO s. r. o. Nová skládka odpadu, ktorá sa uviedla do prevádzky v roku 2014 pokračuje v činnostiach odoberaním a zneškodňovaním odpadu a je rozšírená o modernejšie a životnému prostrediu kvalitnejšie a prijateľnejšie riešenia v oblasti odpadového hospodárstva.

V súčasnosti sa zavádza do praxe nový zákon o odpadoch č.79/2015 Z. z, podľa ktorého obce od 1.7.2016 majú za povinnosť zaviesť do praxe separáciu odpadu – triediť odpad podľa jednotlivých zložiek odpadov. Niektoré obce majú triedený odpad už zabezpečený (obec Motešice) a niektoré sú v procese riešenia.

NÁVRHY OPATRENÍ A MOŽNOSTI ĎALŠIEHO HOSPODÁRSKEHO A SOCIÁLNEHO ROZVOJA

Podľa zákona NR SR č. 416/2001 Z. z o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky, dovtedy upravovaným iba zákonom č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení, v rámci prebiehajúcej reformy verejnej správy prešli pôsobnosti obci na úsekoch sociálnej pomoci, stavebného poriadku, územného plánovania, ochrany prírody, životného

prostredia, kultúry, regionálneho a cestovného ruchu do kompetencií miestnych samospráv. V súvislosti s prenosom kompetencií začali vznikať aj problémy s danou problematikou, nakoľko obce a hlavne menšie obce s nižším počtom obyvateľov neboli na to pripravené. Ale i napriek tomu sa popasovali s prenosom kompetencií a snažia sa čo v najväčšom rozsahu prispievať k regionálnemu rozvoju obcí a zabezpečovať pre svojich obyvateľov ďalší hospodársky a sociálny rozvoj a rast, v prospech občanov a zlepšiť kvalitu života.

Navrhovanými opatreniami ako ovplyvniť možnosti ďalšieho hospodárskeho a sociálneho rozvoja v mikroregióně Bobotskej doliny sú:

- prispievať finančnými zdrojmi, buď z vlastných zdrojov alebo formou dotácií z Európskej únie rôznymi projektmi
- majetkom obcí, ktorý vlastní a disponujú nim, využívať ho na zabezpečenie výkonu miestnej samosprávy - prenajímať obecné objekty, využívať ich na podnikateľské účely a zveľaďovať, obnovovať, rekonštruovať ich
- vytvárať podmienky na rozvoj podnikania v obci pre podnikateľské subjekty - podniky, živnostníkov, drobných podnikateľov, čím sa zvýši zamestnanosť v obci, usmerňovať a ovplyvňovať podnikateľské aktivity, rozširovanie poskytovania služieb a zvyšovanie ich kvality
- podporovať samostatne hospodáriacich roľníkov SHR, pretože poľnohospodárske družstvá zanikajú a je nízka poľnohospodárska aktivita, podporovať podnikanie zamerané na poľnohospodárstvo (napr. chov drobných hospodárskych zvierat, pestovanie liečivých rastlín) a lesníctvo (ťažba dreva, výroba biopalív)
- dobudovať technickú vybavenosť obcí - kanalizáciu, čistiare odpadových vôd, miestne komunikácie, ktoré budú dôsledkom lepšieho životného prostredia v mikroregióně
- zabezpečenie lepšej kvality života a životného prostredia, zaoberať sa triedením komunálneho odpadu (naučiť občanov separovať, motivovať ich), bytovou výstavbou, zveľaďovať verejnú zeleň (napr. oddychová zóna obce)
- vytvárať sociálne podmienky pre obyvateľov - vybudovaním domom sociálnych služieb, opatrovateľská služba, pomoc sociálne slabším skupinám, hendikepovaným i starším občanom, podporovať zamestnanosť, vytvárať rozvoj turizmu, vybudovanie cyklistických trás a cestovného ruchu nakoľko, územie Bobotskej doliny je v krásnom, tichom a horskom prostredí Strážovských vrchov

- rozvíjať a zveľaďovať, obnovovať kultúrne dedičstvo, kultúrne pamiatky (prilákať návštevníkov a rozvinúť cestovný ruch okolia)
- plnenie hlavných cieľov, prvoradých potrieb, stratégií a vyhodnocovanie Programov hospodárskeho a sociálneho rozvoja, rešpektované zásadami regionálnej politiky vlády SR a princípy regionálnej politiky EU.

Regionálny rozvoj obcí rieši zákon NR SR č. 539/2008 Z. z o podpore regionálneho rozvoja a v znení doplňujúceho zákon č. 309/2014 Z. z, ktorý definuje Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja.

Ak sa obce Bobotskej doliny budú držať strategických dokumentov Programov hospodárskeho a sociálneho rozvoja, v ktorých si stanovili na základe vízií svojho územia priority a strategické ciele, regionálny rozvoj v oblastiach sociálnej, hospodárskej, kultúrnej, vzdelanostnej a životného prostredia bude určite na lepšej úrovni a kvalita života občanov bude napredovať so súčasnými zmenami, novými technológiami a inováciami, ktoré nám doba prináša.

ZÁVER

Porovnávaním a analyzovaním sme zistili, že mikroregión je schopným a rozvíjajúcim sa regiónom v rámci svojich možností. Jeho najväčším potenciálom a výhodou je geografická poloha, lokalizácia územia, prírodný potenciál – chránená oblasť Strážovských vrchov, čisté a horské prostredie, kultúrne dedičstvo. Nevýhodou územia je stagnujúci demografický rozvoj a málo podnikateľskej aktivity s nedostatkom technickej infraštruktúry - technickej a občianskej vybavenosti, čo je aj prejavom nezamestnanosti v mikroregióne. Môžeme skonštatovať, že sa vytráca vidiecky človek, ktorý v minulosti bol hospodáriacim človekom, ktorý hospodáril na svojej poľnohospodárskej pôde a tým aj podporoval demografický rozvoj. V súčasnosti musíme vytvárať podmienky a rozvíjať ľudský potenciál vhodnou vekovou skladbou obyvateľstva a ďalší rozvoj na regionálnej a lokálnej úrovni bude napredovať.

Každá miestna samospráva - obec má za úlohu zo svojej pozície hlavných predstaviteľov na území svojho katastrálneho územia vytvárať podmienky a podporovať rozvoj v ekonomickej, sociálnej, kultúrnej a spoločenskej stránke. Aby sa samospráva po všetkých stránkach rozvíjala musí využívať vnútorný potenciál územia - prírodné zdroje, kultúrne, finančné a materiálne, ľudské zdroje, rozvíjať sociálne a podnikateľské prostredie, zabezpečiť ochranu životného prostredia a zveľaďovať, obnoviť kultúrne dedičstvo. Každá jedna stránka má svoju dôležitosť a jej ďalší rozvoj prispieva k kvalitnejšiemu životu a lepšej životnej úrovne regiónu, mikroregiónu. Dôležitou úlohou miestnej samosprávy je podpora zavádzanie nových technológií a inovácií pri rešpektovaní špecifik daného regiónu. Prispôsobovať sa novým trendom a neustálym zmenám a využívať ľudský kapitál na ďalší regionálny rozvoj. Čo je v rukách miestnych samospráv a hlavných predstaviteľov obcí - starostov obcí, poslancov obecného zastupiteľstva a všetkých občanov, ktorí svojimi skúsenosťami,

zručnosťami, vedomosťami a schopnosťami dokážu prispôsobovať sa neustálym zmenám spoločnosti a vytvárať podmienky vo všetkých oblastiach rozvoja, pre lepší život v regióne zlepšovaním kvality života a lepšej životnej úrovne zavádzaním nových technológií a inovácií.

LITERATÚRA A POUŽITÉ INFORMAČNÉ ZDROJE

ADAMKOVIČOVÁ, B., 2013, Regionálne analýzy a plánovanie, Trenčín, FSEV TnUAD, 2013, 124 s., ISBN 978-80-8075-575-1

BARÁNIK, M., HABÁNIK, J., 2004, Makroekonómia, Trenčín, FSEV TnUAD, 2004, 318 s. ISBN 8080750432

BELAJOVÁ A., FÁZIČKOVÁ M., 2005, Regionálna ekonomika, Nitra SPU, 2005, 208 s., ISBN 80-8069-513-X

BENČO J., 2005, Teória a prax regionálneho rozvoja, Trenčín ALFA print, 2005, 112 s. ISBN 80-969227-3-4

BUČEK M., 2008, Regionálny rozvoj: novšie teoretické koncepcie, Bratislava, Ekonóm, 2008, 269 s., ISBN 978-80-2252-542-8

BUČEK, M., REHÁK, Š., TVRDOŇ, J., 2010, Regionálna ekonomika a politika, Bratislava, Ekonóm, 2010, 269 s., ISBN 78-80-8078-632-4-9

MUŠKA, M., FRANZENOVÁ, D., 2014, Dobrý deň, samospráva! 2014-2018, ZMOS, Krupa Print BIZ s.r.o, 2014, 150 s., ISBN 978-80-967304-8-3

GEČÍKOVÁ, I., PAPCUNOVÁ, V., 2011, Metódy a techniky regionálnej analýzy, Bratislava Sprint dva, 2011, 148 s., ISBN 978-80-89393-39-8

HABÁNIK, J. a kol., 2014, Regionálna politika a regionálny rozvoj, FSEV, TnUAD Trenčín, 2014, s. 248, ISBN 978-80-8075-645-1

HABÁNIK, J., KOIŠOVÁ, E., 2011, Regionálna ekonomika a politika, Sprint dva Bratislava, 2011, s. 175, ISBN 978-80-89393-55-8

IVANIČKA, K., IVANIČKOVÁ, A., 2007, Regionálny rozvoj a regionálna politika, Bratislava Merkury spol. s. r. o, 2007, ISBN 978-80-89143-46-7

KLIEROVÁ, M., KÚTIK, J., 2013, Verejný sektor, 1. vydanie, Trenčín, FSEV, TnUAD, 2013, 190 s., ISBN 978-80-8075-597-3

KONEČNÝ, S., KONEČNÝ, B., 2009, Otvorená komunálna politika, Mayor Group, 2009, 290 s., ISBN 978-80-9691-333-6

- KOSORÍN, F., 2003, Verejná správa (konceptia, reformy, organizácie) Bratislava, Bratislava Ekonom, 2003, 168 s. ISBN 80-225-1696-1
- KUTIK, J., MRVA, J., 2005, Verejná správa organizácia, vývoj reformy, prenos kompetencií, 1. vydanie, Trenčín, FSEV, TnUAD v spolupráci s GC-TECH, 2005, 100 s., ISBN 80- 8075- 069-6
- LIPKOVÁ, Ľ., 2006, Európska únia, Bratislava, Sprint VFRA, 2006, 402 s., ISBN 8089095652
- LUKÁČIK, a KOL., 2013, Hospodárska politika: teória a prax, Bratislava Sprint 2, 2013, 292 s., ISBN 978-80-8939-386-2
- MAEIR, G., TODTLING, F., 1998, Regionálna a urbanistická ekonomika, Bratislava Elita, 1998, 305 s., ISBN 80-8044-049-2
- MASÁROVÁ, T., ŽIVČICOVÁ, E., 2012, Meranie kvality života, GEORG Žilina 2012, s. 204, ISBN 978-80-8154-003-5
- OCHRANA, F., 2001, Veřejný sektor a efektivní rozhodování, Praha Management PRESS, 2001, 246 s., 80-7561-018-X
- PAŠIAK, J., GAJDOŠ, P., 1995, Vývoj sociálno - ekologickej situácie slovenskej spoločnosti, Bratislava, VEDA, 1995, 262 s., 80-224-0425-X
- POUŠ, R., 2013, Základy geografie mesta, Belianum Banská Bystrica, 2013, s. 243, ISBN 978-80-557-0626-9
- POTÚČEK, M. a kol., 2005, Veřejná politika, vydavatelství SLON, 2005, 396 s. ISBN 80- 864295-04
- RADIČOVÁ, I., 2001, Hic Sunt Romales, Bratislava, Centrum pre analýzu sociálnej politiky, 2001, 318 s., ISBN 80-88991-13-7
- ROLNÝ, I., LACINA L., 2008, Globalizace, etika, ekonomika, 1. vydania Ostrava, Key Publisheng, 2008, 281 s., ISBN 978-80-8707-162-5
- SAMSON, Š. a kol., 2001, Regionálna ekonomika, Košice, Technická univerzita, 2001, 234 s., ISBN 80-7099-716-8
- STANEK, V. a kol., 2008, Sociálna politika, Sprint dva Bratislava, 2008, s. 375, ISBN 978-80-89393-02-2
- ŠTEFKOVÁ, N., 2011, Verejná politika Slovenskej republiky vo vzťahu k Európskej únii, FSEV, TnUAD Trenčín, 2011 s. 206, ISBN 978 - 80- 8075-504-1
- ŠKULTÉTY, P., 2008, Verejná správa a správne právo, VEDA Bratislava, 2008, 201 s., ISBN 9788022410236
- TVRDOŇ, J., HAMALOVÁ, M., ŽÁRSKA, E., 1995, Regionálny rozvoj, Bratislava Ekonom, 1995, 174 s., ISBN 80-225-0671-0

VOJTOVIČ, S., 2015, Koncepcia ľudských zdrojov, FSEV TnUAD, Trenčín, 2015, s. 157, ISBN 978- 80- 8075-694-9

VÝROSTKOVÁ, E., 2010, Regionálna ekonomika a rozvoj, Bratislava Iura Edition, 2010, 352 s., ISBN 978-80-8078-361-7

WOKOUN,R, MALINOVSKÝ, J., 2008, Regionálny rozvoj, Linda PRAHA, 2008, 475 s. ISBN 978-80-7201-699-0

Štatistická ročenka regiónov Slovenska, 2016, ŠU SR, Bratislava, 2016,462 s.
ISBN 978-80-8182-468-4

Zákon č.369/1990 Zb. o obecnom zriadení

Zákon NR SR č.221/1996 Zb. o územnom a správnom usporiadaní SR

Zákon č. 539/2008 Z. z o regionálnom rozvoji a v znení neskorších predpisov zákon č. 309/2014 Z.z

Zákona NR SR č. 416/2001 Z. z o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky

Zákon č.79/2015 Z.z o odpadoch

Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja obce Dežerice 2016-2015

Program rozvoja obce Hornáky 2015-2023

Program rozvoja obce Bobot 2015-2013

Program rozvoja obce Motešice 2015-2023

www.statistickyurad.sk

<http://datacube.statistics.sk/TM1WebSK/TM1WebLogin.aspx>

http://www.government.gov.sk/uznesenia/1999/1027/uz_0923_1999.html

Kontaktné údaje

Bc. Marcela Bartošová

Trenčianska univerzita

Fakulta sociálno – ekonomických vzťahov

**KATEGÓRIA DLHODOBO NEZAMESTNANÝCH V REFLEXIÁCH SOCIÁLNEJ
PRÁCE – OTÁZKY KOMPETENCIE.**

**CATEGORY OF LONGITUDE UNEMPLOYED IN REFLECTIONS OF
SOCIAL WORK - QUESTIONS OF COMPETENCE.**

Pavol Paulovič

ABSTRAKT

Cieľom bolo oboznámiť sa s kategóriou nezamestnaných v reflexiách sociálnej práce, zistiť kompetencie sociálnej práce pri pomoci dlhodobo nezamestnaným a poukázať na dôležitosť sociálnej práce pri znižovaní dlhodobej nezamestnanosti.

Kľúčové slová: dlhodobá nezamestnanosť, sociálna práca, sociálny pracovník, kompetencie

ABSTRACT

The aim was to get acquainted with the category of unemployed in the reflections of social work, to find out the competencies of social work in helping the long-term unemployed and to point out the importance of social work in reducing long-term unemployment.

Key words: long-term unemployed, social work, social worker, competencies

ÚVOD

Dlhodobá nezamestnanosť je sociálnopatologickým javom každej spoločnosti. Spôsobuje frustráciu jednotlivca, chudobu rodiny, nedostatok finančných prostriedkov, sociálne vylúčenie, stratu spoločenského statusu, minimálnu sociálnu istotu, sociálne napätie v spoločnosti, minimálnu sociálnu suverenitu nezamestnaných a minimálnu sociálnu bezpečnosť. Nezamestnanosť vážnym spôsobom zasahuje nielen do života jedinca, ktorý je odkázaný na finančnú pomoc štátnych sociálnych dávok, ale celého štátu.

V súčasnosti je dlhodobá nezamestnanosť na Slovensku najvyššou mierou dlhodobej nezamestnanosti v Európskej únii. Podľa ľudských práv každý občan má právo na prácu, za ktorú mu patrí odmena, má právo na slobodný výber povolania. Problémom dnešnej modernej spoločnosti je, akým spôsobom trvalo udržať dôstojný život človeka. Aj keď štatistiky vykazujú zníženú mieru nezamestnanosti a zvýšenie zamestnanosti na Slovensku, u dlhodobej nezamestnanosti sa percentuálna miera veľmi nezmenila. Dlhodobo nezamestnaní nevyvíjajú aktivity stať sa účastníkmi pracovného trhu a zamestnať sa. Skôr im vyhovuje príležitostná „práca na čierno“, ktorou sa snažia pokryť nevyhnutné náklady na základné živobytie.

Sociálna práca sa stáva neodmysliteľnou súčasťou sociálnej politiky štátu a ďalších politík, ktoré sú zodpovedné za blaho človeka v spoločnosti a primeranú životnú úroveň každého občana. Sociálni pracovníci združení v Medzinárodnej federácii sociálnych pracovníkov Európy sa vyjadrili, že za svetovú hospodársku krízu by nemali trpieť tí, ktorí ju nespôsobili. Členské štáty Európskej únie a ďalšie krajiny sveta spoločne stanovili hranicu chudoby, ktorú dlhodobá nezamestnanosť spôsobuje. Za hranicu chudoby je určený minimálny životný štandard, ktorého nenaplnenie spôsobuje vznik chudoby. Svetová banka stanovila za globálne minimum sumu 1,25 dolára na deň.

1 DLHODOBÁ NEZAMESTNANOSŤ A JEJ VPLYV NA ŽIVOT

Nezamestnanosť je veľmi negatívny sociálny jav spoločnosti. Ovplyvňuje nielen jednotlivca a jeho život, ale jej dôsledky nepriaznivo pôsobia na celú spoločnosť. Slovensko dlhodobo patrí medzi štáty Európskej únie s vysokou nezamestnanosťou. Nezamestnanosť nielen v Európskej únii sa javí ako nezvládnuteľná, ale nadobúda globálny negatívny

charakter na celom svete. Krátkodobá nezamestnanosť pri neriešení jej patologických prejavov nadobúda charakter dlhodobej nezamestnanosti.

V nasledujúcich podkapitolách popíšeme ako sa dokáže spoločnosť vyrovnáť s problémom nezamestnanosti. Aký postoj zaujímajú dlhodobo nezamestnaní, ich pocity, aký majú spôsob života, aká je ich životná úroveň a v neposlednom rade aj aká je ich kvalita života. Pri dlhodobej nezamestnanosti dochádza u niektorých skupín obyvateľstva k faktu, že zneužívajú sociálny systém spoločnosti. Tu zohráva veľkú úlohu sociálna politika štátu, ktorá nie vždy uplatňuje legislatívne opatrenia v prospech dlhodobo nezamestnaných s perspektívou do budúcnosti – to znamená, aby u nich vytvárala pocit potreby lepšieho zabezpečenia a ochoty pracovať.

1.1 Nezamestnanosť a súčasný stav riešenia

Podľa Kusina (2015) je práca neodškriepiteľným zdrojom reflexií ľudského ducha. Význam a zmysel ľudskej práce pozitívne ovplyvňuje sociálne cítenie, myslenie a konanie. Človek je producentom, ale súčasne aj konzumentom sociálnych fenoménov. Človek určuje hranicu rovnosti, spravodlivosti, slobody alebo diskriminácie.

Nezamestnanosť v súčasnej dobe je negatívnym a patologickým javom spoločnosti, s ktorou sa občan stretáva vo svojom každodennom živote. Je potrebné ju riešiť ako zo strany jednotlivca, tak aj zo strany spoločnosti a príslušných sociálnych opatrení, ktoré vykonáva sociálna politika štátu a orgány štátnej moci. Je to sociálny svet individua a spoločnosti. Dlhodobá nezamestnanosť, ktorá v súčasnej dobe nadobúda veľké percentuálne zastúpenie v mnohých krajinách, je svojím spôsobom negatívny, spoločenský a patologický jav, ktorý závažným spôsobom ovplyvňuje život človeka nielen ako jednotlivca, ale aj rodiny nezamestnaného, komunity a celej spoločnosti. Najhoršie na dlhodobej nezamestnanosti je, že človek stratí záujem o prácu, je frustrovaný z celého politického systému v spoločnosti, v ktorej prevláda vysoká dlhodobá nezamestnanosť a postupom času si zvykne na tento svoj „nový“ spôsob života bez povinností, bez peňazí a bez záujmu o sociálny kontakt s inými ľuďmi.

Človek je podľa Kusina (2015, s. 30) *„hlavným subjektom, tvorcom sociálneho sveta a mechanizmov jeho fungovania, je tvorcom zákonov a inštitúcií regulujúcich, respektíve spravujúcich ,veci verejné‘.“*

Nezamestnanosť je sociálnou udalosťou, ktorú človek nevie zvládnuť sám a z tohto dôvodu je potrebný zásah štátnych sociálnych intervencií. Spoločným menovateľom

nezamestnanosti, obzvlášť dlhodobej nezamestnanosti, je podľa Tomeša (In Páleník a kol. 2015) sociálne vylúčenie spôsobené nedostatkom finančných zdrojov a služieb. Ak má jednotlivec počas nezamestnanosti a sociálneho vylúčenia minimálnu sociálnu istotu, vykazuje minimálnu sociálnu suverenitu a sociálnu bezpečnosť. Úlohou sociálnej politiky štátu je zmiernovať dopad sociálneho vylúčenia a sociálnych dôsledkov prostredníctvom relevantných štátnych a sociálnych intervencií.

Nezamestnanosť tvrdo zasahuje do života človeka, ovplyvňuje spôsob jeho života, klesá životná úroveň celej rodiny. Nezamestnaný je odkázaný na peňažnú pomoc štátu – dávky v nezamestnanosti, ktoré málokedy vystačia na výdavky potrebné pre bežný život. Človek už nevykonáva pracovné aktivity a z toho vyplývajúce denné povinnosti, skôr naopak, má veľa voľného času, ktorý nie vždy využije vo svoj prospech alebo v prospech rodiny. Počas krátkodobej nezamestnanosti sa človek cíti nepotrebným a následne z krátkodobej nezamestnanosti sa často stáva dlhodobá nezamestnanosť (Selická 2015).

„Situácia, že nezamestnanosť sa stala štandardnou situáciou je dôkazom prekonania pretrvávajúceho systému a nie dôkazom o nepotrebnosti ľudí, respektíve o ich nadbytočnosti“ (Hetteš 2013b, s. 6).

Stotožňujeme sa s citovaným výrokom Hetteša. Každý človek má potrebu byť užitočný, zarábať peniaze a kúpiť si to, čo potrebuje k svojmu životnému štýlu, ktorý si zvolil sám. Je pravdou, že mnohí majú vysoký životný štandard a ani vysoké príjmy im nepostačujú na to, aby boli spokojní a šťastní, aby sa tešili zo života. Obyčajný človek sa dokáže tešiť aj z maličkostí a nepotrebuje k svojmu životu luxusné domy, autá, jachty, drahé dovolenky. Slušný človek potrebuje k tomu, aby mohol naplniť svoje životné, kultúrne a sociálne potreby, prácu, za ktorú dostane príslušnú mzdu. Systém hospodárenia v mnohých členských štátoch Európskej únie, ale aj sveta, je nesprávny. Podnikatelia veľkých firiem sa snažia znižovať mzdy, zvyšovať produktivitu práce a využiť svojho zamestnanca až do vyčerpania fyzických a psychických síl. Popísalo sa množstvo kníh o manažmente ľudských zdrojov, vytvoril sa veľký počet pracovných miest pre firemných manažérov práce, ktorí sú v mnohých prípadoch absolútne nepotrební. Stáva sa, že traja alebo piati manažéri riadia jedného pracovníka. Toto už skutočne nie je o efektívite práce. Toto je o zlyhaní systému – hospodárskeho, spoločenského, sociálneho a morálneho.

Podľa Všeobecnej deklarácie ľudských práv každý má právo na prácu, za ktorú dostane odmenu, právo na slobodný výber povolania, právo na oddych. Skutočným problémom dnešnej modernej spoločnosti je, ako dosiahnuť trvalo udržateľný spôsob dôstojného života. Sociálna práca bude musieť reagovať na zložitú sociálnu situáciu v

spoločnosti ohľadom dlhodobej nezamestnanosti a s tým vznikajúcimi sociálnopatologickými javmi. Sociálni pracovníci združení v Medzinárodnej federácii sociálnych pracovníkov Európy (ďalej len „IFSW“) sa v apríli 2011 vyjadrili, že za svetovú hospodársku krízu by nemali trpieť tí, ktorí ju nespôsobili (Hetteš 2013b).

Štáty Európskej únie a ďalšie krajiny sveta sa spoločne dohodli na stanovení hranice chudoby, ktorú dlhodobá nezamestnanosť spôsobuje. Za hranicu chudoby je určený minimálny životný štandard, ktorého nenaplnenie spôsobuje vznik chudoby. Svetová banka aplikuje hranicu chudoby pod termínom „globálne minimum“, ktorým je od roku 2005 (teda 7 rokov od prevalencie svetovej hospodárskej krízy v roku 1998) suma 1,25 dolára (ďalej len „USD“) na deň, z čoho vyplýva mesačná suma 37,50 USD. Na Slovensku je hranicou chudoby životné minimum ustanovené podľa zákona č. 601/2003 Z. z. o životnom minime a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Podľa tohto zákona je životné minimum spoločensky uznaná minimálna hranica príjmov fyzickej osoby, pod ktorou nastáva stav hmotnej núdze tejto osoby. V súčasnej dobe je pre plnoletú fyzickú osobu v roku 2018 stanovené životné minimum v sume 198,09 eur na mesiac (Jusko In Páleník a kol. 2015).

Súčasný stav riešenia nezamestnanosti

Hospodárska kríza, ktorá ohrozila ekonomiku každého vyspelého štátu a vymazala roky hospodárskeho a sociálneho pokroku, odhalila aj nedostatky európskeho hospodárstva. Z tohto dôvodu Európska komisia (ďalej len „Komisia“) vypracovala Stratégiu Európa 2020, ktorá má byť stratégiou na zabezpečenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu.

Inteligentný rast znamená vytvorenie hospodárstva na základe znalostí a inovácií.

Udržateľný rast znamená podľa stratégie podporovanie ekologického a konkurencie schopného hospodárstva s efektívnym využitím zdrojov.

Inkluzívny rast podporuje hospodárstvo s vysokou mierou zamestnanosti a zabezpečí sociálnu a územnú súdržnosť.

Medzi ciele stratégie patrí aj zníženie chudoby, počtu chudobných až o 20 miliónov ľudí, a to do roku 2020 a tiež miera zamestnanosti obyvateľov vo veku 20-64 rokov by mala dosiahnuť 75 %.

Komisia ďalej v stratégii navrhuje sedem iniciatív, ktoré budú podporovať pokrok v každej oblasti. Z hľadiska práce a nezamestnanosti navrhuje Komisia „Program pre nové zručnosti a nové pracovné miesta“ na modernizovanie trhov práce a posilnenie postavenia ľudí podporovaním rozvíjania ich zručností a celoživotného vzdelávania, čím sa zvýši ich

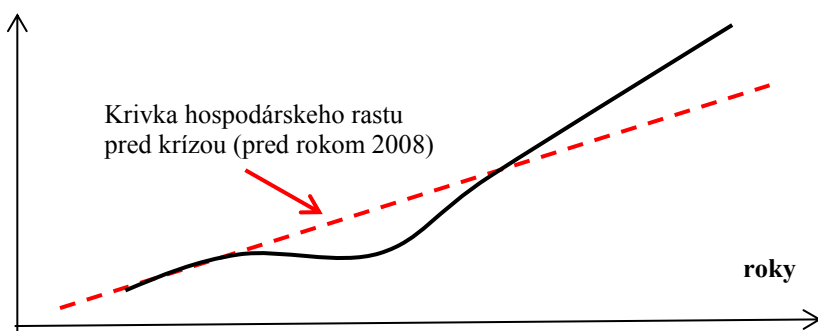
schopnosť zamestnať sa. Ďalšou iniciatívou stratégie je „Európska platforma na boj proti chudobe“, ktorá má zabezpečiť sociálnu a územnú súdržnosť, aby všetci mohli využívať výhody plynúce z rastu hospodárstva a zamestnanosti a aby ľudia žijúci v chudobe a sociálnom vylúčení mohli žiť dôstojný život a taktiež sa podieľať na živote spoločnosti (EK 2010).

Na obrázku 1 uvádzame tri predpokladané scenáre vývoja Európy do roku 2020 ako ich zverejnila Európska komisia (ďalej len „EK“) v Stratégii Európa 2020 vydanéj v marci 2010 v Bruseli.

Tri scenáre vývoja Európy do roku 2020

Scenár 1: Udržateľné oživenie

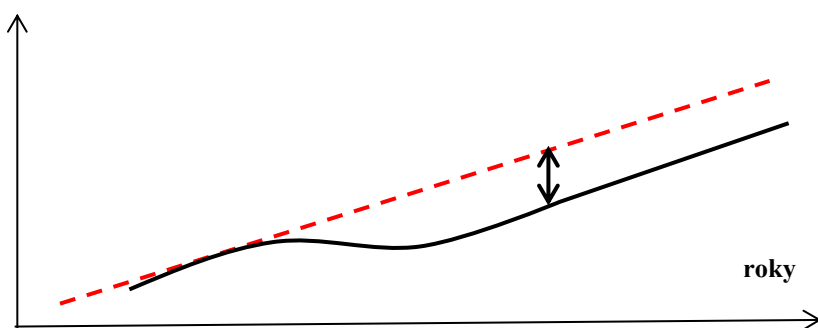
Úroveň produkcie

Európa je schopná dosiahnuť úplný návrat ku krivke hospodárskeho rastu a zvýšiť svoj potenciál ďalšieho rastu

Scenár 2: Pomalé oživenie

Úroveň produkcie

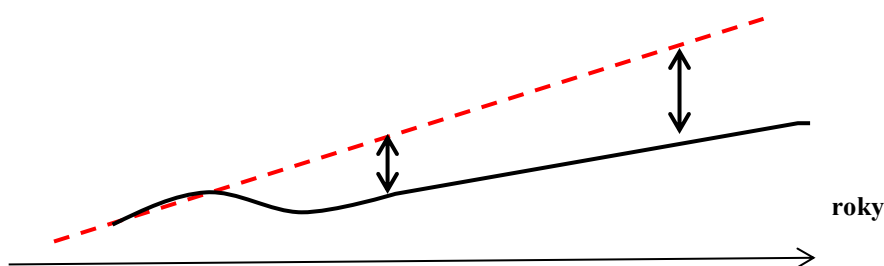
Európa utrpí trvalú stratu blahobytu a opätovný hospodársky rast bude stáť na narušenom

Scenár 3: Stratené desaťročie

Úroveň produkcie

Európa utrpí trvalú stratu blahobytu a potenciálu budúceho rastu

Obrázok 1 Scenár vývoja Európy do roku 2020

Zdroj: Autor podľa EK 2010, s. 9 – *Stratégia Európa 2020*

Európa stála v roku 2010 – dva roky po vypuknutí svetovej hospodárskej krízy – pred náročnou voľbou. V scenári 1 išlo o spoločnú výzvu všetkých členských štátov čeliť kríze a obnoviť hospodárstvo, vykompenzovať straty spôsobené krízou, zlepšiť produktivitu práce a vykročiť po ceste prosperity – „udržateľné oživenie“.

V scenári 2 Európska komisia predpokladala pokračovať v pomalom tempe presadzovania prevažne nekoordinovaných reforiem, pritom riskovať pokles prosperity, stagnujúcu mieru rastu – „pomalé oživenie“, ktoré pravdepodobne povedie k vysokým mieram nezamestnanosti, sociálnym ťažkostiam a relatívnemu úpadku na svetovej scéne – naplní sa scenár 3 – „stratené desaťročie“.

Dnes, po desiatich rokoch od vypuknutia krízy, už vieme, že sa naplnil scenár 3 – „stratené desaťročie“. Aj vyspelé štáty bojujú s vysokou nezamestnanosťou, Slovensko sa borí nielen s vysokou nezamestnanosťou (aj keď v súčasnej dobe štatistiky poukazujú na zníženie nezamestnanosti, je to stále vysoká percentuálna miera nezamestnanosti v porovnaní s vyspelými krajinami Európskej únie), ale aj s dlhodobou najvyššou nezamestnanosťou v Európskej únii. Trh práce sa nedokázal obnoviť tak, aby sa odstránila absolútna chudoba – bezdomovci sú stále v uliciach, mnohohodtné rodiny žijú na pokraji biedy, stredná vrstva živorí, živnostníci nestačia platiť vysoké odvody a rušia živnosti a malá vrstva zbohatlíkov bohatne naďalej. Hospodársky trh stagnuje – ľudia nemajú peniaze ani na pokrytie základných životných potrieb, nehovoriac o kultúre, vzdelaní a oddychu.

Slovenská republika rieši súčasný stav dlhodobej nezamestnanosti sociálnymi projektmi a zakladaním sociálnych podnikov. Najnovšie projekty zverejnené na portáli Ústredia práce sociálnych vecí a rodiny uvádzame v podkapitole 2.1 Politika zamestnanosti a sociálna politika. Slovenská republika ako členský štát Európskej únie prijíma všetky stratégie navrhované Európskou komisiou, čerpá dotácie z Európskeho sociálneho fondu – niekedy

úspešne, inokedy menej úspešne a miliónové dotácie na projekty musíme vrátiť naspäť Európskej únii, pretože pre neadekvátnu byrokráciu a vysokú korupciu na najvyšších miestach sa ani nedostanú na miesta určenia a tí, čo rozdeľujú dotácie Európskej únie nie sú schopní dodržať podmienky a vyčerpať ich regulárnym spôsobom, tak ako to určuje Európska únia.

1.2 Dlhodobo nezamestnaní a ich spôsob života

K špecifikám dlhodobo nezamestnaných patrí takzvaná nezamestnateľnosť a vytvorenie trvalej sociálnej závislosti od pomoci v hmotnej núdzi a ďalších sociálnych dávok. Ďalším faktom je hrozba sociálneho dedenia spôsobu života – životných stratégií z generácie na generáciu, ktoré vzniká v dôsledku dlhodobej nezamestnanosti. Dlhodobo nezamestnaní vnímajú aj existujúce obmedzenia na trhu práce (Páleník a kol. 2015) .

Podľa výskumov Gyarfášovej et al. (In Páleník a kol. 2015) medzi obmedzenia patria tieto skutočnosti: znížená pracovná morálka, nízka motivácia dlhodobo nezamestnaných, nedostatočná mobilita (sťahovanie sa za prácou), pokles úrovne ľudského kapitálu, nízke vzdelanie, neschopnosť rekvalifikácie, sociálne a psychické komplexy.

Spôsob života sa u dlhodobo nezamestnaných mení v dôsledku zníženia hmotných prostriedkov, čím dochádza k finančnému obmedzeniu, sociálnej izolácii a zmene hodnotovej orientácie. Spôsob života zahŕňa v sebe, okrem iného, aj životnú úroveň jednotlivca. Spôsob života charakterizuje život človeka v celku a zachytáva jeho charakter, obsah a štruktúru. Nezamestnaný si nemôže dovoliť to, čo si doprial, keď bol zamestnaný. Spôsob života spadá pod sociologickú, filozofickú, ekonomickú kategóriu a ďalšie spoločenské vedy (Selická 2015).

Dlhodobo nezamestnaní v určitých regiónoch Slovenska tvoria až jednu tretinu ekonomicky aktívneho obyvateľstva (rómske etnikum) a nemajú žiadne objektívne prekážky pracovať. „*Takéto masívne vylúčenie z trhu práce má ďalekosiahle dôsledky na ekonomiku a sociálnu súdržnosť celého regiónu a výrazne zužuje možnosti niektorých politík a nástrojov*“ (Páleník a kol., 2014a, s. 6).

Medzi dlhodobo nezamestnaných sa zaradzujú aj mladí ľudia, ktorí po absolvovaní školy nemajú ani snahu zamestnať sa a parazitujú na svojich rodičoch, mnohí aj do tridsiatich či štyridsiatich rokov svojho života.

Stupák (In Orosová 2017) poznamenáva, že sa zmenil hodnotový systém v mnohých sociálne slabších rodinách. Vysoké percento alkoholizmu a delikvencia oboch rodičov sa spájajú s nezamestnanosťou, s nevzdelanosťou a veľakrát tu vystupuje do popredia aj neschopnosť efektívne narábať s peniazmi.

Po vypuknutí svetovej hospodárskej krízy v roku 2008 a v priebehu nasledujúcich dvoch rokov stratili zamestnanie milióny ľudí. Kríza so sebou priniesla mieru zadlženía a sociálna súdržnosť čelí tlaku. Stratégia Európa 2020 považuje za svoj hlavný cieľ vytvoriť viac pracovných miest, znížiť chudobu a zvýšiť životnú úroveň. Táto stratégia je dôkazom toho, že v Európe je možné dosiahnuť inteligentný a udržateľný rast, ktorý bude dostupný pre všetkých, že je možné nájsť cestu k vytvoreniu nových pracovných miest a že Európa vie ukázať správny smer (EK 2010).

Pre dlhodobo nezamestnaných sa životným štýlom stáva pobyt na ulici. Častokrát dlhodobo nezamestnaní stratia zmysel života, stanú sa závislými na alkohole alebo drogách, stratia rodinu – manželku, partnerku a deti, prídu nielen o domov, ale aj o bývanie a stávajú sa z nich bezdomovci. Je len na škodu každého bezdomovca, že po práci a domove túži až vtedy, keď na vlastnej koži skúsi absolútnu chudobu až biedu, zimu, hlad, špinu a absolútny nedostatok finančných prostriedkov. Nízka kvalita života sa pre týchto ľudí stáva normou. Haburajová-Ilavská a kol. o bezdomovcoch píše nasledovné.

„Najčastejšou témou bezdomovcov počas rozhovorov so sociálnym pracovníkom terénnej sociálnej práce bola práca a zamestnanie. Zamestnanie vnímajú bezdomovci ako spásny bod k obratu, a kladú rovnú úmernosť medzi nezamestnanosťou a prespávaním na ulici. Väčšinou tvrdia, že chcú pracovať, ale zároveň hľadajú dôvody, prečo do zamestnania nenastúpiť, alebo odísť z neho“ (Haurajová-Ilavská a kol. 2015, s. 37).

Podľa Buchtovej, Šmajsa a Bolelouckého (2013) je práca niečo tak samozrejmé pre človeka, že zostáva na pokraji pozornosti vedeckej literatúry. Práca a nezamestnanosť sú dôležité preto, lebo v modernej dobe stráca práca za mzdu, typickú pre kapitalizmus, svoj socializačný význam. Zisťuje sa, že práca nie je len ekonomickou záležitosťou, ale tiež kultúrnou, medicínskou a psychologickou. Dlhodobá nezamestnanosť a sociálne vylúčenie spôsobujú zhoršenie duševného zdravia, poníženie človeka, zníženú kvalitu života a poškodzovanie života rodiny. Vysoká nezamestnanosť nepriaznivo ovplyvňuje spoločenskú klímu, zhoršuje hospodársku situáciu štátu, spokojnosť a zdravie ľudí.

Podľa Páleníka a kol. (2015) z ekonomického hľadiska sa dlhodobo nezamestnaní umiestňujú na pracovný trh s oveľa väčšími ťažkosťami, ako je to napríklad u zamestnancov, ktorí pracujú dlhší čas. Dlhodobó nezamestnaní majú nižšiu pracovnú aktivitu, slabé pracovné

výkony a slabšiu pracovnú morálku. Zamestnávateľ, ktorý zamestná dlhodobo nezamestnaného, sa vzhľadom na vyššie ceny produktov stáva menej konkurencieschopným, čo je z dlhodobejšieho hľadiska neudržateľný stav. Ďalším negatívom vysokej dlhodobej nezamestnanosti pre spoločnosť je nepriaznivý vplyv na verejný rozpočet, najmä strata príjmu z daní a odvodov, náklady pre štát plynúce z vyplácania dávok v hmotnej núdzi a ďalších štátnych a sociálnych príspevkov. Cieľom pasívnej a aktívnej politiky trhu práce by malo byť nielen zmiernenie nepriaznivej situácie občanov, ktorí sa ocitli v núdzi, ale aj zabezpečenie sociálneho systému, ktorý využívajú všetci občania štátu.

Nezamestnaní prežívajú nezamestnanosť rôznym spôsobom. Mikšík (In Vaska 2014) uvádza, že mnohí podliehajú psychologickým aspektom nezamestnanosti, iní zase emocionálnemu prežívaniu, a delí ich na tieto typy – nezlomný typ, rezignovaný typ, zúfalý typ a apatický typ.

Nezlomný typ nezamestnaného – je charakterizovaný optimizmom, aktivitou pri hľadaní zamestnania, má veľa plánov do budúcnosti a je relatívne spokojný so svojou nezamestnanosťou. Táto skupina nezamestnaných sa delí na tých, ktorí sa chcú legálne zamestnať a tých, ktorí nemajú motiváciu zamestnať sa oficiálne. Ak človek chce skutočne pracovať, pristupuje k riešeniu svojej nezamestnanosti tzv. konformným prístupom (zhodným, súhlasným), ktorý je v súlade so spoločenskou normou a morálnymi hodnotami. Hľadá si zamestnanie v snahe zaistiť sebe a svojej rodine zodpovedajúcu životnú úroveň. Väčšinou nezneužíva sociálny systém – sociálnu podporu, nepracuje na „čiernom trhu práce“. Patrí sem asi 25 % nezamestnaných, ktorí sú kvalifikovaní a bez zdravotných obmedzení.

Opakom konformného nezlomného typu je typ s autonómnym prístupom, ktorý k svojej nezamestnanosti pristupuje tak, že jeho cieľom nie je zamestnať sa, zamestnanie nehľadá, ale chce vykonávať svoje činnosti. Patria sem bezdomovci, ale aj rôzne nekonformné osoby venujúce sa štúdiu, dobrovoľníctvu alebo životu v komunitách. Takýto človek prispôbuje svoje potreby obmedzeným finančným možnostiam, preto mu postačujú nízke dávky zo sociálnej podpory. Ak potrebuje financie prijíma jednorazové práce – brigádnické činnosti.

Rezignovaný typ nezamestnaného – nepocituje nezamestnanosť za príťaž aj napriek tomu, že jeho budúcnosť je neistá, ale uspokojí sa s daným stavom a nepovažuje ho za problém. Po mnohých pracovných pohovoroch a odmietnutiach upadá uňho motivácia nájsť si prácu, ale pravidelne navštevuje úrad práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej len „ÚPSVaR“). Tento typ nezneužíva sociálny systém, stará sa o rodinu, uskromní sa vo svojich potrebách, snaží sa zarobiť si peniaze na „čiernom trhu práce“.

Zúfalý typ nezamestnaného – trpí tým, že je nezamestnaný a po mnohých neúspešných pokusoch v hľadaní zamestnania upadá do zúfalstva – cíti sa nepotrebný, zbytočný. Vzdáva sa hľadania zamestnania a mnohí ľudia z tejto skupiny nezamestnaných odmietajú navštevovať ÚPSVaR. Stav nezamestnanosti mu nevyhovuje, trpí tým, budúcnosť nevidí v optimistickom svetle, trpí depresiami, môžu sa objaviť aj vážne psychické ochorenia. Podľa odhadov ÚPSVaR tvoria títo nezamestnaní asi 6 % z evidovaných uchádzačov o zamestnanie a sú z rôznych sociálnych skupín.

Apatický typ nezamestnaného – tento nezamestnaný prechádza zo zúfalstva do apatie. Rezignoval na prácu a snahu o vyššiu životnú úroveň a prestal chodiť evidovať sa na ÚPSVaR. Nestará sa o seba ani o rodinu, žije v uzavretom priestore s obmedzeným sociálnym kontaktom s inými ľuďmi. Môže sa stať závislým na alkohole alebo drogách, alebo dopúšťať sa kriminality. Jedná sa o osoby s nízkou kvalifikáciou, s psychopatickými dispozíciami, častokrát už predtým trestané.

Táto typológia môže uľahčiť sociálnemu pracovníkovi identifikovať sociálneho klienta, spoznať jeho problémy, jeho návyky a následne snažiť sa mu pomôcť riešiť jeho problémy. Je však dôležité spomenúť, že sociálny pracovník nesmie klientov zaškatuľkovať, ale pristupovať ku každému sociálnemu klientovi individuálne, s rešpektovaním jeho osobnosti a jeho vlastného prístupu k riešeniu vzniknutých sociálnych problémov.

Každý klient si vyžaduje citlivý prístup a „*vymedzené charakteristiky môžu sociálnemu pracovníkovi pomôcť pripraviť adekvátne techniky a zefektívniť proces práce s nezamestnanými*“ (Vaska 2014, s. 103).

„*Nezamestnaní by sa mali snažiť o uchovanie viery v zmysel života. Veľa je takých zamestnaných, ktorí bojujú o udržanie zmyslu svojej práce*“ (Zelina In Hamráčková 2013, s. 168).

Súhlasíme s názorom autora Zelinu, že mnohí, ktorí majú prácu, strácajú zmysel svojho života, pritom sa nedokážu vcítiť do životnej situácie človeka, ktorý je dlhodobo nezamestnaný, ale ktorý nestráca vieru v zmysel života a hovorí, že všetko, čo sa deje v našom živote má zmysel, ktorý síce teraz nevieme pochopiť, ale časom sa ukáže, že aj to zlé bolo na niečo dobré. Nezamestnaní, ktorí nepodľahnú apatii a depresiám, majú možnosť zamestnať sa v zahraničí, alebo v inom regióne cez štátne národné projekty.

2 POLITIKA ZAMESTNANOSTI V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Čo robí vláda, aby sa situácia dlhodobo nezamestnaných zlepšila, aký postoj k dlhodobo nezamestnaným zaujímajú sociálni pracovníci na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny, aké je prostredie trhu práce, čomu predchádza inkluzívny rast a čo je predpokladom inkluzívneho rastu.

2.1 Politika zamestnanosti a sociálna politika

Politika zamestnanosti je súbor opatrení, ktorými sa vytvárajú podmienky rovnováhy trhu práce a efektívne využitie pracovných síl. Je výsledkom spolupráce tripartity – štátu, zamestnávateľov a zamestnancov, ktorých zastupuje odborové hnutie (Krebs In Stachoň a Weihe 2016).

Človek je podľa Kusina (2015, s. 137) „slobodný, schopný cieľavedomého vzostupu a vstupu do sociálnej súčinnosti najmä prostredníctvom práce, ale aj (a možno predovšetkým) prostredníctvom politiky ako najvyššej možnej formy sociálnej a zároveň ľudskej projekcie, regulujúcej tento nesmierne zložitý svet, ktorý je svetom ,ľudí práce a práce ľudí‘.“

Politika zamestnanosti, ak je aktívna, poukazuje na účinné fungovanie trhu práce a k zvyšovaniu nezamestnanosti nedochádza. Príkladom môžu byť Nórsko, kde je nezamestnanosť dlhodobo na veľmi nízkej úrovni iba okolo 3 %, v Rakúsku je nezamestnanosť na úrovni 4-5 %. Litva je príkladom toho, že dobre vedená politika zamestnanosti postupne znižuje vysokú nezamestnanosť (Páleník a kol. 2014a).

Politika zamestnanosti môže byť vykonávaná prostredníctvom štátnych aj neštátnych subjektov. Štátnu politiku zamestnanosti vykonáva Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny a pod neho prislúchajúce regionálne úrady práce, sociálnych vecí a rodiny.

Neštátnu politiku zamestnanosti, čiže služby zamestnanosti vykonávajú neštátne subjekty, medzi ktoré patria agentúry dočasného zamestnávania, agentúry podporovaného zamestnávania a právnické a fyzické osoby, ktoré vykonávajú sprostredkovanie zamestnania za úhradu.

Politika zamestnanosti sa vykonáva prostredníctvom služieb zamestnanosti, ktoré sú definované v zákone č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o službách zamestnanosti“).

Cieľom politiky zamestnanosti je zabezpečovať ústavou zaručené právo na prácu všetkým občanom Slovenskej republiky. Pod občanom sa rozumie osoba, ktorá má trvalý pobyt na území republiky, pričom právo na prácu vychádza z Listiny základných práv a slobôd (Rievajová In Vondráková a Selická 2016).

Ďalšími zákonmi, ktorými sa riadi politika zamestnanosti sú zákon č. 341/2011 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov ako kľúčová právna norma pracovného práva, ktorá upravuje pracovnoprávne vzťahy medzi zamestnávateľom a zamestnancom. Súčasťou politiky zamestnanosti býva aj pasívna politika zamestnanosti – poistenie v nezamestnanosti, pomoc v hmotnej núdzi. Poistenie v nezamestnanosti je upravené v zákone č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov. Pomoc v hmotnej núdzi je upravená v zákone č. 599/2003 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Tento zákon vymedzuje pojem hmotná núdza, okruh oprávnených osôb a možnosti pomoci v hmotnej núdzi. Politika zamestnanosti sa zaoberá aj riešením legálnej a nelegálnej práce. Legislatívnu úpravu tejto problematiky rieši zákon č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Tento zákon rieši aj výkon kontroly a postih za porušenie zákazu nelegálnej práce. K ďalším právnym normám politiky zamestnanosti patrí zákon č. 453/2003 Z. z. o orgánoch štátnej správy v oblasti sociálnych vecí, rodiny a služieb zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov, zákon č. 125/2006 Z. z. o inšpekcii práce a o zmene a doplnení zákona č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov, zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok), zákon č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní a ďalšie právne normy (Stachoň a Weihe 2016).

Politika zamestnanosti je súčasťou hospodárskej politiky. Jej úlohou je zabezpečovať rovnováhu na trhu práce, čo sa realizuje prostredníctvom nástrojov hospodárskej politiky. Pod rovnováhou trhu práce sa rozumie rovnováha medzi ponukou a dopytom po práci. Programy zamestnanosti realizujú opatrenia vo výrobnjej, organizačnej a sociálnej oblasti. Ich cieľom je riešiť sociálne problémy v makro aj v mikroekonomike. Za tvorbu politiky trhu práce zodpovedá Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny. Jeho úlohou je, aby hospodársky rast vytváral podmienky aj pre občanov prichádzajúcich na trh práce v dôsledku demografického vývoja a pre znižovanie nezamestnanosti usmerňuje zamestnávanie cudzincov na Slovensku a

občanov Slovenskej republiky v zahraničí na základe medzinárodných zmlúv (Vondráková a Selická 2016).

Slovenská republika uplatňuje politiku zamestnanosti pri riešení dlhodobej nezamestnanosti prostredníctvom národných projektov, ktoré sú zamerané na zníženie nezamestnanosti, zvýšenie zamestnanosti a zamestnatelnosti dlhodobo nezamestnaných občanov. Aby sme sa bližšie oboznámili s problematikou nezamestnanosti a jej riešením prostredníctvom Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny, Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny a úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, navštívili sme niekoľko úradov a získali sme materiály pre diplomovú prácu.

Po osobných konzultáciách s pracovníkmi úradov práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej len „ÚPSVaR“) v Trnave, Hlohovci a Piešťanoch o tom, ako pôsobia pracovníci ÚPSVaR v procese dlhodobej nezamestnanosti na uchádzačov o zamestnanie evidovaných v ich zoznamoch ako uchádzači o zamestnanie, sme dospeli k názoru, že ÚPSVaR poskytujú dlhodobo nezamestnaným možnosti zamestnať sa v národných štátnych sociálnych projektoch. Uvádzame niektoré z najnovších projektov (roky 2017-2018) navrhovaných štátom pre dlhodobo nezamestnaných. Tieto národné projekty sú zverejnené aj na portáli Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny Bratislava (ďalej len „ústredie“). Národné projekty sa realizujú podľa zákona o službách zamestnanosti.

1) Národný projekt „Reštart“ – Príležitosť pre dlhodobo nezamestnaných vrátiť sa na trh práce

Národný projekt sa realizuje prostredníctvom úradov práce, sociálnych vecí a rodiny v rámci Slovenskej republiky bez Bratislavského samosprávneho kraja. Realizuje sa ako aktívne opatrenie na trhu práce. Národné projekty schvaľuje Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo“) a realizuje ho ústredie alebo úrady. Tieto projekty sú financované zo zdrojov Európskeho sociálneho fondu (ďalej len „ESF“) a spolufinancované zo štátneho rozpočtu alebo z iných zdrojov. Projekt je realizovaný prostredníctvom dvoch opatrení.

Cieľom národného projektu je prispieť k zvýšeniu zamestnanosti dlhodobo nezamestnaných osôb, k zníženiu dlhodobej nezamestnanosti a k podpore rozvoja miestnej a regionálnej zamestnanosti.

Opatrenie č. 1 bolo zverejnené na portáli ústredia 3. októbra 2017

Opatrenie č. 1 Podpora aktívnych dlhodobo nezamestnaných občanov

- finančný príspevok je poskytovaný pre aktívne dlhodobo nezamestnaných občanov, vedených v evidencii ÚPSVaR viac ako 24 mesiacov,
- finančný príspevok je poskytovaný zamestnávateľom, ktorí vytvoria pracovné miesta pre dlhodobo nezamestnaných občanov, a to na úhradu povinných odvodov do poisťovní,
- nezamestnaný občan je povinný ÚPSVaR preukázať nástup do zamestnania,
- finančný príspevok bude poskytovaný mesačne, počas 12 mesiacov.

Opatrenie č. 2 bolo zverejnené na portáli ústredia 1. januára 2018

Opatrenie č. 2 Zapracovanie u zamestnávateľa za účelom získania a obnovy pracovných návykov

Toto opatrenie sa týka:

- neaktívnych osôb k zamestnaniu vrátane dlhodobo nezamestnaných,
- osôb, ktoré sú vzdialené od trhu práce,
- miestnych iniciatív v oblasti zamestnávania,
- podpory mobility pracovnej sily,
- poskytovania finančného príspevku dlhodobo nezamestnaným občanom, ktorí vykonávajú zapracovanie u zamestnávateľa s cieľom získať a prehĺbiť praktické skúsenosti pre potreby trhu práce,
- poskytovania finančného príspevku zamestnávateľom, ktorí zabezpečia zapracovanie dlhodobo nezamestnaných na trh práce,
- dlhodobo nezamestnaných, evidovaných na ÚPSVaR viac ako 24 mesiacov.

2) Národný projekt „Umiestňovanie dlhodobo nezamestnaných uchádzačov o zamestnanie na trhu práce s využitím neštátnych služieb zamestnanosti“

Národný projekt bol zverejnený na portáli ústredia 14. marca 2018.

Projekt sa realizuje vďaka podpore Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje. Realizácia projektu začala nadobudnutím účinnosti Zmluvy o poskytnutí nenávratného finančného príspevku uzatvorenej medzi ministerstvom a ústredím. Projekt sa bude realizovať prostredníctvom ÚPSVaR bez Bratislavského samosprávneho kraja ako aktívne opatrenie na trhu práce. Tento projekt bude financovaný zo zdrojov Európskej únie a štátneho rozpočtu Slovenskej republiky.

Hlavným cieľom projektu je zlepšenie postavenia dlhodobo nezamestnaných na trhu práce, zvýšenie ich zamestnanosti a obnova ich pracovných návykov prostredníctvom agentúr dočasného zamestnávania (ďalej len "ADZ"). ADZ vyšpecifikuje počet a profesijné požiadavky na dlhodobo nezamestnaných, ktorých má v pláne prijať do pracovného pomeru. ÚPSVaR uskutočnia predvýber z cieľovej skupiny dlhodobo nezamestnaných a formou odporúčaní ich budú posilať na kontakt s ADZ.

Finančné príspevky poskytnuté na umiestnenie dlhodobo nezamestnaných:

- *paušálny príspevok poskytnutý ADZ* podľa zákona o službách zamestnanosti za umiestnenie dlhodobo nezamestnaného na trhu práce, príspevok je určený na refundáciu časti nevyhnutých výdavkov spojených s umiestnením dlhodobo nezamestnaného na trhu práce, maximálna dĺžka poskytovania príspevku ADS na jedného dlhodobo nezamestnaného je 9 mesiacov,
- *finančný príspevok zamestnávateľovi* – poskytuje ten ÚPSVaR, z evidencie ktorého je dlhodobo nezamestnaný prijatý do pracovného pomeru ADZ.

2) Národný projekt „Cesta na trh práce“

Projekt sa realizuje v najmenej rozvinutých okresoch Slovenskej republiky – kraje: Banskobystrický – okresy Lučenec, Rimavská Sobota, Poltár, Revúca, Veľký Krtíš
Prešovský – okresy Kežmarok, Sabinov, Svidník, Vranov n/Topľou
Košický – okresy Rožňava, Sobrance, Trebišov

Projekt má 5 aktivít:

Aktivita č. 1 „Podpora vytvárania pracovných miest pre UoZ“ (UoZ – uchádzač o zamestnanie)

– zverejnená na portáli ústredia 2. januára 2018.

- zamestnávatelia z oprávnenej cieľovej skupiny môžu predkladať žiadosti na podporu vytvárania pracovných miest pre UoZ a ZUoZ (znevýhodnený uchádzač o zamestnanie),
- UoZ a ZUoZ musia byť evidovaní v okrese oprávneného územia,
- poskytovanie finančného príspevku zamestnávateľovi, ktorý prijme do pracovného pomeru UoZ, najmä ZUoZ z oprávnenej cieľovej skupiny na dobu minimálne 20 mesiacov,
- príspevok sa poskytuje zamestnávateľovi mesačne najviac počas prvých 15 mesiacov,
- po uplynutí podpornej doby (15 mesiacov) bude zamestnávateľ povinný podporované miesto udržať po dobu minimálne 5 mesiacov bez finančného príspevku.

Aktivita č. 2 „Podpora vytvárania pracovných miest pre znevýhodnených UoZ v sociálnych podnikoch pracovnej integrácie“

– zverejnená na portáli ústredia 2. januára 2018.

- poskytovanie finančného príspevku sociálnemu podniku pracovnej integrácie, ktorý prijme do pracovného pomeru ZUoZ z oprávnenej cieľovej skupiny na dobu minimálne 24 mesiacov,
- povinná doba trvania pracovného miesta je najmenej 24 mesiacov,
- finančné prostriedky sa poskytujú zamestnávateľovi mesačne 24 mesiacov,
- po uplynutí podpornej doby nie je zamestnávateľ povinný podporené pracovné miesto udržať.

Aktivita č. 3 „Podpora vytvárania pracovných miest u verejných zamestnávateľov“

– zverejnená na portáli ústredia 2. januára 2018.

- oprávnenou skupinou sú UoZ a ZUoZ evidovaní v rámci oprávneného územia,
- poskytovanie finančného príspevku vo vymedzených oblastiach verejného zamestnávania,
- finančný príspevok sa poskytne užívateľovi – verejnému zamestnávateľovi, ktorý na vytvorené pracovné miesto prijme do pracovného pomeru UoZ a ZUoZ z oprávnenej cieľovej skupiny,
- finančný príspevok sa poskytne najmenej počas 3 mesiacov a najviac počas 12 mesiacov v závislosti od dohodnutej doby trvania pracovného pomeru,
- po uplynutí podpornej doby nie je zamestnávateľ povinný podporované miesto udržať.

Vymedzené oblasti zamestnávania:

- tvorba, ochrana, udržiavanie a zlepšovanie životného prostredia,
- ochrana pred prírodnými a ekologickými katastrofami a odstraňovanie následkov prírodných a ekologických katastrof,
- aktivity sociálneho typu (pomoc starším, chorým, občanom v domovoch dôchodcov, kluboch dôchodcov, sociálnych zariadeniach zriadených obcou, VÚC alebo iným oprávneným subjektom),
- starostlivosť o odkázané osoby vrátane detí,
- starostlivosť o domácnosť,

- podpora ochrany a zachovania kultúrneho dedičstva, historických pamiatok,
- rozvoj a ochrana duchovných a kultúrnych hodnôt,
- doplnkové vzdelávanie detí a mládeže,
- rozvoj športových aktivít,
- kultúrne alebo zbierkové charitatívne akcie,
- podpora ochrany verejného poriadku, občianske hliadky,
- oblasť komunitnej práce.

Aktivita č. 4 „Zamestnám sa sám aj v poľnohospodárskej prvovýrobe“

– zverejnená na portáli ústredia 13. októbra 2017.

- oprávnená cieľová skupina UoZ a ZUoZ evidovaní v rámci oprávneného územia,
- poskytovanie finančného príspevku na samozamestnanie UoZ a ZUoZ, ktorí budú ako SZČO (samostatne zárobkovo činná osoba) prevádzkovať SZČ (samostatná zárobková činnosť) v rôznych odvetviach,
- pracovné miesto na samozamestnanie môže UoZ a ZUoZ vytvoriť aj v odvetví poľnohospodárskej prvovýroby,
- pre účely tejto aktivity sa vypúšťajú samostatne hospodáriaci roľníci, ktorí by svoju činnosť vykonávali na vodných plochách,
- za vytvorenie pracovného miesta sa považuje začatie vykonávania SZČ a jej nepretržité vykonávanie najmenej dva roky.

Aktivita č. 5 „Poskytovanie finančného príspevku na dochádzanie za prácou“

– zverejnená na portáli ústredia 15. marca 2017.

- oprávnenou cieľovou skupinou sú zamestnanci, ktorí boli UoZ alebo ZUoZ, evidovaní v rámci oprávneného územia,
- finančný príspevok sa poskytuje žiadateľovi, ktorý bol UoZ alebo ZUoZ a ktorý bol vyradený z evidencie z dôvodu uzatvorenia pracovného pomeru, na úhradu časti cestovných výdavkov na dochádzanie za prácou,
- finančný príspevok sa poskytuje mesačne v závislosti od vzdialenosti miesta výkonu zamestnania od miesta trvalého, alebo prechodného pobytu žiadateľa podľa vzdialenostné pásma,

- finančný príspevok sa kráti o pomernú časť za každý deň neprítomnosti v práci na základe potvrdenia zamestnávateľa o trvaní pracovného pomeru žiadateľa,
- ak žiadateľ odpracuje všetky pracovné dni v kalendárnom mesiaci, finančný príspevok sa poskytne v maximálnej výške príslušného vzdialenostného pásma,
- finančný príspevok sa poskytuje aj žiadateľovi, ktorý dochádza z miesta trvalého pobytu alebo z miesta prechodného pobytu do miesta výkonu zamestnania uvedeného v pracovnej zmluve v rámci jednej obce,
- finančný príspevok sa poskytuje najviac po dobu 12 po sebe nasledujúcich mesiacoch,
- ak žiadateľ po
- ak žiadateľ počas obdobia poberania finančného príspevku skončí pracovný pomer a následne zmení zamestnávateľa, finančný príspevok sa po zmene zamestnávateľa poskytuje ďalej, teda do ukončenia schváleného obdobia poskytovania finančného príspevku.

Všetky národné projekty sa uskutočňujú v rámci sociálnej politiky a politiky zamestnanosti za účelom zníženia nezamestnanosti a dlhodobej nezamestnanosti, zvýšenia kvality života dlhodobo nezamestnaných a zníženia chudoby. Projekty sú realizované vďaka podpore Európskeho sociálneho fondu v rámci „Operačného programu Ľudské zdroje“.

Sociálna politika

„Sociálna spravodlivosť je relatívny pojem. Na riešenie konkrétnej sociálnej situácie je potrebné prihliadať k rôznym hľadiskám a okolnostiam“ (Duková, Duka a Kohoutová 2013, s. 25).

Vo vyspelých krajinách sa sociálna spravodlivosť označuje pojmom „model pevného dna a otvoreného stropu“. Znamená to, že každý občan je zodpovedný za svoju sociálnu situáciu a môže si ju zlepšiť s pomocou vlastných síl a zdrojov, ak to nejde, prichádza na pomoc štát, ktorý ho nenechá „prepadnúť“ ku dnu v zmysle spoločenskom (Potůček In Duková, Duka a Kohoutová 2013).

Sociálna politika je vedeckou disciplínou a ako taká sa zaoberá skúmaním praktických aktivít sociálnej politiky v spoločnosti, analyzuje procesy tvorby a realizácie iných politík v štáte. Zaoberá sa nerovnosťami a ich rozdelením v spoločnosti. Súčasne sa venuje politickým procesom, inštitúciám a činnostiam, ktoré tieto nerovnosti ovplyvňujú (Duková, Duka a Kohoutová 2013).

Hetteš (2013a) charakterizuje reálne základné slovenské problémy v súčasnosti:

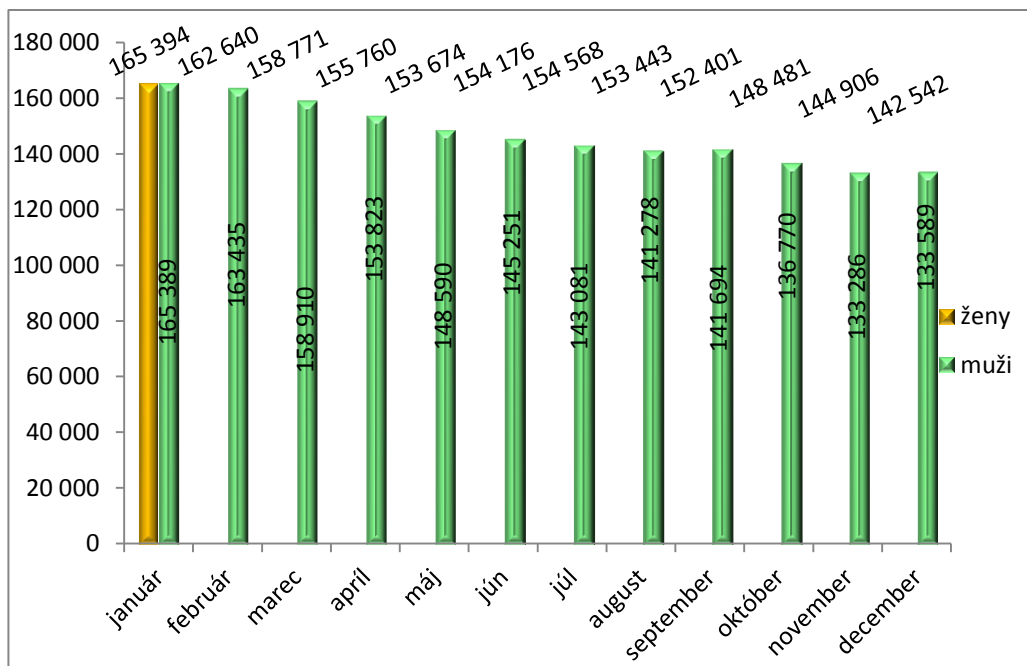
- Slovensko ako štát zaniká – europeizácia (zavádzanie a prijímanie európskej kultúry),
- zaniká národ – plodnosť je v súčasnosti nižšia ako počas 2. svetovej vojny,
- nedostatok práce – 13,9 % nezamestnaných, z toho dlhodobo nezamestnaní 9,2 % - najvyššia miera dlhodobej nezamestnanosti v Európskej únii,
- najvyššia opustenosť seniorov (nad 65 rokov veku) v rámci Európskej únie,
- vysoká nespokojnosť so životom (výsledky prieskumu OECD) – Slovensko sa ocitlo na 129. mieste zo 178 štátov zúčastnených na prieskume,
- vysoký trvalý rast HDP bez nárastu životného štandardu – HDP na obyvateľa 73 % v porovnaní so mzdou 30 %, čo znamená priemerne 8,- eur oproti 23,- eurám v Európskej únii,
- nie je žiadna regionálna solidarita ani občianska solidarita – nárast rozdielu medzi chudobnými a bohatými občanmi aj počas svetovej hospodárskej krízy.

Podľa Tomeša (In Hetteš 2013a) sa pod sociálnou politikou rozumie sústavné a cieľavedomé úsilie sociálnych subjektov o udržanie alebo zmenu fungovania sociálneho systému.

Medzi nástroje aktívnej sociálnej politiky patrí zvyšovanie životnej úrovne obyvateľstva, zvyšovanie zamestnanosti a s tým súvisiace zvyšovanie miezd, zvyšovanie sociálnych a ekonomických práv všetkých občanov, tvorba legislatívy, stratégií, vytváranie aktívnych nástrojov politiky trhu práce, sociálne partnerstvá, rešpektovanie ľudských práv. Aktívna sociálna politika predchádza vzniku sociálnych a sociálnopatologických problémov v spoločnosti.

Pasívna sociálna politika je už riešenie vzniknutých sociálnych problémov prostredníctvom sociálnych a štátnych dávok, poskytovaním sociálnych služieb občanom v sociálnej alebo hmotnej núdzi a marginalizovaným skupinám. Pasívna sociálna politika vydáva reštrikcie, ignoruje sociálnych partnerov, nerieši aktívnym spôsobom sociálne problémy alebo neposkytne sociálnu pomoc osobám v núdzi (Hetteš 2013a).

Na nasledujúcom grafe 1 uvádzame počet UoZ evidovaných na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny na Slovensku podľa mesiacov v roku 2016 a podľa pohlaví.

Graf 1 Vývoj počtu UoZ podľa pohlavia v roku 2016

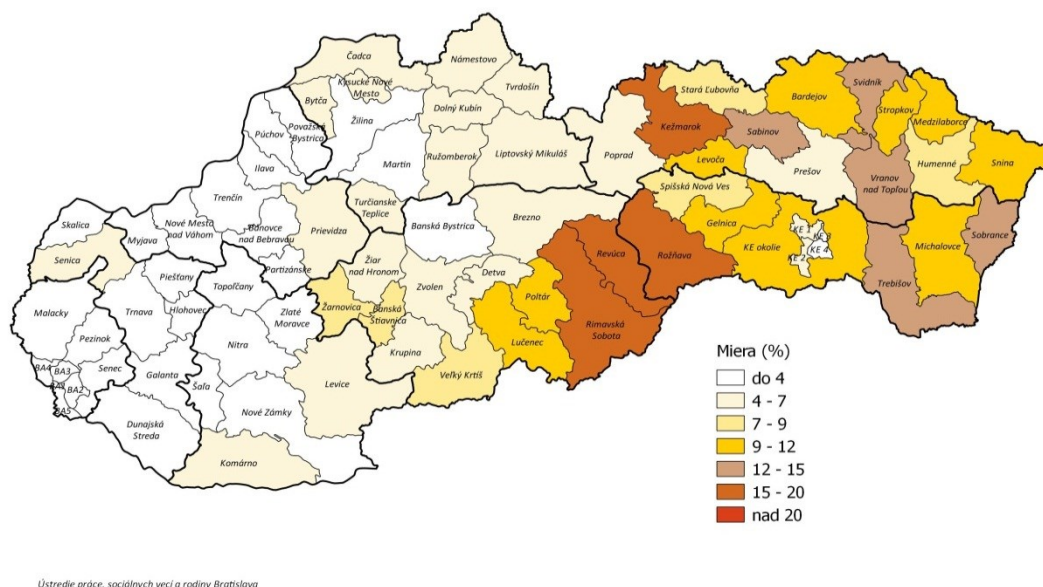
Zdroj: Autor podľa štatistiky Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny 2017

Poznámka: UoZ – uchádzač o zamestnanie

Ako môžeme vidieť z grafu 1 počet UoZ evidovaných na ÚPSVaR bol v mesiacoch január – apríl 2016 približne rovnaký. Od mája až do decembra 2016 bol počet UoZ ženského pohlavia vyšší ako u mužov.

Ako vyplýva z obrázka 2 najvyššiu mieru nezamestnanosti, a to od 15 až nad 20 % majú okresy Kežmarok, Rožňava, Revúca, Rimavská Sobota. Najnižšiu mieru nezamestnanosti do 4 % majú takmer všetky okresy Bratislavského, Trenčianskeho, Trnavského a Nitrianskeho kraja, mestá Bratislava, Žilina, Martin a Banská Bystrica.

Miera evidovanej nezamestnanosti v okresoch SR k 28.02.2018

Obrázok 2 Miera evidovanej nezamestnanosti v SR k 28. 02. 2018

Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny 2018

Košta a kol. (2014) uvádzajú, že dlhodobá nezamestnanosť je v Slovenskej republike (ďalej len „SR“) značne regionálne diferencovaná. Bezproblémové je západné Slovensko, vysokú mieru nezamestnanosti už tradične dosahujú južné okresy stredného Slovenska a časť východného Slovenska. Dlhší čas bez zamestnania zostávajú osoby s nižším vzdelaním alebo bez vzdelania. V posledných rokoch sa pracovné miesta určené pre osoby s nižším vzdelaním obsadzujú osobami s vyšším vzdelaním. Napriek tomu, že na Slovensku sa nezamestnanosť stáva nedobrovoľným sociálnym javom, vyskytujú sa prípady, že sa nezamestnaným neoplatí pracovať. Nevhodné nastavenie sociálnej politiky a sociálneho systému umožňuje nezamestnaným poberať sociálne dávky v takej výške, ktorá prevyšuje výšku mzdy získanej na trhu práce.

V nasledujúcej tabuľke 1 uvádzame počet poberateľov dávky v hmotnej núdzi k februáru 2018 ako ich uverejnilo Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny.

Tabuľka 1 Dávka v hmotnej núdzi – počet poberateľov – február 2018

Kraj	DvHN – UoZ	z toho ženy	Mesto kraja	Najvyšší počet poberateľov DvHN
------	------------	-------------	-------------	---------------------------------

				– UoZ
Bratislavský	351	176	Malacky	95
Trnavský	851	419	Dunajská Streda	294
Trenčiansky	1 642	676	Prievidza	497
Nitriansky	2 811	1 437	Levice	1 018
Žilinský	2 981	1 213	Liptovský Mikuláš	553
Banskobystrický	11 901	6 648	Rimavská Sobota	3 948
Prešovský	12 817	6 615	Prešov	1 949
Košický	14 882	7 893	Trebišov	3 350

Zdroj: Autor podľa štatistiky Ústredia práce sociálnych vecí a rodiny 2018

Poznámka:

DvHN – Dávka v hmotnej núdzi

UoZ – uchádzač o zamestnanie evidovaný na ÚPSVaR

Najviac poberateľov dávky v hmotnej núdzi, ktorí sú evidovaní na ÚPSVaR ako uchádzači o zamestnanie, je v Košickom kraji v meste Trebišov, za nimi nasleduje Prešovský kraj s mestom Prešov a Banskobystrický kraj s mestom Rimavská Sobota. Najmenej poberateľov dávky v hmotnej núdzi je v Bratislavskom kraji v meste Bratislava.

Sociálna politika štátu sa, podľa nášho názoru, odvíja od schopnosti vlády zvládnuť sociálne problémy, ktoré sa vyskytli v našej spoločnosti po nežnej revolúcii v roku 1989. Stáva sa, že aj dobre mienený nástroj sociálnej politiky býva zneužívaný a minie svoj cieľ – odstrániť napríklad chudobu a dlhodobú nezamestnanosť, pomôcť marginalizovaným skupinám – na Slovensku sú to predovšetkým Rómovia – zvýšiť životnú úroveň alebo pomôcť bezdomovcom na ulici začať žiť plnohodnotný život. Sociálna politika sa uskutočňuje prostredníctvom sociálnej práce a sociálnych služieb, avšak s jednou podmienkou – riešenie sociálnych problémov jednotlivcov, rodín alebo komunit môže nastať len pri vzájomnej spolupráci oboch strán. Nikoho nemožno nútiť, aby zmenil svoj zaužívaný spôsob života – napríklad, aby odišiel z ulice alebo z komunity. V každom demokratickom štáte musí byť rešpektovaná sloboda ľudských práv, ku ktorým patrí aj sloboda rozhodovania.

2.2 Inkluzívny rast a aktívne opatrenia v eurozóne

„Inkluzívny rast má zamestnaním nezamestnaných dosiahnuť dodatočnú produkciu, ktorá zvýši hrubý domáci produkt, a ten zvýši dopyt po práci, zvýši príjmy domácností a zníži chudobu“ (Páleník a kol. 2015, s. 11).

Nezamestnanosť a chudoba sú pojmy, ktoré sú vzájomne prepojené, ak ide predovšetkým o dlhodobú nezamestnanosť. Páleník a kol. (2015, s. 11) sa pri definícii inkluzívneho rastu odvolávajú na teorému (určitá logická poučka vychádzajúca z logicky dokázateľných skutočností) Sayovej, ktorú je možné vyjadriť takto: *„vždy existuje taká cenová úroveň, ktorá vyrovnáva agregovaný dopyt po statkoch s agregovanou ponukou statkov“*. Páleník a kol. ďalej vysvetľujú, že podľa Sayovej teórie je možné prostredníctvom vhodných nástrojov hospodárskej politiky dosiahnuť udržateľný nárast zamestnanosti a HDP. Takýto postup by mohol jednoducho, až geniálne, riešiť aktuálne problémy dlhodobej nezamestnanosti a sociálneho vylúčenia veľkej časti slovenskej spoločnosti. Vychádzalo by sa z predpokladu, že štátnymi výdavkami na aktívnu politiku trhu práce by stúpila zamestnanosť, príjmy bývalých nezamestnaných (súčasných zamestnaných) by zvýšili domáci dopyt, ktorý by uspokojili svojou produkciou. Následne by sa znížili výdavky štátneho rozpočtu na nezamestnaných, a tým by sa dosiahol udržateľný inkluzívny rast. Kritici Sayovej vyčítali, že jej teoréma je nerealistická až naivná, pretože realita by bola taká, že pôvodní nezamestnaní by vytlačili existujúcich zamestnaných medzi nezamestnaných a z tohto dôvodu by nevznikla dodatočná udržateľná zamestnanosť a rast, preto by neklesli štátne výdavky na nezamestnanosť, čím by sa potvrdila neplatnosť Sayovej teórie.

MOP uvádza, že počet nezamestnaných vo svete sa v dôsledku krízy podľa odhadov zvýšil zo 182 miliónov nezamestnaných na viac ako 205 miliónov v roku 2009 a neklesol ani v roku 2010. Pracovná sila vyspelých ekonomík sveta vrátane Európskej únie tvorí len 15 % z celkovej pracovnej sily, tento región zodpovedal za 55 % úbytku pracovných miest v roku 2009. Miera nezamestnanosti stúpila v roku 2009 v priemere na 6,3 %. Pritom najvyšší nárast miery nezamestnanosti zaznamenali vyspelé ekonomiky, a to až na 8,4 % a zároveň najvyššiu mieru nezamestnanosti mal región SVE (krajiny strednej a východnej Európy), a to až 10,4 % (Mothana a kol. 2011).

Roy Trotman, podpredseda 8. európskeho regionálneho zasadnutia Medzinárodnej organizácie práce (ďalej len „MOP“) zdôraznil, že inkluzívny rast, sociálny rozvoj a politické rozhodnutia musia byť v súlade. K rokovaniam vlády o riešení hospodárskej krízy musia byť prizvaní zamestnávateľia a zamestnanci a dôležitú úlohu v tomto procese zohráva MOP. Renate Hornung-Draus, viceprezidentka Medzinárodnej organizácie zamestnávateľov pre Európu, zdôraznila, že *„všetky krajiny sa musia vyvarovať protekcionizmu, aby ich opatrenia na riešenie dôsledkov krízy nenarúšali konkurencieschopnosť. Je potrebné hľadať a vyvíjať správne regulačné systémy trhu, obnoviť dôveru v systémy regulácie, aby podniky mohli pokračovať vo svojej činnosti“* (Hamráčková 2013, s. 83). Vyzvala vlády na prijatie opatrení

na podporu udržania pracovných miest. Uviedla, že je potrebné mať správny systém sociálneho partnerstva a členské štáty EÚ musia prijať opatrenia na jeho uplatňovanie.

Podľa Koštu a kol. (2014) Stratégia Európa 2020 vytýčila také ciele, z ktorých budú mať prospech všetci občania. Poukazuje predovšetkým na inkluzívny rast, ktorý predstavuje taký hospodársky rast v spoločnosti, na ktorom sa pričinia všetci. Ide o rast zamestnanosti, ktorého cieľom je vytvorenie mnohých nových, kvalitných a dlhodobo udržateľných pracovných miest. Jedným zo spôsobov ako dosiahnuť inkluzívny rast trhového hospodárstva v štáte, je sociálna ekonomika a sociálne aspekty verejného obstarávania. Situácia vysokej dlhodobej nezamestnanosti na Slovensku a jej výrazné regionálne rozdiely, znemožňuje kopírovanie existujúcich úspešných projektov v zahraničí. Z tohto dôvodu Stratégia Európa 2020 poskytuje členským štátom Európskej únie zabezpečiť inkluzívny rast s prihliadnutím na špecifiká a odlišné okolnosti poskytovania služieb zamestnanosti v tej-ktorej krajine.

Hospodárska kríza nazývaná aj ekonomická či finančná kríza, výrazne znížila schopnosť európskych podnikov a vlád financovať investičné a inovačné projekty. Na splnenie cieľov Stratégie Európa 2020 je nevyhnutné vytvoriť regulačné prostredie, ktoré zaistí účinnosť a zároveň aj bezpečnosť finančných trhov. *„Európa musí urobiť všetko, čo je v jej silách, aby naplno využila svoje finančné prostriedky, využila nové spôsoby kombinácie súkromných a verejných financií a vo vytváraní inovatívnych nástrojov na financovanie potrebných investícií, vrátane verejno-súkromných partnerstiev“* (EK 2010, s. 23).

Správa ekonomických záležitostí eurozóny pred krízou nebola dostatočne silná a nedokázala ochrániť jednotnú európsku menu a zabrániť kríze. Práve naopak, kríza odkryla jej slabé stránky a nedostatky. Európska únia pristúpila nielen k vytvoreniu rámca krízového riadenia v podobe Európskeho nástroja finančnej stability (ďalej len „EFSF“), Európskeho finančného stabilizačného mechanizmu (ďalej len „EFSM“), ktorý spravuje Európska komisia (ďalej len „EK“) a následne Európskeho stabilizačného mechanizmu – označovaného ako trvalý euroval (ďalej len „ESM“), ale predovšetkým k viacerým reformným krokom s cieľom minimalizácie rizika opakovania krízy, či už ide o reformy mechanizmu fungovania eurozóny alebo nový systém dohľadu nad finančným trhom EÚ (Mothana a kol. 2011).

Stratégii Európa 2020 predchádzala Lisabonská stratégia prijatá v roku 2000 v Lisabone. Zámerom Lisabonskej stratégie bol vysoký rast hospodárstva a vytvorenie kvalitných pracovných miest. Hlavným cieľom Lisabonskej stratégie bolo: *„stať sa do roku 2010 najviac konkurencieschopnou a dynamickou ekonomikou vo svete založenou na poznatkoch, schopnou dosiahnuť trvalo udržateľný hospodársky rast, vytvoriť viac a lepších*

pracovných miest a udržať väčšiu sociálnu súdržnosť a udržateľné životné prostredie“ (Hamráčková 2014, s. 104).

Lisabonská stratégia bola zameraná na koordináciu štrukturálnych politík patriacich do kompetencií jednotlivých členských štátov EÚ. Piliermi Lisabonskej stratégie boli štyri prioritné oblasti – výskum, vývoj a inovácie, vzdelávanie, zamestnanosť a podnikateľské prostredie. V roku 2007 k týmto štyrom oblastiam pribudla ďalšia priorita – klimatické zmeny a energetika. V priebehu štyroch rokov 2001-2004 sa Európskej únii nepodarilo splniť vytýčené ciele rastu a zamestnanosti. Dôvodom bola recesia (hospodársky pokles) ekonomík členských štátov EÚ – nedostatočné politické kroky.

Z tohto dôvodu zasadanie Európskej rady v marci 2004 vyzvalo Európsku komisiu, aby vytvorila pracovnú skupinu, ktorá by identifikovala opatrenia na splnenie cieľov Lisabonskej stratégie. Už v novembri 2004 bola pracovnou skupinou spísaná tzv. Správa Wima Koka, ktorá podala pesimistický obraz výsledkov za prvé štyri roky. Dôvodom neplnenia cieľov Lisabonskej stratégie bola nadmerná agenda, slabá koordinácia a navzájom odporujúce priority. Hlavnú vinu však kládla nedostatku politickej vôle v členských štátoch EÚ. V dôsledku neuspokojivého vývoja pri plnení, resp. neplnení cieľov Lisabonskej zmluvy bola Európskou komisiou v marci 2005 schválená reforma Lisabonskej zmluvy pod názvom *Stratégia pre rast a zamestnanosť* (MF SR 2018).

Komisia európskych spoločenstiev (ďalej len „KES“) predstavila v Bruseli vo februári 2005 program ďalšieho obnovenia Lisabonskej stratégie pod názvom *Oznámenie jarnej Európskej rade – Spoločne pracujeme na hospodárskom raste a zamestnanosti – Nový začiatok lisabonskej stratégie* (ďalej len „Oznámenie“), z ktorého citujeme: *„Predstavte si, čím by mohla byť Európa. Skúste sa zamyslieť nad samotnou silou rozšírenej Únie. Zamyslite sa nad jej nevyužitým potenciálom prosperity, možností a spravodlivosti pre všetkých občanov. Európa môže byť svetu vzorom hospodárskeho, sociálneho a environmentálneho pokroku“* (KES 2005, s. 3).

V duchu tohto realistického optimizmu pripravila nová Európska komisia politické odporúčania pre priebežné hodnotenie Lisabonskej stratégie – ambiciózneho reformného programu, ktorý sa začal na Európskej rade v marci 2000. Komisia sa snažila predkladať návrhy strategických EÚ cieľov s odôvodnením: *„obnovený rast je pre prosperitu nevyhnutný, je schopný priniesť plnú zamestnanosť a je základom spoločenskej spravodlivosti a príležitostí pre všetkých. Tiež je nevyhnutný pre pozíciu Európy vo svete a jej schopnosť mobilizovať zdroje, ktoré jej pomáhajú riešiť mnohé globálne problémy“* (KES 2005, s. 4).

Komisia ďalej v Oznámení zdôrazňuje, že Európa potrebuje dynamické hospodárstvo, aby mohla dosiahnuť významné spoločenské a environmentálne ciele. Z tohto dôvodu sa Lisabonská zmluva zameriava predovšetkým na zamestnanosť a hospodársky rast. S týmto cieľom musia členské štáty EÚ zabezpečiť, aby:

- sa Európa stala miestom prítiažlivým pre investície a prácu,
- sa vedomosti a inovácie stali tlúčim srdcom európskeho hospodárskeho rastu,
- každý členský štát EÚ prispôbením politik umožnil podnikom vytvárať viac kvalitnejších pracovných miest (KES 2005).

Stotožňujeme s navrhovanými cieľmi KES – zamerať sa na zamestnanosť a hospodársky rast. Každá krajina sa môže rozvíjať a zabezpečiť vyššiu životnú úroveň svojim občanom len vtedy, ak bude vybudovaný kvalitný hospodársky rast – inkluzívny rast. Ten sa dá zabezpečiť jedinou cestou – zamestnanosťou a odbúraním nezamestnanosti. Zamestnanosť podporí ekonomickú stabilitu štátu, vzrastie dopyt po službách a tovare, hospodárstvo sa bude rozvíjať v prospech oboch skupín obyvateľstva – predávajúcich aj kupujúcich. Produktívna pracovná sila obyvateľstva bude využitá v prospech všetkých občanov, štátny rozpočet sa stane silnou finančnou oporou hospodárstva aj sociálnej politiky štátu, ktorá by mohla slúžiť tým, ktorí to skutočne potrebujú – zdravotne ťažko postihnutí občania, osamelé matky s viacerými maloletými deťmi, domovy sociálnych služieb nielen štátne, ale aj súkromné, ktoré sú tiež súčasťou našej a každej demokratickej krajiny.

Všetky tieto ciele majú slúžiť k trvalo udržateľnému rozvoju členských štátov EÚ. Dosiahnuť splnenie týchto cieľov môžu však len štáty s čestnými, vzdelanými a inteligentnými politikmi, ktorých morálne hodnoty sú na prvom mieste v rebríčku hodnôt ich života a životného postoja k sebe samým, k občanom krajiny, ktorej sa stali ústavnými činiteľmi a k svojmu okoliu bez ohľadu na príbuzenské a kamarátske vzťahy. Ak nebude vzdelanie, čestnosť, zručnosti a schopnosti každého jedinca hrať prvoradú rolu pri výbere zodpovedných osôb na riadiace funkcie, potom nebudú splnené ani tie najjednoduchšie ciele akejkolvek stratégie schválenej Európskou komisiou.

V nasledujúcej podkapitole poukážeme na problémy s dlhodobo nezamestnanými na Slovensku a zhodnotíme inkluzívny rast Slovenska podľa názorov odborníkov venujúcich sa tejto problematike mnoho rokov. Medzi významných odborníkov, ktorí sa venujú politike zamestnanosti, inkluzívnemu rastu, sociálnej politike, hospodárskemu vývoju sú: Ján Košta, Karol Morvaj, Iveta Radičová, Michal Páleník, Viliam Páleník, Denisa Selická, Mothana a ďalší so svojimi autorskými kolektívami.

2.3 Dlhodobo nezamestnaní a inkluzívny rast na Slovensku

Dlhodobo nezamestnaní sú skupinou ľudí, ktorým dlhodobá nezamestnanosť neprekáža, skôr vyhovuje, v dôsledku voľného času pre seba a pre blízkych či známych, aj napriek tomu, že možnosti využitia voľného času sú len v rozmedzí dostupných finančných prostriedkov, sú teda obmedzené kvôli finančnému rozpočtu rodiny. Sú tu však aj dlhodobo nezamestnaní, ktorí voľný čas využívajú na hľadanie si zamestnania aj keď neúspešne. Tieto osoby sa často dostávajú do stavu depresí, frustrácie zo straty zamestnania, z nízkeho príjmu z dávok a zo zníženej kvality života (Selická 2015).

Európska komisia preto považuje sa dodatočný faktor rastu zamestnanosti aj niektoré legislatívne opatrenia týkajúcej sa nárastu minimálnej mzdy v členských štátoch EÚ. EK uvažuje o väčšej ochote niektorých skupín nezamestnaných zamestnať sa kvôli nárastu minimálnej mzdy.

Minimálna mzda na Slovensku pre rok 2016 bola 405 eur, pre rok 2017 bola zvýšená na sumu 435 eur a pre rok 2018 je určená minimálna mzda v rozmedzí od 480 eur do 980 eur v závislosti od náročnosti povolania. Ide o najvyššie nominálne zvýšenie minimálnej mzdy od vzniku Slovenskej republiky (1993). Podľa zákona č. 663/2007 Z. z. o minimálnej mzde v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o minimálnej mzde“) suma minimálnej mzdy za každú hodinu odpracovanú zamestnancom predstavuje 1/174 zo sumy mesačnej minimálnej mzdy. Pre rok 2018 bude výška hodinovej minimálnej mzdy v 1. stupni náročnosti práce 2,759 eura.

V praxi bude táto úprava znamenať zvýšenie nákladov pre zamestnávateľov a samozrejme z toho vyplývajúce vyššie príjmy štátu pri výbere daní a odvodov z vymeriavacieho základu minimálnej mzdy, než bude zvýšenie čistého príjmu zamestnanca s minimálnou mzdou.

Motivovať nezamestnaných k zamestnaniu sa, by mala okrem minimálnej mzdy, aj novelizácia zákona o hmotnej núdzi, ktorá zaviedla súbeh poberania mzdy a dávky v hmotnej núdzi pre tých dlhodobo nezamestnaných (nezamestnaných a neaktívnych dlhšie ako rok), ktorých mzda nepresiahne dvojnásobok minimálnej mzdy, a ktorí žijú v domácnosti už predtým poberajúcej dávku v hmotnej núdzi. Cieľom legislatívnej úpravy bolo umožniť citelnejšie zvýšenie príjmov tých osôb, ktoré sa rozhodnú pracovať a nezotrvať v hmotnej núdzi, v zmysle známeho prístupu „pracovať sa oplatí“ (Morvay 2016).

Na dlhodobo nezamestnaných sa vynakladajú vysoké finančné prostriedky vo forme vyplácania dávky v hmotnej núdzi a príspevkov k dávke. „Existenciou veľkého množstva

nevyužitého ekonomicky aktívneho obyvateľstva sa naša ekonomika nachádza hlboko pod úrovňou potenciálneho produktu“ (Košta a kol. 2014, s. 122).

Regióny, v ktorých je vysoká dlhodobá nezamestnanosť sa stávajú v celkovom meradle chudobnejšími a s tým sa znižuje aj životná úroveň obyvateľstva žijúceho v týchto regiónoch. Nezamestnanosť je jednou z príčin sociálnej exklúzie (sociálne vylúčenie), podnecuje sociálne napätie, zvyšuje kriminalitu najmä mladistvých a je často motívom rasovej neznášanlivosti, na Slovensku ide predovšetkým o rómske etnikum, kde vysoká dlhodobá nezamestnanosť spôsobuje marginalizáciu (vytláčanie) rómskej komunity na okraj spoločnosti (Košta a kol. 2014).

Slovenská republika sa v druhom polroku 2016 stala predsedajúcou krajinou v Rade EÚ ako súčasť predsedníckeho tria – Holandsko – Slovensko – Malta. Stalo sa tak po dvanásťročnom členstve našej krajiny v EÚ. Základom pre program Slovenska v predsedníctve EÚ boli tieto priority:

- zamestnanosť, rast, konkurencieschopnosť,
- EÚ chrániaca všetkých občanov,
- energetická únia s pokrokovou klimatickou politikou,
- sloboda, bezpečnosť a spravodlivosť,
- EÚ ako silný globálny aktér.

Prioritou celého predsedníckeho tria bolo dobudovanie a prehĺbovanie jednotného trhu, z čoho vyplývali ďalšie priority – pokračovanie v posilňovaní bankovej únie, efektívnosť kapitálových trhov EÚ, budovanie energetickej únie a energetickej bezpečnosti, zlepšovanie prostredia pre malé a stredné podniky, podpora inkluzívneho rastu a zamestnanosti, zamedzenie zneužívaniu sociálneho systému v EÚ, zabezpečenie sociálnej ochrany pracovníkov a zachovanie ich voľného pohybu (Morvay 2016).

Dlhodobá nezamestnanosť má mnoho príčin a z toho vyplývajúcich negatívnych dôsledkov, ktoré sa dotýkajú nielen samotných jedincov, ktorí sú dlhodobo nezamestnaní, ale aj kvality života ich rodín a užšieho či širšieho okolia. Projekty, ktoré sa realizujú na zníženie dlhodobej nezamestnanosti možno nazvať aj medzitrhom práce. Uznávaný odborník v tejto oblasti Michal Páleník vysvetľuje pojem medzitrh práce ako *„trh práce, kde dostávajú šancu znevýhodnení nezamestnaní tak, aby získali dostatočné pracovné skúsenosti a zručnosti na uplatnenie na otvorenom, štandardnom trhu práce“* (Páleník 2013, s. 4).

Inštitút zamestnanosti sa venuje problematike nezamestnanosti od svojho vzniku v roku 2004. Koncepciu inkluzívneho zamestnávania predstavuje od roku 2011.

Inkluzívny trh zahŕňa vo svojom pojme aj inkluzívne zamestnávanie, čo znamená dať šancu súčasným dlhodobo nezamestnaným na získanie štandardného zamestnania. Inkluzívne zamestnávanie nemá ciele v oblasti vzdelávania alebo migrácie – tieto musia byť súčasťou aktívnej politiky trhu práce – a jeho úlohou nie je ani naprávanie problematických častí systému vyplácania sociálnych a štátnych dávok v hmotnej núdzi. Účasť

nezamestnaných na projektoch inkluzívneho zamestnávania je časovo obmedzená, ale má ich motivovať k nájdeniu si stabilného pracovného miesta. „*Kľúčovým momentom je práca účastníka inkluzívneho zamestnávania pri jeho prechode na otvorený trh práce, ktorá musí byť súčasťou aktívnej politiky trhu práce*“ (Páleník, Páleník a Oravcová 2013, s. 10).

Inkluzívny trh sa meria dvoma samostatnými prístupmi – finančnými analýzami ex ante a ex post.

Finančná analýza ex ante odhaduje budúcnosť z hľadiska súčasnosti, finančná analýza ex post skúma súčasnosť z hľadiska minulosti.

Analýza ex post nehovorí o príčinách vzniknutej chudoby v krajine a zastavení inkluzívneho rastu, preto neposkytuje dostatočné informácie pre tvorbu hospodárskej politiky a vytvorenie vhodných podmienok pre inkluzívny rast.

Analýza ex ante identifikuje hlavné súčasné, ale aj budúce prekážky inkluzívneho rastu, preto z údajov tejto analýzy možno vyvodiť zodpovedajúce závery.

Najjednoduchším spôsobom merania inkluzívneho rastu je zistiť mieru chudoby v danom štáte počas vybraného obdobia. V prvom rade je potrebné definovať pojem chudoba. Chudoba je vtedy, ak jednotlivец nemá zabezpečený určitý životný štandard, pociťuje nedostatok financií a je vlastníkom malého majetku. Chudoba je sociálnopatologickým javom, ktorý svedčí o nízkej životnej úrovni v spoločnosti. Tu je potrebné ešte rozlišovať pojmy:

- *absolútna chudoba* – existuje vtedy, ak jednotlivец si nemôže zabezpečiť základné ľudské potreby – stravu, odev, bývanie, pitnú vodu, hygienu, zdravie,
- *relatívna chudoba* – vzniká vtedy, ak jednotlivец má príjmy, ale tieto nepostačujú na životný štandard v danej krajine.

Je potrebné zistiť, či je ekonomický rast inkluzívny alebo naopak iba v prospech bohatšej časti populácie, čo môže ešte viac prehľbovať nerovnosti. Svetová banka definuje ekonomický rast za inkluzívny rast vtedy, ak je „*v súlade s rastom v prospech chudobných podľa jeho absolútnej definície*“ (Páleník a kol. 2015, s. 23).

Ekonomický rast je cestou ku zníženiu nezamestnanosti a má zákonite viesť k rastu pracovných príležitostí. EK vyzvala v roku 2013 členské štáty EÚ, aby zaradili sociálne

investície medzi svoje priority a aby modernizovali sociálny štát. Zamestnanosť znamená dôstojné životné podmienky, sociálny a hospodársky rozvoj, osobné uplatnenie. Organizácia pre hospodársku spoluprácu a sociálny rozvoj (ďalej len „OECD“) odporúča členským štátom EÚ hľadať také hospodárske politiky, ktoré vedú k prosperite zamestnanosti a sociálnym istotám, prispievajú k trvalému inkluzívnemu rastu, podporujú ekonomický a sociálny blahobyt krajín OECD (Gállová In Gállová, Berki a Szolnoky 2015).

Z tohto pohľadu bude nevyhnutné dlhodobo uplatňovať aktívne politiky, akými sú napríklad politika zamestnanosti a zvyšovania kvalifikácie, ktoré budú riešiť životné podmienky obyvateľstva, životný štandard pre všetkých obyvateľov a jedným z týchto riešení je aj inkluzívny trh. Inkluzívny trh má výrazný potenciál prispieť k rastu zamestnanosti a poklesu rizika chudoby, ale len za cenu nižšieho potenciálu hrubého domáceho produktu (ďalej len „HDP“) a celkovej spotreby domácností (Páleník a kol. 2015).

„Pokiaľ by sme považovali za cieľ hospodárskej politiky čisto inkluzívny rast, teda rast miery zamestnanosti pri znižovaní rizika chudoby, zavedenie inkluzívneho trhu sa javí ako efektívne riešenie. Výrazne pozitívna situácia by nastala v prípade možnosti financovať inkluzívny (vzdelanostný) trh z externých zdrojov, napríklad prostredníctvom využitia kohéznych fondov EÚ“ (Páleník a kol. 2015, s. 187).

Tým, že sme sa stali členským štátom EÚ, sme povinní rešpektovať a prijímať do vnútroštátnych zákonov všetky opatrenia, stratégie a smernice, ktoré únia vydáva za účelom udržania trvalého ekonomického a sociálneho života s cieľom trvalo udržať vysokú životnú úroveň v každom členskom štáte EÚ. V tomto úsilí má nezastupiteľnú úlohu, okrem iných, aj sociálna práca ako pomáhajúca profesia.

V nasledujúcej kapitole popíšeme, akými kompetenciami disponuje sociálna práca pri dlhodobej nezamestnanosti a charakterizujeme metódy sociálnej práce pri poskytovaní pomoci dlhodobo nezamestnaným. Sociálne poradenstvo ako jedna z metód sociálnej práce je sprístupňovaním zdrojov, poskytovaním podstatných informácií, ktoré sú dôležité pre zmenu života sociálneho klienta a zvýšenie kvality jeho života a života jeho rodiny v čase dlhodobej nezamestnanosti. Charakterizujeme služby zamestnanosti a vybrané aspekty sociálnej práce s dlhodobo nezamestnanými.

3 KOMPETENCIE SOCIÁLNEJ PRÁCE PRI DLHODOBEJ NEZAMESTNANOSTI

Sociálna práca je pomáhajúcou profesiou a ako taká prichádza priamo do kontaktu so sociálnym klientom – osobou, ktorá sa ocitla v hmotnej alebo sociálnej núdzi. Sociálna práca pomáha zmierniť alebo eliminovať sociálne problémy, ktoré vznikli v dôsledku chýb jednotlivca alebo spoločnosti. Sociálna práca kladie dôraz na prevenciu vzniku sociálnopatologických javov u jednotlivcov, ktoré v neskoršom štádiu ich vývoja ohrozujú už nielen jednotlivca, ale celú spoločnosť.

Pod kompetenciami rozumieme spôsobilosť a schopnosť vykonávať nejakú činnosť alebo profesiu na základe vzdelania, ktoré oprávňuje dotyčného profesionála k výkonu danej činnosti alebo profesie. Schopnosť vykonávať určitú činnosť je podporená zručnosťami, ktoré daný človek získal v priebehu praxe a ktoré môže využiť v prospech svojho klienta.

3.1 Kompetencie sociálnej práce

Vymedzenie kompetencií sociálnej práce je determinované skutočnosťou, že sociálna práca je profesionálna aktivita zameraná na zlepšenie alebo obnovenie sociálneho fungovania klienta a na tvorbu spoločenských podmienok potrebných na dosiahnutie tohto cieľa (Novák In Hudecová a kol. 2010).

Kompetencie sociálnej práce sa vykonávajú cez kompetencie sociálneho pracovníka, ktorými daný profesionál disponuje a využíva k zlepšeniu sociálneho postavenie sociálneho klienta.

Vysoká variabilita sociálnej práce je jedným z problémov jednoznačného vymedzenia kompetencií sociálneho pracovníka, pretože zahŕňa nielen riešenie rizík, implementáciu zákonov, podporu a obhajobu klienta, ale aj terapeutickú intervenciu, budovanie komunit, komunitnú výchovu a mnohé ďalšie činnosti. Spôsob určovania výkonu sociálnej práce a jej vlastnej náplne má význam pri vymedzovaní kompetencií z hľadiska optimalizácie výkonu sociálnych pracovníkov, ich výberu a odbornej prípravy (Hudecová a kol. 2010).

Vymedzenie kompetencií sociálnej práce na legislatívnej úrovni

Niektoré prístupy vymedzujú kompetencie sociálnej práce len na základe toho, čo uvádza legislatíva. Všetko, čo je nad rámec zákonom vymedzených kompetencií a činností, je v rámci uvedeného prístupu kvalifikované ako dobrovoľníctvo alebo charitatívna práca. Iné prístupy zase naopak angažovanosť sociálnej práce a jej kompetencie nachádzajú práve v medzerách zákona. Týka sa to najmä prípadov, ktoré vyžadujú nevyhnutnú pomoc, sociálnu starostlivosť, sociálnu asistenciu a iné profesie alebo inštitúcie nie sú kompetentné poskytnúť túto pomoc (Kozoň a kol. 2013).

Vývin spoločnosti a vznik nových životných a spoločenských situácií, ktoré sa nedajú predvídať a na ktoré platná legislatíva nepamätá a ani ich nepokrýva, prinášajú nové sociálne problémy. Sociálna práca je nasadzovaná práve v týchto neočakávaných situáciách. Sociálna práca je kompetentná riešiť aktuálne vzniknuté zložité spoločenské a sociálne situácie jednotlivca, rodiny, skupiny, komunity a spoločnosti ihneď, skôr ako sa vytvorí legislatívna úprava práva týkajúca sa danej situácie. Sociálna práca dokáže pružne zareagovať na nové fenomény a eliminovať alebo mierniť ich možné negatívne sociálne dôsledky skôr, ako prerastú do nezvládateľnej podoby (Kozoň a kol. 2013).

Vymedzenie kompetencií sociálnej práci na sociálno-pomáhajúcej úrovni

Ilse Arlt – liberálna feministická priekopníčka sociálnej práce už v roku 1910 na Medzinárodnom kongrese pre verejné a private sociálne zabezpečenie žiadala profesionalizáciu sociálnej práce prostredníctvom šandardizácie jej vedeckých poznatkov a kompetencií na výkon práce. Svoju teóriu formulovala na téze, že sociálne veci majú povinnosť objasňovať chudobu ako sociálny jav a samotnú chudobu považovala za proces, ktorý prebieha za trvalého nedostatku. Podľa Arlt základným cieľom sociálnej práce by malo byť dosiahnutie toho, aby jedinci žili zdravým životným štýlom, ktorý im zaručí dosiahnutie primeranej kvality života. Hranicu chudoby definovala ako „*najvyšší stupeň deprivácie tolerovaný v danej kultúre*“ (Levická In Brnula a kol. 2015, s. 62).

Vymedzenie kompetencií sociálnej práce na trhu práce

Kompetencie sú dynamickým fenoménom, ktorý sa mení s vývojom spoločnosti, so zavádzaním nových technológií a rastúcimi požiadavkami trhu. Z tohto dôvodu „*sa dôležitosť*

niektorých kompetencií postupne znižuje, význam iných naopak neočakávane a dramaticky vzrastá a niekedy sa objavujú aj celkom nové kompetencie“ (Mlčák In Hudecová a kol. 2010, s. 9). Táto skutočnosť vyžaduje neustále prehodnocovať jednotlivé kompetencie, dopĺňať ich novými, potrebnými kompetenciami, čo vedie k snahe hľadať, definovať a rozvíjať v ľuďoch také kompetencie, ktoré sú vhodné na riešenie rôznych nepredvídateľných problémov, ktoré umožnia jedincovi úspešne sa vyrovnáť s rýchlymi zmenami či už v práci, v osobnom alebo spoločenskom živote, a ktoré je možné využiť profesionálne. Takéto kompetencie sa nazývajú kľúčové kompetencie (Turek In Hudecová a kol. 2010).

„Kľúčové kompetencie sú také vedomosti, schopnosti a zručnosti, ktoré vyúsťujú v kompetenciu, s pomocou ktorej je možné v danom okamžiku zastávať veľký počet pozícií a funkcií, a ktoré sú vhodné k zvládaniu problémov celého radu väčšinou nepredvídateľne sa meniacich požiadaviek v priebehu života“ (Belz a Siegrist In Hudecová a kol. 2010, s. 9).

Medzi kľúčové kompetencie patria tieto kompetencie:

- schopnosť komunikovať a kooperovať,
- riešiť problémy a kreativita,
- samostatnosť a výkonnosť – schopnosť samostatne plánovať, realizovať a kontrolovať priebeh práce a jej výsledky,
- schopnosť prijať zodpovednosť a spoluzodpovednosť,
- schopnosť premýšľať a učiť sa – schopnosť ďalej rozvíjať proces vlastného učenia a myslieť v súvislostiach a systémovo,
- schopnosť zdôvodňovať a hodnotiť – schopnosť vecne posudzovať a kriticky hodnotiť vlastné, spoločné a cudzie spôsoby práce a výsledky (Belz a Siegrist In Hudecová a kol. 2010)

Vymenované kompetencie nestoja nezávisle vedľa seba, ale navzájom sa prelínajú a dopĺňajú. Za základ kompetencie sa požadujú vedomosti, zručnosti, postoje a hodnoty, ktoré sú ovplyvňované osobnosťou jednotlivca a jeho sociálnym prostredím. Vo vzťahu k profesijným aktivitám sociálnych pracovníkov ide predovšetkým o vedomosti, ktoré sa týkajú zaobchádzania s informáciami pri riešení sociálnych problémov klientov. Z toho vyplýva, že sociálny pracovník by mal vedieť identifikovať osobné a sociálne problémy a negatívne vplyvy prostredia na jednotlivca, rodinu, skupinu alebo komunitu, schopnosť pomenovať jednotlivé fenomény, rozpoznať vzájomné súvislosti a robiť prognózy (Hudecová a kol. 2010).

3.2 Dlhodobá nezamestnanosť – sociálny problém spoločnosti

Dlhodobá nezamestnanosť svojimi negatívnymi dôsledkami nepriaznivo ovplyvňuje sociálne cítenie. Spája sa s pocitom menejcennosti, beznádeje a neschopnosťou viesť plnohodnotný a dôstojný život. Mnohí sa dostanú do tejto situácie nepriaznivým vývojom spoločnosti. Dlhodobá nezamestnanosť má nepriaznivý vplyv na verejný rozpočet, ktorý pozostáva zo straty príjmov z daní a odvodov. Súčasne náklady plynúce z vyplácania dávok v hmotnej núdzi a ďalších sociálnych štátnych hmotných prostriedkov znižujú štátny rozpočet o značné financie, ktoré sa následne vláda pokúša, častokrát aj nepopulárnymi opatreniami, získať od pracujúceho obyvateľstva. Cieľom pasívnej a aktívnej politiky trhu práce by malo byť nielen zabezpečenie sociálneho zmieru, ale aj zmiernenie nepriaznivej situácie v spoločnosti (Páleník a kol. 2015).

Dlhodobá nezamestnanosť je sociálnopatologickým javom a súčasne sociálnym problémom spoločnosti, ktorý je nevyhnutné bezodkladne riešiť. Ak sa nerieši, prerastie do ďalších sociálnopatologických javov a sociálnych problémov jedinca, rodiny, skupiny a komunity, akými sú kriminalita mladistvých, drogové závislosti, závislosti na alkohole, gamblerstve, rozvody, strata sociálneho postavenia jedinca v spoločnosti, strata záujmu o prácu, zneužívanie štátnych sociálnych dávok, nevzdelanosť, zanedbanie zdravotnej starostlivosti a základnej hygieny, znížená sebaúcta človeka voči sebe samému aj voči svojim blízkym a sociálnemu okoliu, týranie blízkych osôb, nútenie ku krádežiam, prostitúcii a obchodovaniu s ľuďmi, otrokárstvo, úžera a mnoho ďalších sociálnych problémov prejavujúcich sa ako patologické, negatívne pôsobiace na chudobných, sociálne a mentálne slabších občanoch.

Vypelosť demokratického štátu a predovšetkým členského štátu EÚ, ktorým Slovenská republika je, sa posudzuje nielen vypelosťou sociálnej politiky, rodinnej politiky, politiky zamestnanosti a ďalších politík štátu, ale aj na základe toho, ako sa dokáže štát postarať o najchudobnejších a sociálne najslabších. Dávky v nezamestnanosti a v hmotnej núdzi sú určené na dočasnú pomoc počas obdobia, keď si jedinec aktívne hľadá nové pracovné uplatnenie na trhu práce. Dlhodobá nezamestnanosť patrí do kompetencií riešenia politiky zamestnanosti. Popri štátnych inštitúciách sa nezamestnaným venujú aj neziskové organizácie a inštitúcie alebo občianske združenia tretieho sektora.

Medzi takéto organizácie na Slovensku patrí aj Asociácia pre sociálny rozvoj a podporu občanov Slovenskej republiky (ďalej len „Asociácia“), ktorá sa zaviaza k aktívnemu riešeniu nezamestnanosti prostredníctvom politiky zamestnanosti a k riešeniu sociálnopatologických javov vznikajúcich v spoločnosti ako dôsledok dlhodobej nezamestnanosti v určitých regiónoch.

Asociácia vyvíja tieto aktivity v oblasti dlhodobej nezamestnanosti:

- vykonáva podrobné analýzy v regiónoch s dlhodobou nezamestnanosťou a postupne odstraňuje regionálne rozdiely v životnej úrovni obyvateľov,
- buduje sociálnu ekonomiku prostredníctvom sociálneho investovania, sociálneho rozvoja a sociálno-ekonomických štandardov pre jednotlivcov, rodiny, skupiny a komunity, ktoré sa ocitli na okraji spoločnosti,
- buduje a podporuje vytváranie nových malých firiem, ktoré budú zamestnávať obyvateľov z ich regiónu, čím sa bude podporovať regionálna politika zamestnanosti,
- vytvára adekvátne podmienky pre rovnosť príležitostí uplatnenia sa na trhu práce,
- podporuje vzdelávanie s požiadavkami trhu práce v regiónoch najmä tam, kde je vysoký počet nízkokvalifikovaných osôb evidovaných na úradoch ako dlhodobo nezamestnaní,
- podporuje vytváranie dôstojných pracovných podmienok a dôstojného príjmu v novovzniknutých malých firmách a sociálnych podnikoch (Gáľová In Gáľová, Berki a Szolnok 2015).

Sociálne problémy a nezamestnanosť sa vyskytujú v každom štáte sveta. Je úlohou vlády smerovať činnosť politickými rozhodnutiami na také opatrenia, ktoré zmiernia sociálnu nerovnosť, znížia nezamestnanosť a zabezpečia zamestnanosť aktívne produktívneho obyvateľstva.

Štatistický úrad Slovenskej republiky vykonáva výberové zistenia počtu nezamestnaných v súlade s Medzinárodnou organizáciou práce, a to jedenkrát za tri mesiace – štvrťročne. Nezamestnanosť vymedzuje Metodika výberového zisťovania pracovných síl, na základe ktorej medzi nezamestnaných patria tí občania, ktorí dovŕšili 15 rokov a v sledovanom období nemali platenú prácu, v posledných štyroch týždňoch aktívne hľadali prácu a sú schopní nastúpiť do práce najneskôr do dvoch týždňov (Oláh a kol. 2016).

Žilová (In Selická 2015) poukazuje na rôzne aspekty nezamestnanosti. Z ekonomického hľadiska nezamestnanosť spôsobuje, že jedinci, ktorí majú fyzické aj duševné schopnosti vykonávať prácu, túto prácu nevykonávajú, a to z dôvodov subjektívnych alebo objektívnych. Zo sociologického hľadiska nezamestnanosť spôsobuje znehodnotenie pracovného i ľudského potenciálu daného jedinca. Z hľadiska psychologického

nezamestnanosť spôsobuje frustráciu z nepotrebnosti, či neschopnosti uplatniť sa na trhu práce. Zo sociálneho hľadiska je tu vznik sociálnopatologických javov spôsobujúcich problémy ako jednotlivcovi, tak aj rodine a spoločnosti.

Medzi nezamestnané osoby podľa kritérií štatistík práce patria osoby vo veku od 15 do 74 rokov, ktoré:

- počas sledovaného týždňa boli bez práce – nevykonávali prácu v platenom zamestnaní alebo neboli samostatne zárobkovo činnými osobami,
- sú v súčasnosti práceneschopné – to znamená, že tieto osoby sú schopné pracovať v platenom zamestnaní alebo byť samostatne zárobkovo činné do dvoch týždňov, ktoré nasledovali po sledovanom týždni,
- aktívne hľadali prácu štyri týždne pred koncom sledovaného týždňa – za aktívne hľadanie sa považuje aj kontakt na ÚPSVaR, so súkromnou personálnou agentúrou, uchádzanie sa o prácu priamo u zamestnávateľa, podávanie inzerátov, odpovedanie na pracovné ponuky, sledovanie pracovných ponúk, účasť na vstupných skúškach a pohovoroch, hľadanie priestorov na podnikanie, hľadanie finančných zdrojov na podnikanie a podobne (Oláh a kol. 2016).

Dlhodobá nezamestnanosť neklesala na Slovensku ani počas vysokého hospodárskeho rastu (2005-2008), kedy celková nezamestnanosť klesala, ale dlhodobá nezamestnanosť sa znižovala iba pozvoľna. Problém spočíval v tom, že dlhodobo nezamestnaní nemali záujem zamestnať sa, pretože sociálny systém bol nastavený tak, že pri väčšom počte členov rodiny bolo výhodnejšie poberať sociálne dávky a dávky v hmotnej núdzi ako vstúpiť na pracovný trh a zamestnať sa. Aj aktívne opatrenia, ktoré vyvíjal štát, nepomohli väčšine dlhodobo nezamestnaných. Zamestnalo sa len niekoľko stovák občanov, ale dlhodobo nezamestnaných je podľa štatistík viac ako 250 tisíc. Súčasné aktívne opatrenia dovoľujú vykonávanie fiktívnych aktivít s dlhodobo nezamestnanými, čo v praxi znamená, že mnohí dlhodobo nezamestnaní len podpíšu prezenčnú listinu, ale výkon práce nedajú. Z toho vyplýva dôležitý poznatok, že títo ľudia nezískajú pracovné návyky a skúsenosti, a teda ani reálnu šancu zamestnať sa (Páleník 2014a).

Dlhodobá nezamestnanosť predstavuje problém v mnohých štátoch nielen Európskej únie, ale globálne na celom svete. Aj vyspelé ekonomiky vykazujú dlhodobú nezamestnanosť, ktorú v najväčšom počte zastupujú migranti utekajúci pred neľudskými podmienkami zo svojich krajín – predovšetkým z kontinentov Afriky a Ázie, zo štátov, ktoré veľa rokov sú vo vojnovom stave alebo pod diktátorským režimom – Irak, Irán, Sýria, Nepál, Izrael a mnoho ďalších.

3.3 Metódy sociálnej práce s dlhodobo nezamestnanými

Sociálna práca je formou pomoci, ktorá sprevádza ľudstvo od jeho vzniku. Pomáhala a neustále pomáha najmä v prípadoch, keď dochádzalo k problémom v rodine, komunite alebo v spoločnosti.

V súčasnosti „sa sociálna práca stáva dôležitým prvkom štruktúry a fungovania spoločnosti“ (Strieženec In Laca 2016, s. 238).

Cieľom sociálnej práce s nezamestnanými je znížiť riziká sociálneho vylúčenia v rovine ekonomickej, sociálnej a psychologickej. Podľa Kodymovej a Kolačkovej (In Vaska 2014) sociálny pracovník musí prihliadať na princípy sociálnej práce s nezamestnanými, na špecifiká vzniknutej problémovej situácie sociálneho klienta – nezamestnaného a tiež musí poznať využiteľné zdroje podpory, ktoré sú pre klienta vhodné a dostupné. Tieto zdroje sú využiteľné prostredníctvom štátnych organizácií v rámci aktívnej politiky zamestnanosti – poskytujú ich najmä úrady práce, sociálnych vecí a rodiny, poradenské centrá a iné. Ďalšími zdrojmi môžu byť neziskové organizácie, ktoré poskytujú priestor na voľnočasové aktivity klienta, ale aj rodinné alebo susedské zdroje.

Jusko (In Vaska 2014, s. 114) uvádza, že „*metódy sociálnej práce sú súčasťou kompetencií a sú neoddeliteľnou súčasťou teórie sociálnej práce, profesionalizácie sociálnej práce, ako aj pregraduálnej prípravy sociálnych pracovníkov*“.

Podľa Čavojskej a Vasku (In Vaska 2014) sociálny pracovník by mal vždy konať v rámci svojich profesionálnych kompetencií, čo znamená vykonávať sociálnu prácu na základe právomocí pre rôzne oblasti sociálnej práce, ktorými sociálny pracovník disponuje, a ktoré získal počas štúdia a praxe. Tieto kompetencie sú sociálnemu pracovníkovi dané podľa platných zákonov. Kompetencie získava sociálny pracovník nielen dosiahnutím vysokoškolského vzdelania I. a II. stupňa, ale aj celoživotným vzdelávaním.

Vstúpiť na trh práce je možné individuálnou aktivitou alebo vstúpiť do podnikateľského prostredia, prípadne si zabezpečiť prostriedky na dôstojný život inou legálnou činnosťou. „*Základnou podmienkou sociálnej práce je neustále oboznamovanie klienta o jeho právach a povinnostiach, ktoré mu vyplývajú zo zaradenia do evidencie*“ (Oláh a kol. 2016, s. 64).

Pre súčasný svet sú charakteristické zvyšujúce sa nároky na životný štandard, na ekonomickú, technologickú, sociálnu a zdravotnú úroveň. Ľudský život je komplikovanejší a

z pohľadu sociálnych udalostí je dôležitá ochrana obyvateľstva pred dynamickým nárastom životných rizík. Zvyšuje sa potreba poskytovania sociálnej pomoci občanom, ktorí sa ocitli v sociálnej núdzi, je potrebná intervencia (zásah) pri vzniku takých sociálnych udalostí a problémov, ktoré jednotlivec nevie vyriešiť alebo zvládnuť sám (Laca 2016).

Sociálna práca pre dlhodobo nezamestnaných sa realizuje prostredníctvom inštitúcií, a to najmä úradov práce v okresných mestách, prostredníctvom aktivačných prác v obciach, ale aj prostredníctvom tretieho sektora. V sociálnej práci sa aplikujú etapy evidencie, sociálneho diagnostikovania, zaradenie do práce alebo podnikateľských aktivít, alebo to môže byť ponuka práce v zahraničí – v Európskej únii. Sociálna práca sa realizuje v prvom rade prostredníctvom sociálneho poradenstva (Oláh a kol. 2016).

Sociálne poradenstvo pre dlhodobo nezamestnaných patrí medzi aktívne nástroje služieb zamestnanosti. Je informačnou pomocou, ktorá sa vykonáva buď cez ÚPSVaR alebo priamo v teréne, v rodinách a komunitách. Na úradoch ho vykonávajú sociálni pracovníci, ktorí usmerňujú sociálnych klientov, medzi ktorých patria aj dlhodobo nezamestnaní, nezamestnaní, zamestnaní alebo dôchodcovia, ktorí majú ochotu pracovať, k tomu, aby si vedeli nájsť prácu zodpovedajúcu ich vzdelaniu a životným potrebám. Poradenstvo pre zamestnaných spočíva v tom, aby si dokázali udržať prácu, poradenstvo pre dôchodcov spočíva v tom, že im pomáhajú nájsť prácu pre zlepšenie ich životnej úrovne a zvýšenie kvality života v spoločnosti. Sociálne poradenstvo tak prispieva k zmenšeniu sociálneho napätia v spoločnosti, k riešeniu problémov alebo sociálnych udalostí občanov a k uspokojeniu potrieb sociálnych klientov.

Sociálne poradenstvo pre dlhodobo nezamestnaných sa poskytuje na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny v každom okresnom meste Slovenska. V komunitách sociálne poradenstvo vykonávajú sociálni terénni pracovníci. Poradenstvo v oblasti nezamestnanosti zohráva významnú úlohu. Slúži nielen na hľadanie zamestnania, ale aj ako sociálna pomoc a poskytovanie rád ako prekonať pre klienta náročné obdobie nezamestnanosti. Sociálne poradenstvo sa označuje aj ako metóda vzdelávania a výchovy, metóda zníženia emocionálneho napätia, riešenie vzniknutých problémov a hľadanie nového pohľadu na zmenu kvality života. Je to pomoc k svojpomoci prostredníctvom vybraných metód sociálnej práce (Selická 2015).

Sociálna práca vo svojom historickom kontexte bola a neustále je súčasťou štátnych útvarov mnohé stáročia. Vo svojich začiatkoch bola neorganizovanou formou pomoci – náhodnou, založenou na dobrovoľnosti bohatých poskytnúť sociálnu pomoc chudobným.

Dnes je sociálna práca aktívnou zložkou a súčasťou rôznych politík štátu, ktoré pomáhajú budovať sociálny štát so všetkými prvkami modernej, vyspelej a demokratickej spoločnosti s právom vyššieho životného štandardu pre všetkých občanov.

V súčasnej dobe je sociálna práca vedeckou disciplínou, ktorá je nevyhnutnou oporou štátu pri riešení akýchkoľvek sociálnopatologických javov. Je súčasťou sociálnej politiky štátu, rodinnej politiky, politiky zamestnanosti, hospodárskej politiky a iných politík, ktoré sú nástrojom výkonu vládnej moci a poskytovania pomoci smerom k občanom, ktorí sa ocitli v nepriaznivých životných podmienkach, ktorých postihlo nešťastie – živelné pohromy, smrť blízkeho, ťažké zdravotné postihnutie alebo iná sociálna udalosť, ktorá si vyžaduje pomoc štátu.

Východiská sociálnej práce ako odbornej disciplíny tvoria teoretické poznatky mnohých spoločenských vied – lekárske, filozofické, právne, pedagogické, ekonomické, psychologické a sociologické. Sociálna práca je ovplyvnená rôznymi systémami, morálkou, tradíciou, spoločenskými hodnotami a zvykmi určitej spoločnosti. Z tohto dôvodu sa sociálna práca – predovšetkým postupy a metódy sociálnej práce – vyvíjala v jednotlivých krajinách podľa špecifických potrieb danej spoločnosti a podľa sociálnych politík jednotlivých štátov. Sociálna práca preto odpovedá na rýchle sociálne zmeny v spoločnosti aktívne, zúčastňuje sa na tvorbe politík daného štátu a podporuje nové kvality sociálnych potrieb a vzťahov najmä tým, že sa nielen prispôsobuje praxi sociálnych pracovníkov pri riešení nových sociálnych problémov, ale sama ovplyvňuje a uskutočňuje vhodné sociálne zmeny (Laca 2016).

Matoušek (In Vaska 2014) odporúča pri práci so sociálnym klientom, aby sociálny pracovník z dôvodu komplexnejšieho prístupu pri práci zhodnotil klienta a jeho situáciu do nasledujúcich rámcov:

- osobnostný vývoj klienta – zistiť príčiny zlyhania klienta z dôvodu zostavenia sociálnej anamnézy, z ktorej sa následne určí sociálna diagnóza,
- kvalita sociálnych zručností klienta, duševného zdravia a rozumových schopností,
- stupeň postihnutia (napr. lekárske posudky) – stanoviť nárok na dávky a služby,
- aktuálne klientove potreby a ich naplnenie,
- definovať problém, aby ho bolo možné riešiť,
- popísať silné stránky klienta – tie potom využiť pri riešení vzniknutých sociálnych problémov.

Jedným z takýchto sociálnych problémov je aj nezamestnanosť. Nezamestnanosť sa stáva fenoménom, ktorý ovplyvňuje životnú úroveň jedinca aj spoločnosti.

Z nezamestnanosti, ktorú považujeme za negatívny a patologický jav spoločnosti, sa postupne môžu vyvinúť ďalšie sociálnopatologické javy a problémy, ktoré sú už oveľa ťažšie zvládnuteľné – rôzne závislosti, kriminalita, neochota pracovať, zneužívanie sociálneho systému na úkor pracujúcej skupiny obyvateľstva a iné.

Pri všetkých týchto negatívnych sociálnych udalostiach má sociálna práca nezastupiteľnú a nenahraditeľnú úlohu. Sociálna práca sa formovala postupne od charitatívnej činnosti až po organizovanú sociálnu činnosť – cez štátne nariadenia a zákony. Osobnosti sociálnej práce v jej historickom vývoji postupne dokázali dosiahnuť, aby bolo uznané právo človeka na dôstojný život – stalo sa to až v 20. storočí (Laca 2016).

Sociálna práca s nezamestnanými súvisí v poskytovaní štátnych sociálnych dávok, dávok v hmotnej núdzi, príspevkov na bývanie, príspevkov na podporu vzdelávania školopovinných detí a iných peňažných prostriedkov zo štátneho rozpočtu.

Sociálna práca v dnešnej dobe je pokračovaním:

- starostlivosti o chudobných prostredníctvom dobročinných aktivít predovšetkým na zmiernenie hmotnej núdze jednotlivcov a rodín,
- odborne poskytovanej pomoci pri individuálnych krízových situáciách vrátane finančnej núdze,
- sociálnych služieb (Vondráková a Selická 2016).

Dlhodobá nezamestnanosť patrí k nepriaznivým a negatívnym javom spoločnosti a jej neriešenie prináša úpadok nielen jednotlivca, ale celej spoločnosti.

3.4 Služby zamestnanosti s dlhodobo nezamestnanými

Služby zamestnanosti sa realizujú podľa zákona o službách zamestnanosti. Pod službami zamestnanosti rozumieme podľa § 11 zákona o službách zamestnanosti „*systém inštitúcií a nástrojov podpory a pomoci účastníkom trhu práce*“ pri hľadaní alebo zmene zamestnania, obsadzovaní voľných pracovných miest a uplatňovaní aktívnych opatrení na trhu práce so zreteľom na znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie. Znevýhodnený uchádzač o zamestnanie je podľa tohto zákona definovaný ako občan mladší ako 26 rokov veku, občan starší ako 50 rokov veku, občan vedený v evidencii uchádzačov o zamestnanie najmenej 12 po sebe nasledujúcich mesiacov (dlhodobo nezamestnaný občan), občan so

zdravotným postihnutím, osoba starajúca sa aspoň o jedno dieťa pred skončením povinnej školskej dochádzky a iné osoby.

Zákon o službách zamestnanosti vymedzuje účastníkov právnych vzťahov vznikajúcich v oblasti služieb zamestnanosti, ktorými sú Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, úrady práce, sociálnych vecí a rodiny, samosprávne kraje, obce a mestá, organizácie tretieho sektora, zamestnávateľa, uchádzači o zamestnanie, záujemcovia o zamestnanie, zamestnanci, samostatne zárobkovo činné osoby a iné právnické a fyzické osoby. Všetci títo účastníci vykonávajú činnosti v oblasti služieb zamestnanosti najmä sprostredkovanie zamestnania, odborné poradenské služby, vzdelávanie a rekvalifikáciu v príprave pre trh práce a začlenenie znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie, medzi ktorých patria aj dlhodobo nezamestnaní (Stachoň a Weihe 2016).

V službách zamestnanosti sa sociálni pracovníci často stretávajú s klientmi, ktorí predstierajú záujem o spoluprácu, ale aktívne si prácu nehládajú, snažia sa v plnej miere využiť poskytované služby a častokrát aj finančné prostriedky. Tu je dôležité, aby sociálny pracovník vedel správne posúdiť klienta, ale súčasne vedel, čo robí, kam smeruje jeho pomoc klientovi, aby vedel posúdiť, čo pomocou je a čo ňou už nie je – čo je kontrola. Uvedomenie si vzťahu medzi pomocou a kontrolou je dôležité najmä v prípade, keď klient prichádza za sociálnym pracovníkom dobrovoľne, to znamená, že nie je tým, kto bude posudzovať výsledok a kvalitu práce, ktorú sociálny pracovník vykoná. V takomto prípade je klient len cieľovou osobou a príjemcom služieb. „*Sociálnemu pracovníkovi hrozí, že ponúkanie pomoci dobrovoľnému klientovi a prípadná spolupráca s ním, ho môže obráť o množstvo energie a času s minimálnym úžitkom/výsledkom*“ (Vaska 2014, s. 120).

Pri práci v službách zamestnanosti v súčasnosti pôsobia nielen sociálni pracovníci, ale aj iní profesionáli z pomáhajúcich profesií. Pracuje tu aj vysoké percento absolventov sociálnej práce, preto by bola potrebná supervízia, kde by supervízor bol oporou absolventovi sociálnej práce. V sociálnej praxi sa často stáva, že poradenskú službu na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny vykonávajú vysokoškolskí vzdelaní ľudia s akýmkoľvek zameraním, teda nielen sociálni pracovníci. Bolo by dobré, aby sa do zákona o službách zamestnanosti dostala zmienka o potrebe supervízie pre zamestnancov v službách zamestnanosti (Vaska 2014).

Klientom v službách zamestnanosti sa stáva jednotlivec, prípadne rodina, ktorí sa ocitli v náročnej životnej situácii spojenjej s nezamestnanosťou a nedokážu túto situáciu svojpomocne ani pomocou blízkych zvládnuť. Za klienta sociálneho pracovníka v službách

zamestnanosti možno považovať nielen tých, ku ktorým služba smeruje, ale aj tých, ktorí ju poskytujú:

- uchádzač o zamestnanie,
- záujemca o zamestnanie,
- zamestnávateľ,
- zamestnanec,
- právnická alebo fyzická osoba, ktorá vykonáva sprostredkovanie zamestnania, poskytuje odborné poradenské služby a uplatňuje aktívne opatrenia na trhu práce na základe uzatvorenej písomnej dohody s príslušným úradom práce, sociálnych vecí a rodiny,
- právnická alebo fyzická osoba, ktorá vykonáva sprostredkovanie zamestnania za úhradu,
- pracovné agentúry dočasného alebo podporovaného zamestnávania,
- rodina nezamestnaného a podobne (Vaska 2014).

Služby sociálnej práce s nezamestnanými plnia dve základné funkcie:

- sú nenahradiťelné pre zvládanie bezprostredných dôsledkov nezamestnanosti – nezamestnaní majú finančné a materiálne problémy, dlhodobo nezamestnaní mávajú často aj psychické a sociálne problémy,
- sú pomocou pri návrate nezamestnaných na trh práce – dlhodobá nezamestnanosť má mnoho príčin – nízka kvalifikácia, malá motivácia, strata záujmu o prácu, diskriminácia zo strany zamestnávateľov a iné (Vaska 2014).

Vylúčenie jedinca na pracovnom trhu sa prelína so sociálnym vylúčením a je ťažko určiť, čo bolo prvotným sociálnym problémom – či nezamestnanosť alebo individuálne a sociálne problémy. Z tohto hľadiska je dôležité, aby riešenie problému vychádzalo z individuálnej, skupinovej a komunitnej sociálnej práce s nezamestnanými, a to na jednej strane v rámci sociálneho poradenstva a vedenia kariéry inštitúciami verejných služieb zamestnanosti, a na strane druhej aby bolo sociálne poradenstvo zamerané na zvládanie životných situácií nezamestnaných (Kodymová a Koláčková In Vaska 2014).

Všetky služby poskytované nezamestnaným by mali byť prepojené a mali by obsahovať tieto prvky:

- poradenstvo v rámci verejných služieb zamestnanosti – individuálne a skupinové,
- sociálna práca v lokalitách, ktorá spočíva vo vyhľadávaní sociálne vylúčených na trhu práce a ich motivácia, vlastná aktivita v projektoch, ktoré sa nachádzajú a realizujú v komunite, v ktorej žijú – teda v ich prirodzenom sociálnom prostredí,
- príprava pre zamestnanie – ako je orientácia na pracovnom trhu, výcvik v sociálnych spôsobilostiach (Vaska 2014).

Sociálny pracovník pri riešení nezamestnanosti musí byť dostatočne vybavený profesionálnymi vedomosťami, zručnosťami, schopnosťami a poznatkami v sociálnej oblasti, aby mohol adekvátne poskytnúť sociálnu pomoc.

„Sociálny pracovník by mal disponovať komplexnou osobnostnou a profesionálnou výbavou“ (Vaska 2014, s. 113).

Thompson (In Vaska 2014) uvádza zoznam činností, ktoré vykonáva sociálny pracovník pri práci s klientom:

- vyhodnotenie potrieb a podmienok pre sociálnych klientov,
- zmiernenie náročnej a nepriaznivej sociálnej situácie klienta,
- riešenie problémov sociálneho klienta, ktorým môže byť jednotlivec, rodina, skupina alebo komunita, s využitím uľahčujúcich a podporných aktivít,
- posúdenie stupňa a povahy rizík, ktorým sú vystavené zraniteľné osoby,
- vytváranie, vykonávanie a vyhodnocovanie ochranných projektov,
- poskytovanie správ pre súdy s cieľom pomôcť pri dosahovaní čo najlepšieho výsledku a pri určovaní toho najvhodnejšieho postupu – pracovnej metódy,
- spolupracovať s ďalšími odborníkmi z pomáhajúcich profesií,
- plnenie zákonných povinností v súlade s platnými zákonmi.

V službách zamestnanosti sa realizujú tieto etapy sociálnej práce:

- prvý kontakt – oboznámenie sa so sociálnym problémom, spoločenskou závažnosťou, časovou naliehavosťou, sociálny pracovník sa oboznámi aj so sociálnym prostredím klienta,
- evidencia a dokumentácia,
- diagnostika – posúdenie životnej situácie,
- návrhy riešení situácie klienta a plán,
- intervencia,
- ukončenie spolupráce s klientom,
- katamnéza.

Súčasťou prvého kontaktu v službách zamestnanosti sa klient, ktorým môže byť uchádzač o zamestnanie, zamestnanec alebo zamestnávateľ, stáva súčasťou procesu, ktorý začína v informačno-poradenskom stredisku (ďalej len „IPS“). Tu dostane všetky potrebné informácie ohľadom voľných pracovných miest v regióne, ale aj na celom Slovensku. Do IPS by sa mal nezamestnaný dostaviť do siedmich kalendárnych dní od skončenia pracovného pomeru (Vaska 2014).

Prvý kontakt je dôležitým pracovným prvkom ako pre sociálneho pracovníka, tak aj pre sociálneho klienta. Od skúseností a dojmov na prvom kontakte sa odvíja ďalšia spolupráca. Z tohto dôvodu je potrebné, aby sociálny pracovník bol pripravený prijať každého klienta takého aký je. Aby ho už na začiatku neposunul do určitej kategórie, pretože dlhodobo nezamestnaný klient je frustrovaný, deprimovaný a akákoľvek aj dobre mienená rada sociálneho pracovníka môže v ňom vyvolať nechúť pokračovať v spolupráci.

Sociálna práca bola a aj zostane dôležitou súčasťou spoločnosti a sociálnej politiky štátu, pomáhajúcou profesiou, ktorá v najväčšej miere pomáha riešiť sociálne problémy spoločnosti. Dlhodobá nezamestnanosť je vážnym sociálnym problémom, ktorý nie je možné vyriešiť krátkodobo a rýchlo. Je potrebné, aby vládna politika smerovala k ochrane slabších, k vytváraniu zdravého konkurenčného prostredia na hospodárskom trhu aj na trhu zamestnanosti, aby v prípade vzniku sociálnych udalostí v živote občanov dokázala čo najskôr eliminovať a riešiť vzniknuté problémy a aby dokázala udržať kvalitu života všetkých ľudí v spoločnosti.

ZÁVER

Teória dlhodobo nezamestnaných a prax potvrdzujú, že dlhodobo nezamestnaní prestávajú vyvíjať aktivity na to, aby sa zamestnali. Stávajú sa závislými od dávok v hmotnej núdzi a ďalších sociálnych príspevkov k dávkam. Spôsob života u dlhodobo nezamestnaných sa značne odlišuje od spoločenskej normy. Dlhodobo nezamestnaní sa dostávajú na okraj spoločnosti, znemožňuje sa im prístup nielen k sociálnym službám, ale aj ku zdravotným a kultúrnym a ku vzdelávaniu. Ďalším nebezpečenstvom je sociálne dedenie zaužívaného spôsobu života bez práce na ďalšie generácie.

Svetová hospodárska kríza ohrozila ekonomiku mnohých štátov, spôsobila vysokú nezamestnanosť a odhalila nedostatky európskeho hospodárstva. Z tohto dôvodu Európska komisia vypracovala Stratégiu Európa 2020, ktorej cieľom je zabezpečenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu. Medzi ciele stratégie patrí aj zníženie chudoby a zvýšenie miery zamestnanosti.

Podľa odborníkov v danej oblasti a praktických zistení, sa dlhodobo nezamestnaní ťažko uplatňujú na trhu práce, a to najmä z dôvodu nezájmu o prácu, nízkej kvalifikácie, nízkej vzdelanostnej úrovne, z dôvodu sociálneho vylúčenia, straty vlastnej sebaúcty a straty záujmu o sociálny kontakt s rodinou, priateľmi a inými ľuďmi.

Sociálna práca sa pri dlhodobej nezamestnanosti realizuje prostredníctvom služieb zamestnanosti na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny. Ďalšími účastníkmi v oblasti služieb nezamestnanosti sú samosprávne kraje, obce, fyzické a právnické osoby, organizácie tretieho sektora, zamestnávateľia, partneri, pracovné agentúry, zamestnanci, samostatne zárobkovo činné osoby. Medzi aktívne nástroje služieb zamestnanosti patrí aj sociálne poradenstvo, ktoré spočíva v tom, aby si zamestnaní dokázali udržať prácu, ďalej sú to odborné poradenské služby, sprostredkovanie zamestnania, rekvalifikácia, vzdelávanie a začlenenie dlhodobo nezamestnaných do sociálnych projektov a podnikov. Dlhodobá nezamestnanosť vo vysokej percentuálnej miere už nie je zvládnuteľná žiadnym štátnymi, regionálnymi ani sociálnymi opatreniami.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BRNULA, P. a kol. 2015. *Úvod do teórií sociálnej práce*. Učebné texty/skriptá. Bratislava: Iris, 2015. 214 s. ISBN 978-80-89726-36-3.

BUCHTOVÁ, B., ŠMAJS, J. a Z. BOLELOUCKÝ. 2013. *Nezaměstnanost*. 2. přepracované a aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2013. 192 s. ISBN 978-80-247-4282-3.

DUKOVÁ, I., DUKA, M. a I. KOHOUTOVÁ. 2013. *Sociální politika. Učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada Publishing, 2013. 200 s. ISBN 978-80-247-3880-2.

EK – EURÓPSKA KOMISIA. 2010. *Európa 2020. Stratégia na zabezpečenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu*. Oznámenie komisie KOM(2010) 2020. [online]. [cit. 2018-01-23]. Brusel: Európska komisia, 2010. 35 s. Dostupné na: <<https://ec.europa.eu>> European Commission > EPALE>

GÁLLOVÁ, A. 2015. Asociácia pre sociálny rozvoj a podporu občanov SR ako alternatíva riešenia nezamestnanosti v SR. In GÁLLOVÁ, A., BERKI, J. a Š. SZOLNOKY. 2015. *Nezaměstnanost' v SR*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie z 23. októbra 2014. ISBN: 978-80-971985-7-2. s. 39-64.

HABURAJOVÁ-ILAVSKÁ, L. a kol. 2015. *Bezdomovectvo ako sprievodný negatívny našej doby*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre; Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva, 2015. 378 s. ISBN 978-80-558-0854-3.

HAMRÁČKOVÁ, M. 2013. *Sociálna práca s nezamestnanými a kvalita života nezamestnaných*. Nitra: Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva UKF v Nitre, 2013. 222 s. ISBN 978-80-558-0636-5.

HETTEŠ, M. 2013a. *Úvod do sociálnej politiky*. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2013. 223 s.

HETTEŠ, M. 2013b. *Zamestnanosť a sociálna práca*. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2013. 130 s. ISBN 978-80-8132-089-7.

HUDECOVÁ, A. a kol. 2010. *Profesijné kompetencie sociálnych pracovníkov v kontexte intencionálnych a inštitucionálnych reflexií*. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. 150 s. ISBN 978-80-557-0112-7.

KES – KOMISIA EURÓPSKÝCH SPOLOČENSTIEV. 2005. *Oznámenie jarnej Európskej rade. Spoločne pracujeme na hospodárskom raste a zamestnanosti. Nový začiatok lisabonskej stratégie* [online]. [cit. 2018-02-12]. Dostupné na: <http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=7646>

KOŠTA, J. a kol. 2014. *Aktuálne problémy (ne)zamestnanosti nízkokvalifikovaných pracovných síl*. Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, 2014. 151 s. ISBN 978-80-89608-16-4.

KUSIN, V. 2015. *Človek v systéme sociálnych otázok. Sociálno-filozofické reflexie*. Sládkovičovo: Vysoká škola Danubius; Fakulta sociálnych štúdií, 2015. 186 s. ISBN 978-80-8167-038-1.

LACA, S. 2016. *Sociálna pedagogika verzus sociálna práca*. Praha: Pražská vysoká škola psychosociálnych štúdií, 2016. 431 s. ISBN 978-80-906237-0-5.

MF SR – Ministerstvo financií Slovenskej republiky. 2018. *Lisabonská stratégia* [online]. [cit. 2018-02-12]. Dostupné na: <http://www.w.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=7646>

MOTHANA, O. S. a kol. 2011. *Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky. Spomalenie rastu a vysoká nezamestnanosť*. Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, 2011. 261 s. ISBN 978-80-7144-185-4.

MORVAY, K. a kol. 2016. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2015 a výhľad do roku 2017*. Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, 2016. 135 s. ISBN 978-80-7144-261-5.

OLÁH, M. a kol. 2016. *Sociálna práca v praxi*. Bratislava: Iris, 2016. 398 s. ISBN 978-80-89726-58-5.

PÁLENÍK, V., PÁLENÍK, M. a I. ORAVCOVÁ. 2013. *Inkluzívne zamestnávanie*. Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, 2013. 105 s. ISBN: 978-80-970204-4-6.

PÁLENÍK, M. 2013. *Medzitrh práce. Cesta od dávok k platenej práci*. Bratislava: Inštitút zamestnanosti, 2013. 48 s. ISBN: 978-80-970204-3-9.

PÁLENÍK, M. a kol. 2014a. *Politika zamestnanosti budúcnosť pre Slovensko*. Bratislava: Inštitút zamestnanosti, 2014. 160 s. ISBN 978-80-970204-6-0.

PÁLENÍK, M. a kol. 2014b. *Sociálny systém skutočnosť a vízia*. Bratislava: Inštitút zamestnanosti, 2014. 160 s. ISBN 978-80-970204-5-3.

PÁLENÍK, V. a kol. 2015. *Inkluzívny rast v stratégii Európa 2020. Naivita alebo genialita?* Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, 2015. 341 s. ISBN 978-80-7144-250-9.

SELICKÁ, D. 2015. *Nezamestnanosť a jej vplyv na spôsob života*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre; Filozofická fakulta, 2015. 88 s. ISBN 978-80-558-0934-2.

STACHOŇ, M. a H.-J. W. WEIHE. 2016. *Sociálna práca a súčasnosť. Slovensko-nórske perspektívy*. Stavanger, Nórsko: Hertervig Akademisk, 2016. 237 s. ISBN 978-82-8217-2264.

STUPÁK, B. 2017. Vybrané aspekty a možnosti telovýchovných aktivít žiakov mladšieho školského veku. In OROSOVÁ, R. 2017. *Edukácia. Vedecko-odborný časopis*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika; Katedra pedagogiky, 2017, roč. 2, č. 1, 2017. s. 263-269. ISSN 1339-8725.

ÚSTREDIE. 2018. Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. *Národné projekty – Oznámenie o možnosti predkladania žiadostí o poskytnutie finančného príspevku* [online]. [cit. 2018-03-15]. Dostupné na: http://www.upsvar.sk/narodne-projekty-oznamenia-o-moznosti-predkladania-ziadosti-o-poskytnutie-financneho-prispevku.html?page_id=525142

ÚSTREDIE. 2017. Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. Sekcia služieb zamestnanosti, sekcia riadenia. *Vyhodnotenie uplatňovania aktívnych opatrení na trhu práce za rok 2016* [online]. 150 s. [cit. 2018-03-20]. Dostupné na: [www.upsvar.sk /buxus/ docs/statistic/aotp_2016/Vyhodnotenie_AOTP_2016.pdf](http://www.upsvar.sk/buxus/docs/statistic/aotp_2016/Vyhodnotenie_AOTP_2016.pdf).

VASKA, L. 2014. *Služby zamestnanosti a vybrané aspekty sociálnej práce s nezamestnanými*. Bratislava: Iris, 2014. 224 s. ISBN 978-80-89726-25-7.

VONDRÁKOVÁ, E. a D. SELICKÁ. 2016. *Nezamestnanosť ako sociálny fenomén v spoločnosti*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre; Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva, 2016. 103 s. ISBN 978-80-558-1002-7.

VŠEOBECNÁ DEKLARÁCIA ĽUDSKÝCH PRÁV. 1948. [online]. [cit. 2018-03-15]. Dostupné na: www.dostojnost.eu/Vseobecna_deklaracia_ludskych_prav.pdf

Zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 601/2003 Z. z. o životnom minime a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 341/2011 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov.

Zákone č. 599/2003 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 453/2003 Z. z. o orgánoch štátnej správy v oblasti sociálnych vecí, rodiny a služieb zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 125/2006 Z. z. o inšpekcii práce a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákona č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok).

Zákon č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon).

Kontaktné údaje

Mgr. Pavol Paulovič

Vysoká škola Danubius

Fakulta sociálnych štúdií

Richterova č. 1171

925 21 Sládkovičovo

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

starosta@velkeorviste.sk

DIES ACADEMICUS VIII.

Sociálny rozvoj v regionálnej politike

Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie,
Trenčín, 12.júna 2018

Zostavovatelia zborníka a resumé:

Dr.h.c. mult. doc. PhDr. PaedDr. ThLic. György Herdics, PhD, MBA, LL.M –
professor extraordinarius

doc.JUDr. Jana Vallová, PhD

doc. ThLic. Mgr. Pavol Zemko, Th. D., Ph. D. h. c., EMBA, LL.M, O.C.H. – associate
professor

Elektronická publikácia

1. vydanie

Text neprešiel jazykovou úpravou.

Vydavateľ: Ivona Matúšová, Trnava

© 2018

ISBN 978-80-89979-04-2